

**NAAR EEN DUURZAAM SOCIAAL-ECONOMISCH BELEID
IN ARUBA**

Aruba, 1 december 2018

THE FIRST LESSON...

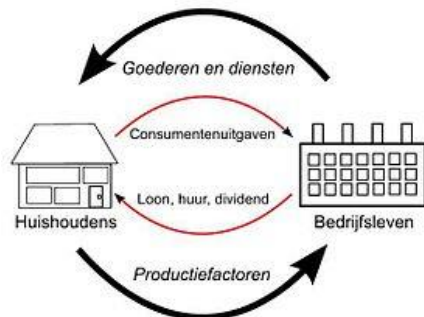
*The first lesson of economics is scarcity:
there is never enough of anything to satisfy all those who want it.*

The first lesson of politics is to disregard the first lesson of economics

Thomas Sowell, US economist (1930 -)

VOORWOORD¹

Veel mensen beschouwen 'de economie' als een complex en slechts voor ingewijden toegankelijk thema dat weinig betekenis heeft voor hun dagelijks leven. Het zou het uitsluitende domein zijn van de regering, zakenmensen en financiële experts. Maar steeds meer mensen komen erachter dat 'de economie' van invloed is op hun welvaart en welzijn, op zaken als de stijgende kosten van levensonderhoud, belastingen, overheidsbestedingen, enz. Steeds vaker vormt 'de economie' een gespreksthema. Het is daarom goed daar iets meer van te begrijpen.

De economie is de wetenschap die onderzoekt welke keuzes mensen, ondernemingen en landen maken om het best hun geld te verdienen en te besteden. Het gaat daarbij onder meer om de productie, consumptie en distributie van (schaarse) goederen en diensten. De keuzes die daarbij gemaakt worden, bepalen in grote mate de welvaart die daarmee bereikt wordt.

Voor de economie van een land zijn drie ministers van bijzonder belang. De minister van Financiën beheert de inkomsten en uitgaven van de overheid. Een goed financieel beheer is de basis van economische groei. De minister van Economische Zaken spant zich ervoor in de economische groei zo hoog mogelijk te doen zijn. Daarmee verhoogt hij de welvaart van een land. De minister van Arbeid en Sociale Zaken ten slotte profiteert van een goedlopende economie door een hoge graad van werkgelegenheid en sociale zekerheid. Maar de economie vraagt ook de inzet van het openbaar bestuur op diverse andere beleidsterreinen, zoals verkeer en vervoer, ruimtelijke ordening, onderwijs en cultuur.

Voor een goedlopende economie en daarmee voor een hoge welvaart van de burgers is goed bestuur noodzakelijk. Dat is er namelijk op gericht de middelen van het land zo eerlijk mogelijk te verdelen. Het gaat er daarbij niet alleen om dat burgers voldoende geld hebben om te overleven, maar ook dat zij zich veilig voelen op straat en in hun huis, dat hun kinderen naar een goede school gaan die hen degelijk voorbereidt op hun toekomst, dat de sociale voorzieningen adequaat zijn, dat zij kunnen beschikken over goede artsen en ziekenhuizen wanneer zij ziek zijn en dat zij na hun werkperiode op een zinvolle manier kunnen genieten van een welverdiend pensioen.

In de geschiedenis van de mensheid is dit echter vaak problematisch gebleken. Ondeugdelijk bestuur, vaak in de vorm van dictatorschappen in samenhang met corruptie door een kleine groep mensen, zorgt ervoor dat het grootste deel van het bezit en de opbrengsten van bedrijven en het land in handen van een kleine, bevoorrechte groep komt/blijft. Het grootste deel van de bevolking beschikt dan over (aanmerkelijk) minder welvaart of verkeert ronduit in armoede.

Op wereldniveau is er in het algemeen sprake van een oneerlijke verdeling van de welvaart. De afgelopen zestig jaar is er weliswaar vooruitgang geboekt waar het gaat om het welzijn van mensen: een hogere levensverwachting, minder extreme armoede, betere beschikking over goed drinkwater en sanitaire voorzieningen. Maar...(honderden) miljoenen mensen leven nog steeds in extreme armoede. Wereldwijd heeft een op de negen mensen niet voldoende te eten. In 2015 stierven 6 miljoen kinderen jonger dan vijf jaar aan eenvoudig te genezen aandoeningen als diarree en malaria. Twee miljard mensen moesten het doen met minder dan 3 dollar per dag en meer dan 70 miljoen jonge vrouwen en mannen waren niet in staat werk te vinden.

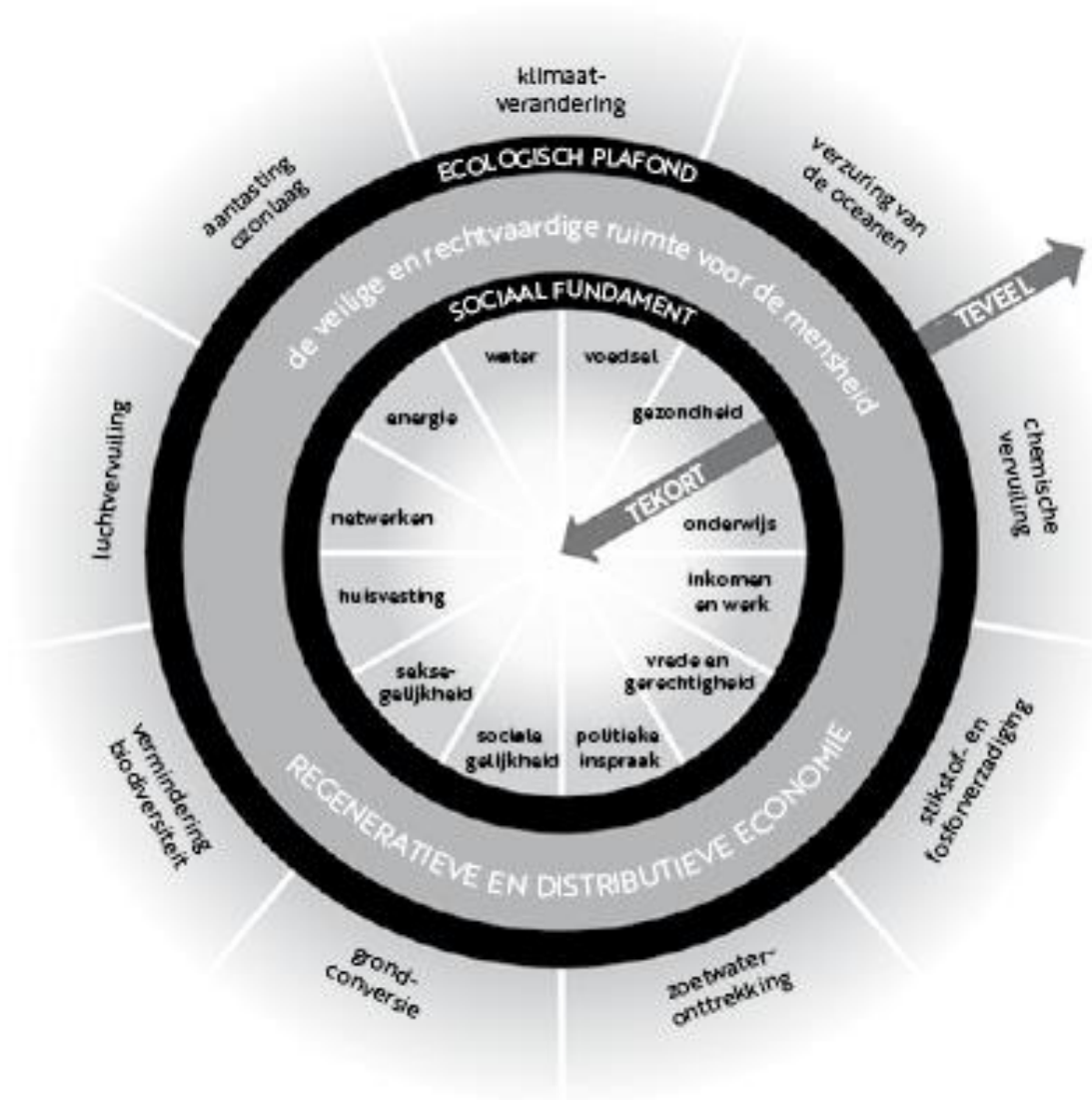
¹ Veel informatie hieruit is ontleend aan 'De donuteconomie' van Kate Raworth, 'The economics book' van Niall Kishtainy, George Abbot, e.a., Wikipedia

Dit wordt verergerd door toenemende onzekerheid en ongelijkheid. De financiële crisis van 2008 veroorzaakte in de wereldeconomie grote schokgolven, die miljoenen mensen beroofden van hun baan, huis, spaargeld en zekerheden. Ondertussen is de ongelijkheid in de wereld enorm toegenomen: in 2015 bezat de 1 procent rijkste mensen meer dan de overige 99 procent bij elkaar.

Deze ontwikkelingen hebben voor een groot deel plaatsgevonden op grond van de beginselen van de zgn. vrijemarkteconomie, waarbij vraag en aanbod bepalen welke producten worden geproduceerd en waarin de overheid geen rol van betekenis speelt. Alles wat de natuur biedt en voortbrengt wordt daarbij slechts beschouwd als oneindige productiemiddelen met een commerciële waarde. Dit heeft echter geleid tot een grote achteruitgang van onze planeet. Menselijke activiteiten oefenen een niet eerder vertoonde druk uit op de levenwekkende systemen van de aarde. De gemiddelde temperatuur is reeds gestegen met 0,8 graden Celsius en we zijn op weg naar een stijging van bijna 4 graden in 2100. Dit dreigt te leiden tot overstromingen, droogtes, stormen en een stijging van de zeewaterspiegel van een omvang en intensiteit die de mensheid nog niet eerder heeft meegemaakt. Rond de 40 procent van het wereldwijde landbouwareaal is inmiddels ernstig aangetast en tegen 2025 zal twee van de drie mensen leven in gebieden waar een ernstig watertekort is. Ondertussen wordt 80 procent van de visgronden overbevist en belandt elke minuut een hoeveelheid plastic in de oceaan die gelijkstaat aan de lading van een vuilniswagen: in dit tempo zal er rond 2050 in de zee meer plastic dan vis zijn.

Dit zijn op zich al overweldigende feiten, maar de uitdagingen waarmee we worden geconfronteerd worden nog versterkt door bepaalde groeicijfers. De wereldbevolking telt momenteel 7,3 miljard mensen, en verwacht wordt dat dit rond 2050 zal zijn gestegen tot bijna 10 miljard, waarna de groei afvlakt en er in 2100 zo'n 11 miljard zullen zijn. Uitgaande van de gebruikelijke cijfers wordt verwacht dat de wereldwijde economische productie vanaf nu tot 2050 zal stijgen met 3 procent per jaar, waardoor de totale economie in 2037 zal zijn verdubbeld, en in 2050 verdrievoudigd. Wereldwijd zullen de middenklassen – de mensen die per dag tussen de 10 en 100 dollar uitgeven – snel stijgen, van 2 miljard nu tot 5 miljard in 2030, waardoor de vraag naar bouwmaterialen en consumptiegoederen enorm zal stijgen. Dit zijn de trends die aan het begin van de eenentwintigste eeuw de vooruitzichten van de mensheid bepalen.

De grote uitdaging waar de mensheid voor staat is: wat voor soort economie hebben we nodig die dit alles het hoofd kan bieden? Het is inmiddels duidelijk dat de vrijemarkteconomie niet heeft geleid tot een eerlijke verdeling van de welvaart. Daarnaast heeft het een grote bijdrage geleverd aan de voortgaande destructie van de aarde. Het nieuwe economische model zal dan ook heel duidelijke doelstellingen hieromtrent moeten hebben. Enerzijds moet het gericht zijn op de verbetering van 'het sociaal fundament' van de samenleving: water- en voedselvoorziening, gezondheid, werk en inkomen, gerechtigdheid, sociale gelijkheid, politieke inspraak, sekse-gelijkheid, betaalbare huisvesting en energie. Anderzijds moet de economie de negatieve effecten van economische activiteiten bestrijden, zoals klimaatverandering, verzuring van de oceanen, chemische vervuiling, vermindering van de biodiversiteit, luchtvervuiling, aantasting van de ozonlaag, enz. De zgn. 'donuteconomie' beoogt een oplossing te bieden voor de genoemde uitdagingen. De aanhangers van dit model streven naar een wereld waarin ieder individu een waardig leven kan leiden, vol mogelijkheden, en als onderdeel van een gemeenschap – en waar we dat allemaal kunnen doen binnen de mogelijkheden van onze levenwekkende planeet. (zie model p. 5):

Bron: 'De donuteconomie' van Kate Raworth

Ook de (ei)landen in het Caribisch deel van het Koninkrijk staan voor deze uitdaging. Net als de meeste andere landen in de wereld heeft het toegepaste economisch model niet gezorgd voor een evenredige verdeling van de welvaart. Dat heeft een eenvoudige reden. Decennialang kenmerkten de besturen van de meeste Caribische Koninkrijksdelen zich door een grote mate van politieke patronage, een efficiënt financieel beheer en dubieuze handelingen bij het realiseren van projecten. De meeste criteria van deugdelijk bestuur werden voortdurend met de voeten getreden. De opbrengsten van de eilanden werden daardoor niet eerlijk verdeeld.

Er bestaat een duidelijke wisselwerking tussen de economische situatie van een land en de staat van de overheidsfinanciën. Enerzijds genereert economische groei de ruimte die zowel door de particuliere als de publieke sector benut kan worden. Anderzijds beïnvloedt het door de overheid gevoerde beleid de economische structuur, de economische groei en daarmee ook weer de overheidsfinanciën. Als zij dit goed doet, schept de overheid een klimaat waarin de markt haar werk kan doen. In een kleine economie die toch al kwetsbaar is voor externe schokken, is het van extra belang dat de eigen overheid niet zelf een bron van schokken vormt. In Aruba (en de andere eilanden) was hier echter voortdurend sprake van!

De Tripartiete Commissie Schuldenproblematiek N.A. en Aruba (Commissie van Lennep) waarschuwde er al in 1996 voor dat de omvang van de Arubaanse schulden ernstige risico's opleverde voor de

economische ontwikkeling. Deze situatie is vooral ontstaan door een aantal elkaar versterkende factoren: onaanvaardbaar hoge financieringstekorten, veroorzaakt door onvoldoende beheerste overheidsuitgaven, tekortschietende overheidsinkomsten en het ontbreken van een deugdelijk begrotingsbeleid en -beheer. De regering moest daarom streven naar een gunstige wisselwerking tussen economie en overheidsfinanciën. Daarvoor waren belangrijke structurele hervormingen vereist. Voorts moest het instrumentarium van de overheid tot beheersing van het begrotingsproces drastisch worden verbeterd. Tenslotte moest het politieke besef ontstaan dat normen voor behoorlijk economisch gedrag niet straffeloos kunnen worden genegeerd².

De opeenvolgende Arubaanse regeringen hebben deze (en nog veel meer waarschuwingen, adviezen en aanbevelingen) van deze (en vele andere) commissie(s) en instanties altijd (vrijwel) volledig genegeerd. Het gevolg is bekend: de Arubaanse financiën zijn volledig onbeheersbaar geworden. De schuld is de Afl. 4 miljard gepasseerd en bedraagt anno 2018 90% van het bruto binnenlands product (bbp*). De rentebetaling in 2018 belooft ruim Afl. 220 miljoen. Gezien het begrotingstekort van Afl. 150 miljoen draagt dit bij tot verdere schuldgroei. De economische groei vlakke hierdoor volledig af.

In onze jonge, onervaren democratie worden 'oplossingen' voor dit soort situaties altijd in eerste instantie gezocht in het verhogen van de overheidsinkomsten in plaats van vermindering van de (veel te hoge) overheidsuitgaven, in het bijzonder de personeelslasten. Belastingverhogingen betekenen echter een toename van de toch al hoge 'cost-of-doing-business' in Aruba. In combinatie met de verminderde koopkracht leidt dit tot een verlaging van het bbp. Hogere prijzen zijn dan vaak het gevolg. Dat werkt inflatie in de hand en verlaagt de werkgelegenheid. Mensen hebben daardoor minder te besteden en verlangen dan compensatie via indexering van hun salaris. Maar...de tragere economie laat dat niet (meer) toe. Al met al heeft dit directe negatieve gevolgen voor de economische productie en dus voor het bbp. Dat leidt op haar beurt weer tot verminderde inkomsten voor de overheid. Die ziet zich voor steeds grotere problemen geplaatst met onhandelbare financiën. De gekozen weg is dus heilloos en betekent slechts uitstel van executie. Daarmee wordt de uiteindelijke oplossing steeds duurder met ernstiger - vooral sociale- gevolgen voor de gemeenschap.

Dit rapport beperkt zich tot de vraag op welke wijze Arubaanse regeringen inhoud hebben gegeven aan het economisch beleid tijdens de 31 jaar na de Status Aparte. Het blijkt dat dit beleid de nodige negatieve financieel-economische en sociale gevolgen had voor de Arubaanse gemeenschap en als zodanig dus niet het landsbelang heeft gediend. Aruba staat daardoor voor de uitdaging een effectief economisch model, dat wèl rekening houdt met de sociale en ecologische implicaties, op te zetten en daadwerkelijk uit te voeren.

** Het 'bruto binnenlands product' (bbp) is het inkomen dat door alle productie- en dienstverlenende bedrijven binnen de grenzen van een land wordt gegenereerd. De meeste landen streven naar een voortdurende groei van het bbp omdat het wordt gezien als oplossing voor veel maatschappelijke, economische en politieke kwalen: als medicijn tegen de staatsschuld en een onevenwichtige handelsbalans, als een middel om de armoede te bestrijden zonder het politiek beladen onderwerp van herverdeling aan de orde te stellen, om arbeidsrust te bevorderen, enz. Daarom ook werd vanaf de jaren '50 van de vorige eeuw in veel landen de groei van de nationale output (bbp) het belangrijkste doel van het economisch beleid. In dit klimaat was de vraag of verdere groei altijd wel wenselijk, noodzakelijk of inderdaad mogelijk is, irrelevant! Het werd echter steeds duidelijker dat dit groeicijfer niets zegt over de verdeling van het inkomen en dus ook niets over het welzijn van het land. Vandaar de noodzaak om niet alleen te streven naar 'meer groei', maar ook om na te gaan of, en zo ja wàt er moet groeien en waarvoor.*

² Rapport Schuld of Toekomst van de Tripartiete Commissie Schuldenproblematiek N.A. en Aruba, januari 1996, p. 25

INHOUD

The first lesson...	2
Voorwoord	3
Inhoud	7
Samenvatting	8
NAAR EEN DUURZAAM SOCIAAL-ECONOMISCH BELEID IN ARUBA	9
1- Inleiding	9
A- Status Aparte in mineur	9
B- Status Aparte in majeur	9
2- Het hotel- en kamerbeleid	11
A- Grenzen aan de groei	11
B- Onbegrensde hotelkamerbeleid, een financiële/economische noodzaak?	13
C- Onbegrensde hotelkamerbeleid, een ordinaire centenkwestie?	13
3- De Arubaanse olie-industrie. Van welvaartsbron naar ijdele hoop	15
A- Een beknopt beeld van de economische ontwikkelingsgeschiedenis van Aruba	15
B- De komst en sluiting van der LAGO/ESSO en haar opvolgers	15
C- Citgo als 'oplossing'	17
D- Een problematische partner	18
E- Een meervoudig verlies	19
4- Het begin: Een cultuur van het negeren van waarschuwingen, adviezen en aanbevelingen	21
A- Belangrijke bevindingen en aanbevelingen van de sociaaleconomische raad (SER)	21
B- SER nogmaals: economiseren binnen het overheidsapparaat	30
C- Enkele bevindingen van de Centrale Bank van Aruba (CBA) en het IMF	32
D- Ten slotte...CBA – Een routekaart voor duurzame overheidsfinanciën	36
5- Het vervolg: Een beleid van onbegrensde overheidsuitgaven en...ontbrekend beleid	38
A- Economische groei door schuldgroei?	38
B- Economische realiteit	39
C- Algemene onderzoeksresultaten van het IMF	40
D- Een nieuw economisch groeimodel... Praatjes zonder daadjes?	42
E- Vergrijzing in Aruba, een tijdbom	44
6- De sociale impact van het gevoerde economische beleid	47
A- Economische en sociale ontwikkeling in Aruba	47
B- Economische groei	47
C- Een demografisch beeld	49
D- Een ongelijke inkomensverdeling, 'veiligheid en welzijn' en falend onderwijs	49
E- Belangrijke sociale aandachtsgebieden	52
F- SDBA: Omvangrijke overheidsbemoedienis op sociaal gebied, een riskante aangelegenheid	54
G- De sociale stand van zaken volgens de coalitieregering	55
7- Conclusie	56

SAMENVATTING

Aruba begon haar autonome status in 1986 onder sterk negatieve omstandigheden. Deze werden vooral veroorzaakt door de devaluatie van de Venezolaanse Bolivar en kort daarop de sluiting van de (LAGO-)raffinaderij. De focus van de toenmalige (AVP-)regering op de ontwikkeling van het toerisme zorgde echter in korte tijd voor een sterke economische opleving. Daarbij werd wel de kiem gelegd voor een aantal grote problemen.

De sterke uitbreiding van de hotelsector leidde tot een oververhitting van de Arubaanse economie. Buitenlandse werknemers moesten op grote schaal worden aangetrokken. Dit legde de nodige druk op o.m. de infrastructuur. Dit werd versterkt door de herstart van de raffinaderij. De Arubaanse economie bloeide als nooit tevoren. Toch werd al ernstig gewaarschuwd voor verdere uitbreiding van het aantal kamers in Aruba. Dit zou zelfs contraproductief zijn.

De LAGO-raffinaderij heeft in grote mate bijgedragen aan de stijging van de welvaart in Aruba. Gezien haar vergevorderde leeftijd en de vele nieuwe en goedkoper opererende raffinaderijen kon zij de intense concurrentie, ondanks verschillende pogingen daartoe, niet meer aan. Als laatste mogelijkheid werd getracht de raffinaderij om te vormen tot een 'upgrader' die de Venezolaanse slijkolie meer geschikt voor raffinage zou moeten maken. De onderhandelingen daarover met dubieuze figuren leverde uiteindelijk echter alleen verlies op voor Aruba.

Vanaf begin 2010 werd door de toenmalige regering een 'economisch herstelprogramma' opgestart, gebaseerd op een omvangrijke uitbreiding van de nationale schuld. De economische opleving was echter van korte duur. Daartegenover had de enorme toename van de schuldenlast een sterk negatief effect voor verdere economische ontwikkelingen op de middellange en lange termijn. Het is voor kleine open economieën zoals Aruba namelijk niet mogelijk om economisch herstel op basis van (grote!) schulden te realiseren.

Een bijkomend probleem is dat de opeenvolgende regeringen vanaf de Status Aparte tot en met eind 2017 zich hebben onderscheiden door het systematisch negeren van waarschuwingen, adviezen en aanbevelingen om negatieve ontwikkelingen om te buigen in positieve trends. Daarmee heeft Aruba veel ontwikkelingsmogelijkheden laten liggen. Bovendien is voortdurend nagelaten om potentieel ernstige problemen als de vergrijzing bijtijds aan te pakken.

Voor de SER heeft bij voortduring gewezen op de noodzaak om regeringsbeleid op een meer verantwoorde wijze uit te voeren. Maar ook voormalige presidenten van de Centrale Bank van Aruba gaven de nodige signalen die regeringen alert moesten maken voor de gevaren van hun beleid. Niets mocht baten...

Aangezien de opbrengsten van de oorspronkelijk goed draaiende economie vooral gebruikt werden om de (veel te) hoge overheidsuitgaven te financieren, bleef er weinig over voor nieuwe ontwikkelingen op de meeste beleidsterreinen. De overheidsfinanciering werd steeds minder naarmate regeringen verder werden geconfronteerd met de kosten (speciaal de rentebetalingen over het geleend geld) van hun beleid. Dit had direct zijn weerslag op de sociale sector die reeds lang met de nodige problemen worstelde. Gezien de toenemende financiële problemen van de overheid is er voorlopig geen zicht op daadwerkelijke verbetering van de sociale problematiek. Tenzij...de regering haar belofte van deugdelijk en integer bestuur daadwerkelijk waarmaakt!

NAAR EEN DUURZAAM SOCIAAL-ECONOMISCH BELEID IN ARUBA

1- INLEIDING

1 Januari 1986 staat bij de Arubanen in het geheugen gegrift als een gedenkwaardige dag. Op die datum verkreeg Aruba als land een nieuwe, autonome positie in het Koninkrijk. Dit was het resultaat van een lange politieke strijd die eigenlijk al begonnen was met het Statuut in 1954.

A- Status aparte in mineur

Reeds vóór de officiële intrede van de Status Aparte rezen in Aruba en daarbuiten al de nodige twijfels over de levensvatbaarheid van de Status Aparte. De kwetsbaarheid van Aruba bleek bijvoorbeeld toen de Venezolaanse Bolivar devalueerde waardoor het ongebreidelde koopgedrag van de Venezolaanse toeristen een danige knauw kreeg. De handel raakte hierdoor binnen korte tijd een belangrijke bron van inkomsten kwijt. Kort daarop werd bekend dat de olieraffinaderij LAGO nog in 1985 haar poorten zou sluiten aangezien de raffinage onvoldoende winstgevend was. Voor Aruba betekende dit praktisch de genadeklap. Duizenden werknemers verloren direct of indirect hun baan waardoor de werkloosheid binnen een paar maanden opliep van praktisch nihil tot 30%. De overheid verloor bijna de helft van haar inkomsten en de economie kromp met 20%. Bij de intrede van de Status Aparte hadden veel Arubanen het eiland reeds verlaten, op zoek naar werk in het buitenland. Vele anderen troffen serieuze voorbereidingen om hetzelfde te doen. Het IMF gaf aan dat de levensstandaard drastisch omlaag moest. Werknemers staakten massaal wegens de hoge extra belasting (8,2% solidariteitsbelasting) die werd ingevoerd.

Voor een goed besef van de ernst van de situatie in 1985 volstaat het te bedenken dat tijdens de laatste financieel-economische crisis van 2008 de economie van veel landen met 2-3% kromp. Mede hierdoor daalde de werkloosheid in veel landen tot een problematisch dieptepunt van omstreeks 10% van de beroepsbevolking.

De Status Aparte ging dus in onder dreiging van een grote emigratiegolf. Dat zou een probleem vormen voor een eventueel herstelplan, een sociaal systeem dat extreem onder spanning stond door het groeiend aantal werklozen. Die deden een beroep op de snel slinkende middelen en sterk gepolariseerde politieke partijen. Dezen veroorzaakten grote verdeeldheid onder de bevolking. Allerlei eigen instituten moesten nog worden opgezet. Het was te veel voor een beginnend landsbestuur. Velen maakten zich in deze situatie dan ook grote zorgen dat het met de aankomende onafhankelijkheid dezelfde kant op zou gaan als het debacle van de Surinaamse onafhankelijkheid.

De slechte economische vooruitzichten overheersten bij de verkiezingen van eind 1985 de staatkundige successen en het charisma van Betico Croes. Hij slaagde er niet in zijn politieke successen om te zetten in een overtuigende verkiezingsoverwinning. Hoewel zijn partij (MEP) de meeste stemmen verkreeg, bleek de gezamenlijke oppositie toch over een meerderheid van de stemmen te kunnen beschikken. Onder leiding van de AVP met haar 'Plan di rescate' (Herstelplan), grepen deze partijen hun kans. Zij vormden de eerste regering van het Land Aruba met Henny Eman als de eerste minister-president. Betico Croes zelf heeft dit niet meer mee mogen maken. Op de avond van 31 december 1985 geraakte hij na een ernstig auto-ongeval in een coma waaruit hij niet meer ontwaakte. Hij overleed bijna een jaar later, op 26 november 1986.

B- Status aparte in majeur

Om de enorme uitdagingen het hoofd te kunnen bieden, besloot de coalitie de regering te versterken met twee vakministers voor de belangrijke posten van financiën en economische zaken. Met alle steun vanuit de gemeenschap realiseerde Aruba binnen korte tijd een wonderbaarlijk economisch herstel. De werkloosheid daalde weer tot een minimum, de bevolking groeide sterk en Aruba werd, gezien het

inkomen per hoofd van de bevolking, een van de welvarendste eilanden in het Caribische gebied. Met een gericht financieel-economisch beleid bleek veel mogelijk te zijn.

Mede op aanraden van het IMF mikte de nieuwe regering op verdere uitbreiding van de toeristenindustrie. Hierdoor zou binnen betrekkelijk korte tijd veel werkgelegenheid kunnen worden gecreëerd. De fiscale tegemoetkomingen (onder meer vrijstelling van winstbelasting) door Aruba, het verstrekken van garanties en de intensieve promotiecampagnes in het buitenland zorgden reeds binnen vier jaar voor een overvloed aan investeringen in hotel- en timeshare-projecten. Deze omstandigheden leidden tot oververhitting van de economie: een groot tekort aan arbeidskrachten, schaarste aan woningen en een ontoereikende infrastructuur.

Deze oververhitting nam nog ernstiger vormen aan toen in 1990 de Amerikaanse olieraffinaderij Coastal de oude installatie van de LAGO-raffinaderij overnam. De kapitaalinjectie van ruim Af. 500 miljoen om de raffinaderij weer bedrijfsklaar te maken en in dienstneming van honderden werknemers zorgden voor een nog verdere toename van de economische bedrijvigheid op het eiland.

Ondanks het slechte gesternte waaronder de Status Aparte begon, schenen er ook lichtpuntjes voor de bevolking. De nieuwe Centrale Bank stimuleerde de bevolking om Antilliaans geld in te wisselen voor de nieuwe Arubaanse munteenheid. De animo om aan dit verzoek te voldoen was groot. Er werd in korte tijd veel meer geld ingewisseld dan de Centrale Bank had verwacht. Voor het gevoel van eigenwaarde was dit van groot belang. Verder werden de importtarieven ter bescherming van vooral Curaçaose producten geëlimineerd. Een fikse prijsverlaging van veel producten was het directe gevolg. De markt lag open voor andere importproducten voor een schappelijke prijs uit met name de V.S.

Door onoverbrugbare verschillen in inzicht tussen de ministers van luchtvaart van Aruba en van de Nederlandse Antillen ontbrandde een 'luchtvaartoorlog'. Uiteindelijk kreeg Aruba haar eigen luchtvaartmaatschappij Air Aruba. Een 'open-sky-policy', zorgde voor de komst van nieuwe luchtvaartmaatschappijen en een aanzienlijke daling van de vliegtarieven. Voor de hotelsector was dit een welkome ontwikkeling. Air Aruba deed het in haar beginjaren goed en creëerde binnen korte tijd een positief imago, mede op basis van haar 'fly-on-time' streven.

In korte tijd verwierf Aruba in het buitenland een positief imago als 'economisch wonder'. De bevolking had alle reden om zich trots te voelen. Ook in Nederland groeide het besef dat er inderdaad sprake was geweest van een Curaçaose overheersing die decennialang de eigen mogelijkheden van Aruba in de kiem had gesmoord. De overtuigende successen gaven de Arubanen het zelfvertrouwen dat zijzelf in staat waren hun land tot ontwikkeling te brengen: 'Nos mes por' (wij kunnen het zelf)! Toch zorgde de grote focus van achtereenvolgende regeringen op de uitbreiding van de hotelsector voor grote sociaal-economische problemen voor Aruba³.

³ Informatie in dit hoofdstuk is onder meer verkregen uit: 'The future Status of Aruba and the Netherlands Antilles' (FUNDINI), 'Status Aparte. Na ocacion di su di Diez Aniversario (FUNDINI)', 'Aruba en de Status Aparte, mijlpaal en uitdaging' onder redactie van Luc Alofs en: '25 Jaar Status Aparte, Een politiek paradijs' van Armand Hessels

2- HET HOTEL- EN KAMERBELEID

In de eerste jaren van de Status Aparte streefde de regering naar een verdubbeling van het aantal hotelkamers. Vol vertrouwen werd het particuliere investeringsprogramma dat deze verdubbeling tot stand moest brengen, door de toenmalige regering uit de grond gestampt. Internationale commerciële banken zoals de Italiaanse exportverzekeraar SACE kwamen in aanmerking voor overheidsgaranties als zij de hotelprojecten wilden financieren. Het ging daarbij met name om een drietal hotelprojecten, te weten: het BETA-hotel, het Plantation Bay hotel en het Eagle Beach-hotel.

Volgens de toenmalig directeur Economische Zaken werd door SACE in totaal US\$ 117,8 miljoen aan leningen in de projecten gepompt. Toen echter bleek dat geen van deze hotels wegens tekortschietende medefinanciering konden worden afgebouwd werden de overheidsgaranties aangesproken. Het conflict dat daarmee ontstond werd voor de rechter uitgevochten. De totale schuld was toen al, inclusief rente, opgelopen tot US\$ 205,9 miljoen. Al tijdens de rechtszaken dreigde de uitslag negatief voor de overheid uit te vallen. Zij zou dan kunnen worden veroordeeld om de verschuldigde bedragen direct te betalen. Om dit te voorkomen koos de regering voor een schikking met SACE.

Bij die beslissing speelde tevens mee dat deze kwestie alle tijd en aandacht van de regering opeiste zodat er geen tijd en aandacht was voor het besturen van Aruba. Door de enorme vorderingen die in de lucht hingen, was de onzekerheid ten aanzien van de landsbegroting bovendien ondraaglijk geworden. Op 11 oktober 2002 werd overeengekomen dat Aruba US\$ 110 miljoen aan SACE zou uitbetalen, zijnde 53,4% van de totale schuld. Dit bedrag stond gelijk aan 5,7% van het bruto binnenlands product (bbp) en 20,6% van de geprojecteerde overheidsinkomsten over 2003. De betaling van dit bedrag gebeurde in twee fasen. Voor de eerste van US\$ 55 miljoen werd US\$ 19 miljoen uit het garantiefonds gehaald en US\$ 36 miljoen uit de privatisering van SETAR. Het restant ad US\$ 55 miljoen zou vanaf 2004 in jaarlijkse annuïteiten van elk US\$ 5,12 miljoen op basis van 4,5% rente worden betaald. In maart 2018 vond de laatste betaling plaats.

Een extra moeilijkheid was dat de overheid nooit de discipline had opgebracht om jaarlijks de afgesproken Af. 18 miljoen in het in 1993 opgerichte Garantiefonds te storten. Meestal waren de stortingen beduidend lager. Zelfs geld dat in het fonds zat werd met regelmaat aangesproken voor iets anders. Bovendien werden de renteopbrengsten sinds 1997 direct naar de algemene middelen van de overheidsbegroting overgeboekt. Daardoor beschikte het garantiefonds op het moment dat het dringend nodig was, over Af.34,5 miljoen (US\$19 miljoen) in plaats van Af. 180 miljoen (exclusief rente!). De directeur van Economische Zaken rekende voor dat het budget van Af. 163 miljoen voor het voorgenomen investeringsprogramma van de overheid voor de periode 2002-2006, kleiner was dan de schuld van US\$ 110 miljoen (Af. 198 miljoen) uit dit ene debacle.

De explosieve groei van de hotelsector leidde echter ook tot andere problemen.

A- Grenzen aan de groei

Omstreeks 2000 was men er in Aruba van doordrongen dat de (te) snelle en grote uitbreiding van hotelkamers ook negatieve effecten had. Mede op grond daarvan werd er in 2002 de eerste '*Nationale Toerisme Conferentie Aruba*' gehouden met deelname van veel Arubaanse stakeholders. Daarbij werden lange-termijn doelstellingen geformuleerd voor een duurzaam milieu, een hoger economisch welzijn, cultureel behoud, enz. Van de drie groeiscenario's bleek het 'traagste groeiscenario' (een groei op grond van de Arubaanse behoeften) de hoogste inkomens per hoofd van de bevolking te genereren. De keus tussen luxe hotels van grote internationale ketens en kleine, lokale boetiekhotels valt bij de laatste in het voordeel van het Land uit. De toegekende belastingvrijstellingen (feitelijk een subsidiering!) aan luxe

hotels, de 'weglekeffecten' van de hotelinkomsten en de gedeeltelijke 'repatriëring' van verdiende lonen door buitenlandse werknemers naar het land van herkomst worden 'onttrokken' aan de Arubaanse economie. Boutiekhotels, liefst van Arubanen, hebben daarentegen een groter behoud van inkomen voor het Land en leiden evenmin tot grote immigratiegolven die een grote druk op de infrastructuur en cultuur van het Land leggen.

In het rapport *'How far, and how fast? Population, culture, and carrying capacity in Aruba'* uit 2009 van Sam Cole en Victoria Razak van de Universiteit van Buffalo werd al ernstig gewaarschuwd tegen een verdere uitbreiding van het toenmalig hotelbestand. Het rapport beoogt een kader te geven voor 'duurzaam toerisme in Aruba'. De schrijvers maakten zich niet alleen zorgen over de hoge druk op de 'carrying capacity' van het eiland, maar ook over de teloorgang van de 'Arubaanse identiteit'. Zij voorzagen de ontwikkeling van Aruba tot een 'Aruban Singapore'. Het rapport pleit er dan ook voor om tot 2045 maximaal 50-150 nieuwe hotelkamers te bouwen, bij voorkeur in kleine 'Aruban style' accommodaties.

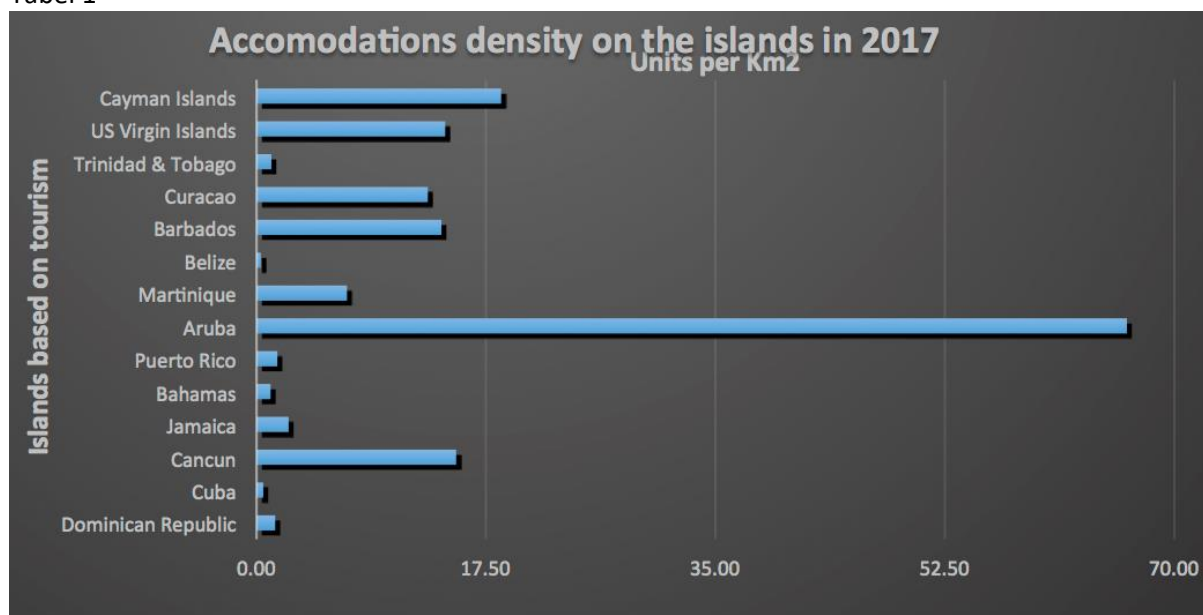
In haar november/december uitgave van 2007 stelde *The National Geographic Traveller* dat Aruba een 'vakantie-fabriek' is met prachtige stranden, maar overbebouwd met opzichtige gebouwen en hard op weg om haar cultuur te verliezen. Nog op 10 januari 2017 stond Aruba op het toeristenplatform *Oyster.com* bovenaan de lijst van landen die ontraden worden aan toeristen die een rustige vakantie aan het strand willen doorbrengen. De grote drukte en het kabaal op het strand zouden een vredige vakantie onmogelijk maken.

Maar ook voormalig AVP-adviseur en econoom Arjen Alberts geeft in zijn proefschrift *'Immigration-dependent extensive growth in small island tourism economies: the cases of Aruba and Sint Maarten'* aan dat de grenzen aan de groei van de toeristenindustrie inmiddels bereikt zijn. Het toeristisch product en de kwaliteit van het leven worden negatief aangetast. Niet voor niets tekende de AVP-partij in 2010 voor een moratorium op verdere expansie van de hotelsector. Toenmalig premier Mike Eman stelde dat het Ritz Carlton het laatste hotel was dat gebouwd zou worden. Zodoende zouden de openbare ruimte en daarmee het welzijn van de burgers worden beschermd. Verdere uitbreiding van kamers was niet alleen onnodig voor de Arubaanse economie, maar zelfs contraproductief.

Ook de Kamer van Koophandel waarschuwde tegen verdere uitbreiding van de hotelsector. Dat deed zij op grond van een studie over de 'carrying capacity' van Aruba. Die zou zijn grenzen hebben bereikt. De grote focus op de V.S. zou ook andersoortige negatieve effecten met zich meebrengen, bijv. op het gebied van de gezondheid. De ongezonde eetcultuur van veel Amerikanen zou ongetwijfeld zijn weerslag hebben op die van Aruba met alle gevolgen voor de volksgezondheid van dien.

In 2017 bleek uit onderzoek dat Aruba in vergelijking met 14 andere populaire toeristenbestemmingen (met meer dan 100.000 toeristen/jaar) in het Caribisch gebied verreweg de hoogste 'accommodatie-concentratie' per km² heeft. Het is het enige eiland dat gemiddeld meer dan 20 hotelkamers/km² heeft. Aruba telde 11.879 hotelkamers en het eiland heeft een oppervlakte van 179 km². Dat betekent dat de concentratie van hotelkamers per km² 66.36 bedraagt (zie tabel 1, p. 10)).

Tabel 1

B- Onbegrensd hotelkamerbeleid, een financiële/economische noodzaak?

Ondanks alle vermelde waarschuwingen bleven opeenvolgende regeringen alle focus richten op verdere uitbreiding van de hotelsector. Dat leidde tot de bouw of uitbreiding van grote hotels. Gezien de schaarste aan werknemers op de lokale arbeidsmarkt moesten de nodige werknemers worden geïmporteerd. Die brachten op de duur hun familie mee waardoor de druk op de bestaande infrastructuur (huizen, wegen, scholen, sterke uitbreiding water- en elektriciteitsnet) veel groter werd. Die kosten kwamen alle op het conto van 'de overheid'. De hotels maakte slechts gebruik van de goedkope arbeidskrachten en liet het merendeel van de kosten die voor hen gemaakt moest worden over aan de Arubaanse gemeenschap. Toch had dit beleid een belangrijk voordeel voor de regering.

De sterke uitbreiding van de hotelsector betekende ook een sterke uitbreiding van de mogelijkheid om (internationaal) geld te lenen. De sterke uitbreiding van hotels betekende namelijk een uitbreiding van het bbp. Aangezien de leencapaciteit van landen in de regel wordt uitgedrukt in een percentage van het bbp, betekent een hogere bbp dat er meer geleend kan worden. Voor regeringen, die voortdurend regeerden op basis van begrotingstekorten en niet bereid waren de tering naar de nering te zetten, betekende dit een uitgelezen kans. Voor de gemeenschap betekende deze grotere leenmogelijkheid echter een enorme en niet te dragen uitbreiding van de nationale schuld. Maar er is meer...

C- Onbegrensd hotelkamerbeleid, een ordinaire centenkwesitie?

Begin 2018 werd gemeld dat de voormalige AVP-minister van infrastructuur (2009 – 2017) vergunningen had afgegeven voor de bouw van meer dan 7000 nieuwe hotelkamers. Dit zou het totaal aantal kamers op 19.000 brengen. De toch al veel te hoge 'accommodatie-concentratie' per km² zou daarmee stijgen tot 106 kamers per km². Meer dan 5 keer hoger dan als verantwoordelijk wordt beschouwd.

De betrokken minister had voor deze grote uitbreiding van kamer capaciteit zelfs 'groene zones' in de buurt van high-rise hotels een nieuwe bestemming gegeven. Die kwamen dan ter beschikking van nieuwe 'ontwikkelingsprojecten'. Deze zouden 'een bijdrage leveren aan de Arubaanse economie'. Dit ging tegen elke logica in. De betrokken minister ging daarmee volledig voorbij aan alle adviezen en waarschuwingen van nationale en internationale onderzoekers en instituten die de jaren daarvoor een verdere groei van

het toerisme ten strengste hadden afgeraden. De vraag is waarom deze 'ontwikkelingsplannen' dan toch werden doorgezet. Een plausible verklaring is de 'verkoop van handtekeningen'.

Bij hotelprojecten gaat het om investeringen van in totaal honderden miljoenen florin. Die kunnen slechts uitgevoerd worden indien de betrokken minister zijn 'medewerking/handtekening' verleent aan het toekennen van terreinen, vergunningen voor de bouw en voor de werknemers die uit het buitenland aangetrokken moeten worden, zowel voor de bouw als voor de nadere hotelwerkzaamheden. Met andere woorden: drie belangrijke benodigdheden in één ministerhand. In dit specifieke geval ging het notabene om dezelfde minister die in een rechtszaak kort daarvoor (januari 2016) wegens het verlenen van een dubieuze vergunning van de rechter reeds te horen had gekregen dat hij ('het Land') "naar het oordeel van het Gerecht willens en wetens heeft geknaagd aan de wortels van de rechtstaat"⁴.

Hoewel door de volgende regering werd getracht zoveel mogelijk toezeggingen terug te draaien, is er nog geen zicht wat er uiteindelijk gerealiseerd wordt. Het is dan ook nog onbekend welke schade dit onverantwoordelijke beleid de toeristenindustrie en dus de Arubaanse gemeenschap zal toebrengen.

⁴ <http://www.knipselkrant-curacao.com/amigoe-rechter-verbiedt-opnieuw-verandering-erfpachtvoorwaarden/>

3- DE ARUBAANSE OLIEINDUSTRIE. VAN WELVAARTSBRON NAAR IJDELE HOOP

A- Een beknopt beeld van de economische ontwikkelingsgeschiedenis van Aruba

Economische activiteiten waren in de loop van de geschiedenis erg beperkt, ook al vanwege de heersende droogte en het algeheel gebrek aan grondstoffen. Niet voor niets noemden de Spanjaarden ons eiland 'isla inutil' (nutteloze eiland)

Aan het begin van de 19e eeuw werd echter goud gevonden. Dit leidde tot enige investeringen in een goudindustrie. Tijdens de bijna 100 jaar die daarop volgde, werd omstreeks 1.600 kilo goud geproduceerd met een waarde van meer dan Afl. 2,5 miljoen. De opbrengsten wogen meestal echter niet op tegen de kosten, zodat verdere pogingen uiteindelijk begin 20e eeuw werden opgegeven⁵.

Halverwege de 19e eeuw werd, wegens de sterke uitbreiding van de landbouw in Europa, de delving van fosfaat (kunstmest) ter hand genomen. Tussen 1879 en 1915 werd ruim 860.000 ton fosfaatmateriaal uitgevoerd met een marktwaarde van bijna Afl. 8 miljoen. Maar ook hier wogen de opbrengsten uiteindelijk niet tegen de kosten op, vooral toen in meer landen fosfaat werd ontgind van een hogere kwaliteit tegen een lagere prijs⁶.

Hetzelfde lot ondergingen de kweek van de cochinnelle luis om zijn kleurstof evenals de zaden van de divi divi bomen die ook als kleurstof werden gebruikt. Daarentegen had de aloeteelt een grotere impact voor de Arubaanse economie. Vóór de komst van de olieraffinaderij vormde de aloeteelt een van de belangrijkste inkomstenbronnen van Aruba. De kwaliteit van de Arubaanse aloë werd als een van de beste ter wereld beschouwd. De hogere lonen in de olieindustrie trok langzamerhand echter veel werkers uit de aloeteelt⁷.

De barre omstandigheden maakten landbouw moeilijk. Hier en daar werd mais, bonen en pinda's geplant. Maar het leverde onvoldoende op voor de eigen bevolking. In de 19e eeuw werd er dan ook regelmatig honger geleden. Gelukkig voorzag de visvangst in een deel van de behoefte aan eiwit. Op meer huiselijke schaal werden geiten, varkens en schapen voor eigen consumptie gehouden. Tenslotte werd er op kleine schaal strohoeden gemaakt, maar die waren van nogal inferieure kwaliteit. Daar de economische situatie en de leefomstandigheden moeilijk waren trokken Arubaanse mannen regelmatig naar het buitenland om in de Venezolaanse, Colombiaanse en Cubaanse bananen- en vooral suikerindustrie te werken⁸.

Halverwege de 19e eeuw leefden er amper 3.000 mensen in Aruba. Begin 1900 was dat aantal gegroeid tot ruim 8.000 en dat groeide tot 1923 uit tot bijna 9.000 mensen. In minder dan 90 jaar tijd was de bevolking meer dan verdrievoudigd. Maar dit was slechts het begin.

B- De komst en sluiting van de LAGO/ESSO en haar opvolgers

In 1934 was het aantal inwoners gestegen tot 17.614, waarvan 12.051 Arubaan waren en 5.563 buitenlanders. De belangrijkste reden voor deze sterke stijging was de vestiging van de olieraffinaderij Esso, beter bekend als de Lago. Deze was gegroeid uit het overslagbedrijf dat olie uit het Meer van Maracaibo vanuit kleine, ondiepe tankers, overlaadde op veel grotere tankers die hun lading naar de V.S. brachten. Ook de Arend (Eagle) Company van de Shell aan de Eagle Beach hield zich tot aan de oorlogsjaren bezig met de overslag.

⁵ Lago story. The compelling story of an oil company on the island of Aruba , 2008, by Jorge Ridderstaat, p. 2-8

⁶ Idem, p. 9-13

⁷ Idem, p. 13, 14

⁸ Idem, p. 15, 16, 17

De beslissing van Esso/Lago om het overslagbedrijf om te bouwen tot een raffinaderij betekende een enorme economische en sociale omslag voor Aruba. De raffinaderij had veel meer arbeiders nodig dan er in Aruba voorhanden waren. Vanwege het gemak van de beheersing van de Engelse taal door de bewoners van veel Caribische eilanden, werden deze op grote schaal 'ingevoerd'. Tijdens de 2^e wereldoorlog was de raffinaderij van groot belang voor de brandstofvoorziening van de geallieerden. Dat betekende dat er ook zeer veel arbeiders nodig waren.

Vanzelfsprekend was de Lago van grote betekenis voor de Arubaanse economie. Zo gaf het bedrijf omstreeks Afl. 6 miljoen uit aan lokale inkopen. In 1955 maakten de werknemers samen met hun familie ongeveer 42% van de totale bevolking uit terwijl hun koopkracht de helft van de totale eilandelijke koopkracht bedroeg.

De komst van de Lago Oil and Transport Company is de meest ingrijpende gebeurtenis geweest in de moderne geschiedenis van Aruba. [Het bracht grote veranderingen voor Aruba en zijn bevolking met zich mee.](#) (zie: www.historiadiaruba.aw van Evert Bongers!). De levensstandaard steeg snel wat voor een klein eiland in het Caribische gebied een ongekennde luxe was. Automatisering had echter tot gevolg dat het aantal werknemers steeds verder afnam. Van de 8300 mensen die in 1949 voor Lago werkten (16 % van de Arubaanse bevolking!) waren er begin jaren tachtig nog maar 1350 over. O.a. door de sterk verouderde raffinaderij en de daardoor olopemde verliezen sloot de Lago-raffinaderij in 1986 de poorten. De raffinaderij stond jaren leeg en net toen er stemmen opgingen om de boel af te breken meldde er zich een gegadigde om door te gaan met de bedrijfsvoering: El Paso Corporation uit Texas, een oliegi-gant die gefuseerd was met de Coastal Oil Company uit Houston. Lago werd Coastal Aruba in 1991 maar in 2004 ging de raffinaderij weer over in andere handen: alweer een oliegi-gant uit Texas, Valero, zag er brood in. Dit zal mede ingegeven zijn door het feit dat er op Aruba geen milieu-voorschriften voor de raffinaderij bestaan. Enige regel: geen olie op het water morsen. Valero Aruba hield de inmiddels bijna tachtig jaar oude raffinaderij nog enkele jaren draaiend. Meer dan 640 miljoen dollar werd geïnvesteerd. De productie bedroeg 275.000 barrels per dag.

In juli 2009 werd de raffinaderij stilgelegd als gevolg van teruglopende winst veroorzaakt door dalende prijzen voor de geraffineerde producten. Wat ook mee heeft gespeeld was het conflict met de (MEP-)regering over te betalen omzetbelasting. Het tijdelijk stoppen van de productie gebeurde mogelijk ook met het oog op de aanstaande verkiezingen van eind 2009 en in de hoop op een nieuw bewind onder leiding van de AVP.

De productieloze periode zou anderhalf jaar duren, waarin schoonmaakwerkzaamheden werden uitgevoerd en verschillende onderdelen ge-upgraded werden. Tegelijkertijd werd door de nieuwe (AVP-)regering naarstig gezocht naar kandidaten voor overname van de raffinaderij, onder meer in Brazilië, Colombia en China, echter zonder resultaat

Begin januari 2011 is de raffinaderij weer gaan produceren. Een gunstige belastingovereenkomst met de (AVP-)regering en de aantrekkende economie droegen hiertoe bij. Meer dan 650 werknemers konden weer aan de slag, alsmede ettelijke zgn. 'contractors' die ook emplooi boden aan enkele honderden arbeiders. De raffinaderij zorgde voor 12 tot 14% van het bruto binnenlands product van het eiland.

Lang heeft het echter niet geduurd: in maart 2012 werd de productie weer gestopt, nu definitief en met ontslag voor het merendeel van de werknemers. Een klein deel kon in dienst blijven om de olietanks als opslagterminal te laten doordraaien: de Valero Marine Terminal.

Sinds 2012 heeft de overheid gepoogd de raffinaderij aan diverse internationale bedrijven over te doen: uit China, Brazilië en Venezuela. Uiteindelijk is het de in de VS gevestigde oliemaatschappij Citgo, die dochteronderneming is van het Venezolaanse staatsoliebedrijf PDVSA, geworden. Daartoe werd wel een 'eigen' Arubaanse Citgo opgericht. De raffinaderij moest gebruikt worden voor het upgraden van de 'slijkolie' uit Venezuela tot een beter bewerkbaar product. De AVP-regering streefde daarbij naar een groene en duurzame raffinaderij, waarvoor moest worden overgeschakeld op gas als energiebron. Eind 2015 ging de raffinaderij officieel over op de Arubaanse regering⁹.

C- CITGO als 'oplossing'

Hoewel in brede kring overeenstemming bestond dat de raffinaderij 'obsoleet en outdated' was, werd door de regering en een enkele politicus van de oppositie naarstig gezocht naar een nieuwe beheerder voor de raffinaderij. Dit had alles te maken met de bijzonder belabberde toestand van 's Lands financiën. Die was ronduit wanhopig. Het valt namelijk anders niet te verklaren dat de belangrijkste hoop op de financiële overleving van het Land werd gesteld in het weer in functie brengen van een totaal afgeschreven roestige hoop oud ijzer. Daarmee moest de economische bedrijvigheid van het Land enigszins worden opgekrikt. Vanzelfsprekend hielp dit in de eerste plaats het belangrijkste motto en internationale showproject van het toenmalige AVP-kabinet, een 'groen Aruba', volledig om zeep! Zelfs de Chinezen, die bulkten van het geld en overal ter wereld van alles opkochten, lieten de raffinaderij die als een van de weinige ter wereld het dikke Venezolaanse slijkolie zou kunnen verwerken, links liggen. Dit is opmerkelijk omdat China wegens haar eigen grote milieuproblemen een verbod heeft deze olie, waarmee Venezuela haar enorme schulden aan China afbetaalt, in eigen land te verwerken. Wegens de grote vraag van China aan brandstof en plastic, importeert China echter nog steeds zware olie uit Canada (teerzandolie) nu de aanvoer uit Venezuela stukt door de verminderende productie.

Uiteindelijk ging de Arubaanse regering in juni 2016 in zee met een Venezolaans staatsbedrijf van een land dat kort daarvoor al verschillende belangrijke Arubaanse en Antilliaanse ondernemingen zonder enig gewetensbezwaar over de kling had gejaagd of minstens in grote financiële problemen had gebracht (Tiara Air, Insel Air, Aruba Airlines naast legio andere internationale luchtvaartmaatschappijen). Daarbij vonden de eerste onderhandelingen plaats met een Venezolaanse tussenpersoon waarover de nodige twijfels bestonden. Kort daarop werd deze inderdaad door de Amerikaanse Justitie veroordeeld wegens grootschalige corruptie¹⁰. Toch werd er verder onderhandeld, nu met plaatsvervangers die naderhand eveneens wegens grootschalige corruptie en masse werden vastgezet¹¹. Zij leidden een onderneming die eigendom is van het staatsbedrijf dat al jaren niet behoorlijk aan haar verplichtingen kan voldoen en steeds dieper in de problemen raakt. Alweer wegens... wijdverbreide corruptie!¹² Terwijl het landsbestuur en eigenaar van dat staatsbedrijf de laatste jaren onder internationaal sterk bekritiseerde dictatoriale omstandigheden en endemische corruptie de bevolking van het rijkste land ter wereld aan aardolie aan de rand van de hongerdood heeft gebracht¹³. In die mensen, die bedrijven en die regering van dat land, had het laatste AVP-kabinet haar ultieme hoop gesteld om Aruba van een financiële ondergang te redden en een stagnerende economie nieuw leven in te blazen!

⁹ http://www.historiadiaruba.aw/index.php?option=com_content&task=view&id=28&Itemid=42 (Evert Bongers)

¹⁰ <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-usa-corruption/ex-venezuelan-official-pleads-guilty-in-u-s-corruption-case-idUSKBN1HQ2YY>

¹¹ <https://caribischnetwerk.ntr.nl/2017/11/22/topman-citgo-gearresteerd-op-verdenking-van-corruptie/>

¹² <http://antilliaansdagblad.com/nieuws-menu/17440-raffinaderijen-pdvsaaan-rand-van-afgrond> (en heel veel andere!)

¹³ <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/06/21/venezuela-voormalig-voorbeeld-implodeert-door-wanbeleid-en-corruptie-11184987-a1563829>

D- Een problematische partner

De staat van de Venezolaanse economie, onze 'nieuwe levensader', kan eenvoudig geïllustreerd worden aan de hand van het volgende. In ons buurland heeft de president sinds november 2017 vijf salarisverhogingen aan de bevolking toegekend, waarvan de laatste in de maand juni 2018 met 200%. Het minimum salaris steeg daarbij van 1 naar 3 miljoen bolivar, de hoogste stijging sinds Maduro in april 2013 aan de macht kwam. Intussen was één dollar op de zwarte markt in Caracas volgens de website dolartoday.com 2,9 miljoen bolivar waard. Net zoveel als het minimumloon voor 1 maand.

Venezuelan inflation rate

SOURCE: TRADINGECONOMICS.COM | BANCO CENTRAL DE VENEZUELA

De econoom Asdrubal Oliveros, directeur van de firma Ecoanalitica, verklaarde dat het salaris in het afgelopen jaar was gestegen met 2.500% en het prijspeil met 30.000%. Dat betekent een enorme aanslag op de koopkracht waarbij het salaris meer dan 90% van haar waarde verloor. De schattingen zijn dat de maandelijkse inflatie 150-200% bedraagt. Deze hyperinflatie is de laatste stuip trekking van de Venezolaanse economie en hoewel niemand weet hoe lang die zal duren, leidt dit ongetwijfeld tot het bankroet van het land. Voor diegenen die hun inkomen alleen in bolivars ontvangen (75% van de bevolking) is dit de genadeklap. Die zullen vervallen in extreme armoede...¹⁴.

Op 20 augustus 2018 werd bekend dat de Venezolaanse regering besloten had 5 nullen te verwijderen van de Bolivar, deze te devalueren met

96% en de nieuwe munsteenheid zelfs een nieuwe naam te geven: de 'Soberano'. Inmiddels had het IMF berekend dat de inflatie in 2018 1 miljoen (1.000.000.000)% zou bedragen. Daardoor zou in korte tijd ook deze munt niet toereikend zijn om de kosten van goederen en diensten te kunnen dekken. Die verdubbelen namelijk elke 3 maanden. De Venezolaanse president maakte ook bekend dat het minimumloon 35-voudig zou worden verhoogd. De oude munt was op dit moment 6.000.000 (6 miljoen) Bolivar tegenover 1 Amerikaanse dollar waard...¹⁵

Onder al deze (indertijd te voorziene) omstandigheden kan dan ook sterk getwijfeld worden aan de zakelijke en morele capaciteiten van de Arubaanse onderhandelaars. Want er werd met de Venezolaanse 'counterparts' een, ook voor het Arubaanse Parlement, ultra geheime overeenkomst getekend voor een zogenaamde opening van de raffinaderij. Deze deal zadelt bij een 'mislukking' die in enig opzicht aan Aruba is toe te schrijven, in principe de Arubaanse bevolking op met een nieuwe verplichting jegens haar Venezolaanse 'partners' van minimaal Afl. 600 miljoen. Dat komt bovenop de reeds bestaande miljardenschuld met torenhoge rentebetalingen wegens decennialang ondeugdelijk bestuur. Is de mislukking echter volledig te wijten aan de Citgo zelf, dan kan Aruba in 2019 het contract opzeggen en is Citgo 'schadeplichtig'. Echter, van een kale kip kan er geen veer geplukt worden.

Een bijkomend probleem is dat volgens de Venezolaanse grondwet de overeenkomst van 2016 goedgekeurd moet worden door het Venezolaanse Parlement (Asamblea Nacional) waar de oppositie de meerderheid heeft. Deze heeft verklaard de overeenkomst te zijner tijd ('na Maduro') niet goed te keuren.

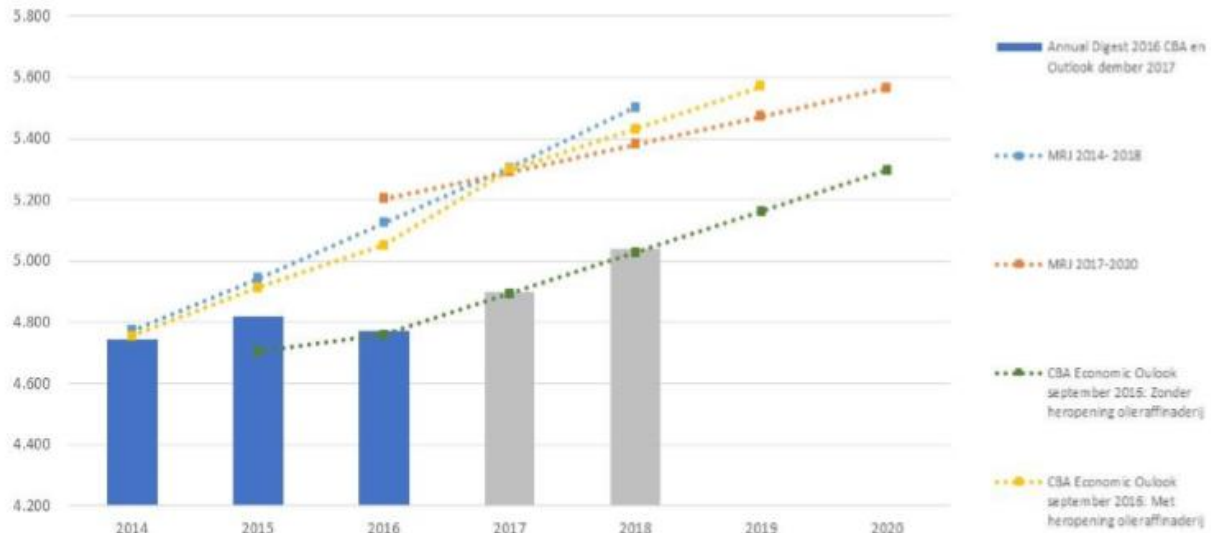
¹⁴ Bon Dia Aruba d.d. 23-06-18: Hiperinflacion a derota salario minimo (La Verdad/Reuters)

¹⁵ Bon Dia Aruba d.d. 20-08-18: Venezuela: Reconversion monetario nobo despues di dies aña por caba den caos

E- Een meervoudig verlies

Het AVP-kabinet gaf haar hoop op een nieuwe inkomstenbron via de Citgo vorm door de voorziene inkomsten op haar volgende begrotingen op te schroeven met de 'verwachte belastinginkomsten' uit afdrachten van haar nieuwe economische partner. Deze werden echter direct vanaf het begin stelselmatig door zowel de CAft als de RvA afgeschoten als 'niet-realistisch'. Dit leidde vanzelfsprekend tot grote aanpassingen in de verwachte economische groei¹⁶:

Meerjarige raming vs. realisatie nominaal bbp

Bron: De Centrale Bank van Aruba, Landsbegroting

Tot eind 2018 heeft er inderdaad nog steeds geen enkele noemenswaardige investering plaatsgevonden die de raffinaderij bedrijfsklaar moet maken. Op enige cosmetische activiteiten na ligt de raffinaderij er nog steeds bij zoals het tijdens de ondertekening van de overeenkomst in 2016 werd overgedragen. Wegens de toenemende problematiek van het moederbedrijf PDVSA (versterkte achteruitgang van de productie wegens uitvallen van installaties als gevolg van ontbrekend onderhoud, vertrek op grote schaal van personeel, beslaglegging door o.m. Conoco-Philips op bezittingen van PDVSA en beslag op CITGO-VS door het Canadese bedrijf Cristallex) ziet het er dan ook naar uit dat CITGO Aruba op geen enkele wijze kan voldoen aan haar verplichting om uiterlijk in 2019 haar raffinage-(upgrade!)activiteiten aan te vangen. Dat opent de weg voor de Arubaanse regering om het contract te verbreken en het volledige beheer over de installatie en het terrein over te nemen. Dit brengt echter een groot probleem met zich mee.

In het oorspronkelijk contract met de LAGO stond de verplichting van het bedrijf om het terrein na vertrek in de oorspronkelijke toestand achter te laten. Alle installaties moesten dus worden afgebroken en de enorme vervuiling van het terrein moest op haar kosten worden opgeruimd. Deze verplichting ging na verkoop aan respectievelijk Coastal, El Paso en Valero over op de onderscheiden ondernemingen. En dus ook op Citgo.

Maar...waar haalt een bedrijf, dat nog niet eens het kapitaal bij elkaar kan sprokkelen om de onderkomens van noodzakelijk buitenlands personeel naar behoren af te bouwen, het geld bij elkaar om aan deze verplichting te voldoen? Van haar moedermaatschappij en eigenaar (PDVSA en Land Venezuela) hoeft zij daarbij geen enkele hulp te verwachten. Dat betekent dat Aruba niet alleen niet hoeft te rekenen op enige bijdrage van Citgo c.q. Venezuela om haar financiële problemen te verlichten, dat er dus ook geen enkele

¹⁶ Land Aruba: Financieel Economisch Memorandum, Februari 2018, Ministerie van Financiën & Economische Zaken, p. 5, 6

economische opleving hoeft te worden verwacht door enige activiteit van de raffinaderij, maar dat Aruba straks ook zelf alle kosten moet dragen voor het afbreken van de installatie en het schoonmaken van het terrein. Daarvoor is de US\$ 19 miljoen die Valero daartoe in een fonds heeft gestort, ruimschoots ontoereikend. Voor Valero betekende deze deal dat zij zich, dank zij een zwak Arubaans onderhandelingsteam, wel op een heel goedkope manier heeft verlost van haar verplichtingen.

Aangezien het hierbij om omstreeks US\$ 100 miljoen gaat en Aruba al de grootste moeite heeft om haar begroting middels bezuinigingen van slechts enkele miljoenen florin enigszins sluitend te krijgen, zal de verder roestende raffinaderij de komende decennia het uitzicht van de burgers in San Nicolaas hoogstwaarschijnlijk blijven bepalen. De mogelijkheid om het economisch zeer waardevolle terrein met zeehaven te gebruiken voor innovatieve industriële of andersoortige initiatieven wordt daardoor danig beperkt. Zodoende heeft de verantwoordelijke (AVP-)regering wegens een door haar zelf veroorzaakte financiële noodsituatie en kortzichtigheid een nieuwe economische ontwikkeling van San Nicolaas en Aruba voor decennialang geblokkeerd. Het Citgo-avontuur is helaas niet het enige project van hetzelfde kabinet dat een gezonde economische ontwikkeling van Aruba heeft gecompliceerd. De wijze waarop zij haar project '**Bo Aruba**' financierde heeft een gelijksoortig effect op de economische ontwikkeling (zie p. 37 e.v.).

Daar de financiering van 'Bo Aruba' hetzelfde patroon volgt van ongebreidelde schuldvorming zoals dat vanaf het begin van de Status Aparte plaatsvond, wordt voor een beter begrip eerst aandacht besteed aan dat patroon en de (financieel-economische en sociale) effecten daarvan.

4- HET BEGIN: EEN CULTUUR VAN HET NEGEREN VAN WAARSCHUWINGEN, ADVIEZEN EN AANBEVELINGEN

A- Belangrijke bevindingen en aanbevelingen van de Sociaal-economische Raad (SER)

De SER sluit de jaren '90 af met dringende adviezen voor de regeerperiode 1998-2002 (SDBA: dus 15 jaar na de Status Aparte en amper 15 jaar geleden!). Bij de opstelling van dit rapport heeft de Raad de lijn voortgezet van haar rapport van mei 1995 ('Kernpunten'). Een belangrijke reden hiervoor was dat een structurele aanpak door de overheid van een aantal problemen niet heeft plaatsgevonden¹⁷.

De belangrijkste adviezen van de SER komen (samengevat!) erop neer dat:

1. De overheid haar kastekort zo snel mogelijk moet opheffen en het ambtenarenapparaat moet saneren;
2. Het sociale zekerheidsstelsel (dat zwaar op de economie drukt en niet coherent is) op korte termijn geherstructureerd moet worden om de continuïteit van de sociale zekerheid te kunnen garanderen.
3. De forse daling van de arbeidsproductiviteit vooral in de productieve sector een halt toeroepen door de lage scholingsgraad van de beroepsbevolking te verhogen middels een toename van de onderwijsbestedingen.
4. Voor een succesvolle bestrijding van structurele sociaaleconomische problemen een gezamenlijke aanpak van de sociale partners is vereist. De inbreng van de overheid dient zich te beperken tot ondersteuning en bemiddeling naar de sociale partners toe¹⁸.

De kastekorten (1) liepen in een zeer korte tijd op van Afl. 9 miljoen in 1995 naar Afl. 49 miljoen in 1996 en zelfs naar Afl. 72 miljoen in de eerste helft van 1997. Dit zette de betalingsbalans zwaar onder druk. De SER adviseerde dan ook dringend om het kastekort van de overheid zo spoedig mogelijk te elimineren om een verdere daling van de deviezenvoorraad tegen te gaan¹⁹.

Ondanks de lumpsumregeling en de personeelsstop die er op gericht waren de salariskosten structureel te verlagen, namen de personeelskosten toch toe. Dit kwam m.n. door de voortdurende politieke patronage²⁰.

Om dit soort uitgaven te kunnen financieren, deed de overheid in toenemende mate een beroep op de bescheiden Arubaanse kapitaalmarkt. Dit resulteerde in een steeds hogere rente op de overheidsleningen. Naast de hogere rente kwam de financiering van particuliere investeringen met lokaal geaccumuleerd kapitaal onder druk (crowding-out-effect). Zoals aangegeven, werd een groot deel van de leningen door de overheid gebruikt voor consumptieve bestedingen. Dit druiste regelrecht in tegen de aanbevelingen van zowel het IMF, de CBA en de Commissie van Lennep²¹.

De SER adviseert de regering daarom dringend om haar rol in de economie ernstig te bezien. Aandachtspunten zijn hierbij de herstructurering van het overheidsapparaat, de overname van taken door de privésector, versterking van het marktmechanisme en gerichte wetgeving ten behoeve van economische processen. Dit moet gebeuren in nauw overleg met de sociale partners²².

Hoofdzakelijk vanuit electorale overwegingen is **de sociale zekerheid (2)** verder uitgebreid. Door regeringen is daarbij onvoldoende rekening gehouden met het economisch draagvlak. Dit bracht een alarmerende stijging met zich mee van de zgn. 'wig' (het relatieve verschil tussen de brutoloonkosten en het nettoloon)²³.

¹⁷ SER: **Aandachtsgebieden voor de regeerperiode 1998-2002; een knelpuntanalyse** (Maart 1998), p. 5

¹⁸ Idem: p. 2, 3,

¹⁹ Idem, p. 9, 10

²⁰ Idem, p. 10

²¹ Idem, p. 13, 15

²² Idem, p. 15, 16

²³ Idem, p. 16

De SER heeft er grote moeite mee dat de doelstellingen in regeerakkoorden uitsluitend vanuit een puur politieke invalshoek worden geformuleerd. Het gaat hoofdzakelijk om het nakomen van politieke beloften, gedaan in de campagne, zonder dat er wordt stilgestaan bij de economische gevolgen. Dit kwam zelfs tot uiting in begrotingen waar de nodige realiteitszin aan ontbrak. Daarom pleit de SER voor een realistisch regeerprogramma dat niet slechts op wenselijkheid is gebaseerd en dat vooraf wordt getoetst op macro-economische gevolgen²⁴.

De gehanteerde werkwijze brengt grote problemen met zich mee v.w.b. de doelmatigheid van het bestuur. De doelmatigheid geeft het verband aan tussen de opgeofferde middelen en het resultaat. Getracht wordt om een bepaald resultaat met zo weinig mogelijk middelen te realiseren of met gegeven middelen een zo maximaal mogelijk resultaat te behalen.

Maar...in de Arubaanse praktijk worden eerst ambitieuze doelstellingen geformuleerd. Daarna wordt getracht om deze met zo weinig mogelijk middelen te realiseren ('voor een dubbeltje op de eerste rang'). In de uitvoerende fase blijken de kosten logischerwijs hoger uit te vallen dan geraamd, resulterend in overschrijdingen van de kostenbegroting. Aanpassing van doelstelling en project vindt niet plaats waardoor uiteindelijk veel meer wordt uitgegeven dan begroot. Dit geldt o.m. voor de ouderdomsverzekering, die relatief een van de royaalste ter wereld is, zowel qua leeftijd als qua uitkering. Het gevolg is wel dat van consistentie en continueerbaarheid onvoldoende of zelfs geen sprake is²⁵.

Ook de aankomende en noodzakelijke zorgverzekering (AZV) baart de SER zorgen aangezien dit sterk zal bijdragen aan een vergroting van de wig (het relatieve verschil tussen de brutoloonkosten en het nettoloon)²⁶. Dit zal o.m. leiden tot een verminderd arbeidsaanbod, ontwijking van hoge sociale lasten middels inschakeling van 'subcontractors', fiscale fraude en zwart werk. De SER vreest dan ook dat, tezamen met de voorziene introductie van een verplichte pensioenverzekering, de wig uiteindelijk kan oplopen van 23,2% in 1990, via 29,2% in 1997 tot ruim over de 40%. Dit is een bedreiging voor de economische ontwikkeling van Aruba.

De SER pleit daarom ook voor een fundamentele herbezinning op het socialezekerheidsstelsel, waarbij met name het economisch draagvlak voldoende aandacht krijgt.

De arbeidsproductiviteit wordt voor een belangrijk deel bepaald door **de scholingsgraad (3)**. Deze is in Aruba relatief laag. Dat is niet verwonderlijk, gezien de dalende trend in de begroting voor het onderwijs (tabel 1). (Voor een vergelijking met de onderwijsuitgaven in andere (OECD-)landen, zie: https://nces.ed.gov/programs/coe/pdf/coe_cmd.pdf)

Tabel 1

JAAR	BBP (x Afl. miljoen)	Onderwijsuitgaven Afl.	%
1986	702	46.923.710	6,68
1987	876	49.053.442	5,60
1988	1071	62.731.900	5,86
1989	1318	74.130.603	5,62
1990	1545	76.686.800	4,96
1991	1704	76.208.600	4,47
1992	1871	88.636.800	4,74
1993	2002	94.401.500	4,72
1994	2249	107.848.600	4,80
1995	2453	103.666.600	4,23
1996	2631	101.973.400	3,88

²⁴ Idem, p. 18

²⁵ Idem, p. 18, 19, 20

²⁶ Idem, p. 22, 23

Gezien de steeds lagere onderwijsuitgaven en het belang daarvan voor een verhoging van de arbeidsproductiviteit, pleit de SER voor de opzet van een coherent plan van na-, her- en bijscholingen dat gericht is op de behoefte van personeel, zowel bij het bedrijfsleven als de overheid²⁷.

De overheid (4) beïnvloedt op vele manieren de prestaties (en daarmee de arbeidsproductiviteit) van zowel de publieke als de particuliere sector, o.m. via regelgeving, infrastructuur en collectieve goederenproductie. De SER pleit hierbij voor een grondige doorlichting van regelgeving, procedures, enz. en deze te toetsen op hun efficiency e effectiviteit (→ dereguleren?)²⁸.

Met haar eerstvolgende rapport '*Beleidsprioriteiten voor de regeerperiode 2001-2005*' wil de SER een bijdrage leveren aan een beleid dat gericht is op het opheffen van knelpunten in de economie. Deze knelpunten hebben niet allemaal een sociaaleconomisch karakter, maar wel een grote invloed op de economie. Dit vraagt om offers. Deze kunnen financieel van aard zijn, maar ook de vorm aannemen van het prijsgeven van te kostbare privileges. Dit gaat mogelijk tegen de pretenties in van 'de politiek', mogelijk geïnspireerd door electorale overwegingen, dat problemen pijnloos en/of kosteloos kunnen worden geëlimineerd. Het resultaat hiervan is (geweest) dat (de oplossing van) problemen zo lang mogelijk voor zich uit werd(en) geschoven en daardoor juist groter werden²⁹.

De knelpunten die volgens de SER een grote invloed hebben op de economie zijn achtereenvolgens:

1. De openbare financiën

De tripartite commissie schuldenproblematiek N.A. en Aruba (Commissie van Lennep) adviseerde Aruba om gebruik te maken van de gunstige economische omstandigheden en direct over te schakelen op de permanente norm van evenwicht op de begroting van Aruba. Ofschoon iedereen het daarmee eens was werd er in de praktijk praktisch geen enkele norm/doelstelling gehaald.

Ook het IMF wees in haar analyse (Preliminary conclusions Aruba, June 2001) van de Arubaanse economie op de precaire financiële situatie van Aruba en de gevaren die daardoor dreigen voor de economie en met name voor de financiële en monetaire stabiliteit: *"In this connection, the mission is concerned about growing imbalances in the public finances stemming from benefit entitlements and structural budgetary consumptive spending, notably on public wages. These imbalances already have adverse macroeconomic implications and widening government financing requirement risks, comprising eventually the enviable financial and monetary stability of Aruba"*.

Volgens het IMF is het met name de financiële en monetaire stabiliteit die instrumenteel is geweest voor het vertrouwen van investeerders in kapitaalstromen. Het compromitteren van deze stabiliteit zal daarom vergaande negatieve gevolgen hebben voor de Arubaanse economie.

Het IMF wijst op een aantal belangrijke acties die het Arubaanse bestuur moet nemen om de openbare financiën op orde te brengen:

- A- **Verlaging van de overheidsbestedingen** op korte termijn om noodzakelijke overheidsinvesteringen niet te beperken. Het gaat hierbij vnl. om de personeelslasten die van de partijpolitiek gevrijwaard moet worden en de financiële gevolgen van de invoering van de AZV.
- B- **Verhoging van de overheidsinkomsten** door intensivering van de belastinginning, vereenvoudiging van het belastingstelsel, invoering van een omzetbelasting (OB) en annulering van het toekennen en verlengen van taxholidays. De voortdurende daling van de belastingopbrengsten zijn volgens het IMF met name het gevolg van (de eenvoud van) belastingontwijking/-ontduiking en de vele taxholidays.

²⁷ Idem, p. 30, 31

²⁸ Idem, p. 32, 33

²⁹ SER: *Beleidsprioriteiten voor de regeerperiode 2001-2005*, aug. 2001, p. 3, 4.

Reeds vanaf de jaren '80 is verschillende keren het voorstel tot het invoeren van een OB gedaan aan opeenvolgende regeringen. Daadwerkelijke invoering is echter nooit serieus besproken. Ook de Commissie van Lennep (schuldenproblematiek) wees in 1996 op de noodzaak van verbreding van de belastinggrondslag en meer belastingopbrengsten.

- C- **De noodzaak van evenwicht op de overheidsbegroting** werd opeenvolgende regeringen in verschillende studies en rapporten onder de neus gedrukt. Niet alleen werd verzuimd daar gevolg aan te geven, maar vaak is ook, gedreven door politieke motieven, gekozen voor het opofferen van noodzakelijke investeringen en essentiële materiële uitgaven om de overheidsfinanciën een imago van 'beheersbaar' te geven.

Overheidstekorten hebben echter vergaande gevolgen voor de economie. Dit heeft namelijk effecten op de volgende terreinen:

- a. **De betalingsbalans.** Een gat in de begroting betekent namelijk een gat in de betalingsbalans, hetgeen de facto zorgt voor deviezenverlies.
- b. **Particuliere investeringen.** De financiering van het overheidstekort slokt middelen op waardoor investeringen in de particuliere sector worden afgeremd, hetzij door een (te) hoge rente, hetzij door kredietrestricties opgelegd door de Centrale Bank.
- c. **De rentestand.** De krapte op de kapitaalmarkt leidt tot een hogere rente en verminderde beschikbaarheid van hypotheek en kredieten.
- d. **Betalingsachterstanden.** Om de omvang van het kastekort te maskeren hebben opeenvolgende regeringen betalingsachterstanden bij de lokale crediteuren gecreëerd. Dit heeft geleid tot een additionele vraag naar kredieten bij de leveranciers, hogere prijzen voor de overheid wegens haar slechte betalingsgedrag en tot fiscale verrekeningen. Dit veroorzaakt een hogere druk op de lokale toch al krappe kapitaalmarkt terwijl ook toekomstige kapitaalsopbrengsten worden gecompromitteerd.
- e. **Overheidsinvesteringen.** Noodzakelijke investeringen worden uitgesteld om het kastekort te verbloemen. Ook dit is door opeenvolgende regeringen gedaan m.a.g. investeringsachterstanden bij de overheid die in de honderden miljoenen lopen.

Volgens de SER heeft Aruba een gouden kans op sanering van de openbare financiën onbenut gelaten door de in januari 1996 uitgebrachte aanbevelingen van de Commissie van Lennep niet op te volgen. Vijf jaar later is de situatie beduidend minder rooskleurig dan in 1996. Daarom zijn volgens het IMF en de SER onmiddellijke maatregelen nodig, gebaseerd op een realistisch plan, ter sanering van de overheid in het algemeen en de openbare financiën in het bijzonder. De noodzaak hiervoor is wegens de grote uitstralingseffecten van de overheid naar de rest van de economie. Verder uitstel van de noodzakelijke sanering zal nog meer schade aan de economie richten terwijl het uiteindelijk toch onvermijdelijk zal zijn. Langer wachten maakt de prijs alleen maar hoger³⁰.

³⁰ Idem, p. 5 t/m 9

2. De publieke sector³¹

De SER stelt dat in retrospect alleen maar kan worden geconstateerd dat de opeenvolgende regeringen onvoldoende hebben gedaan aan sanering van de publieke sector. Integendeel, de spaarzame acties waaronder de VUT-regeling in 1989 en de lumpsumregeling in 1995, hebben uiteindelijk meer kwaad dan goed gedaan: i.p.v. te verkleinen werd het ambtenarenapparaat groter dan vóór de maatregelen.

De verhoging van de consumptieve uitgaven, vooral in de personele sfeer, leidden tot verwaarlozing van fundamentele terreinen als onderwijs en toerisme. Hoewel opeenvolgende regeringen de noodzaak van verzelfstandiging van telecommunicatie, het toerisme, de post, enz. hadden erkend, maar niet uitgevoerd, bleven deze een speelbal in de dagelijkse politiek van Aruba, met de nodige negatieve gevolgen.

In een vergelijking van de overheid met de particuliere sector, valt op dat bij de overheid onder meer sprake is van onevenredig hoge kosten, paternalisme en monopolies, een en ander ten behoeve van partijpolitieke belangen. De overheid geeft hier vorm aan, bijv. door de creatie van nieuwe 'overheidstaken' en banen. Het gaat hierbij onder meer om de benoeming van arbeidscontractanten, het verstrekken van consultancy opdrachten en het opsplitsen/creëren van nieuwe departementen.

Het algemeen belang is hier in het geheel niet mee gediend. Vandaar dat de SER dringend pleit voor een grondige analyse over de wijze van het borgen van het algemeen belang. Hiertoe is diepgaand overleg met de maatschappelijke groeperingen essentieel.

3. Verzelfstandiging³²

De centrale doelstelling van verzelfstandiging van overheidstaken is de optimalisering van de prijs/kwaliteit verhouding. Door de hoge mate van politieke patronage is het voor de overheid echter onmogelijk om haar diensten te verlenen tegen een zo laag mogelijke prijs. Dat is een van de redenen dat er o.m. door de SER werd aangedrongen op verzelfstandigen van overheidstaken, zoals telecommunicatie, toerisme en de postdiensten. De SER acht de maatschappelijke schade door politieke patronage dusdanig groot dat onmiddellijke verzelfstandiging dringend is geboden.

Zo was het **toerismebeleid** verlamd door een gebrek aan financiering en besluitvaardigheid. Het **telecommunicatiebedrijf** werd gekenmerkt door de uitbreiding van personeel en uitbesteding van werkopdrachten op basis van politieke patronage, het gebruik van dure consultants en kwalijke intenties bij de invoering van mobiel bellen en de manipulatie met de financiële middelen van het bedrijf. Ook bij het **postbedrijf** werd personeel op grote schaal benoemd waarbij partijkwalificaties belangrijker waren dan werkkwalificaties. De kwaliteit van de postbezorging had hier erg onder te leiden. Ondernemingen moesten daardoor bezorgers aannemen of bezorgdiensten inhuren. Voor de Arubaanse economie die erg afhankelijk is van het buitenland was dit een ernstige situatie.

4. Herijking van de overheidstaken in Aruba³³

Ondanks talloze studies sedert de Status Aparte naar het ideale kerntakenpakket van de overheid, congressen, seminars, brainstormsessies, saneringsoperaties, diensthoofdenoverleg, kwaliteits-analyses, enz., is het nooit gelukt het discussiestadium door te komen. Er is nooit een structurele verbetering bereikt omdat aan de belangrijkste voorwaarde nimmer is voldaan, namelijk de partijpolitieke belangen ondergeschikt te maken aan het publiek belang. Pas als daaraan is voldaan kan een succesvolle sanering

³¹ Idem, p. 10 t/m 13

³² Idem, p. 14 t/m 17

³³ Idem, p. 18 t/m 20

van de overheidstaken in Aruba plaatsvinden. Dit moet leiden tot een verhoogde doelmatigheid en vermindering/eliminatie van politieke patronage.

Verhoging van doelmatigheid betekent dat de samenleving met dezelfde opofferingen meer baten heeft dan wel dezelfde baten geniet met minder opofferingen. Dit hoeft niet door de overheid zelf te gebeuren, maar kan ook uitbesteed worden aan de private sector, waarbij subsidie kan worden verstrekt en/of een toezichthoudende functie kan worden uitgeoefend.

Vindt bevoorrechting plaats door een ambtsdrager in ruil voor eigen financieel gewin, dan is er sprake van corruptie en is het strafbaar. Vindt dit plaats in ruil voor politieke steun, dan is (nog) sprake van **politieke patronage** en is het (nog) niet strafbaar. De maatschappelijke kosten van politieke patronage kunnen echter heel hoog zijn. Zo bedragen de maatschappelijke kosten van politieke patronage met taxivergunningen meer dan Afl. 2 miljoen per jaar. Naast deze directe materiële kosten krijgt de samenleving te maken met incapabele ambtenaren tot in leidinggevende functies toe.

5. Het onderwijs³⁴

Volgens onderzoeken in de jaren '90 is de scholingsgraad van de Arubaanse bevolking vergeleken met geïndustrialiseerde landen erg laag. Het hoger opgeleide personeel was dan ook voor een belangrijk deel afkomstig uit het buitenland, evenals veel laag opgeleide personeel. Voor de groei van de lage arbeidsproductiviteit in Aruba is dit problematisch.

Scholen in Aruba hebben een chronisch tekort aan **leermiddelen**. Scholen moeten regelmatig collectes uitvoeren voor de aanschaf van elementair lesmateriaal. Er bestaat een forse achterstand in onderhoud aan **schoolgebouwen**. De noodzaak voor een structureel onderhoudsplan is groot. Het adhoc gedrag van de verschillende kabinetten en de geringe prioriteit v.w.b. het middel- en lange termijn onderhoudsplanning begint zich steeds meer te manifesteren. Daarnaast blijft de nieuwbouw sterk achter, zeker gezien de forse toename van immigrantenkinderen die ook recht hebben op onderwijs. Bovendien is het tekort aan **leerkrachten van eigen bodem** zorgelijk. Daarom moeten ook leerkrachten ingevoerd worden uit Nederland en Suriname. De toenemende vergrijzing en het oplopende tekort van leerkrachten in Nederland maken de situatie er alleen erger op. De kwestie van de **taal** speelt een belangrijke rol. Niet alleen voor Arubaanse kinderen, maar ook voor Spaanstaligen is het gebruik van Papiamentu op school sterk toegenomen. Het ontwikkelen van lesmateriaal in het Papiaments is daarbij echter erg achtergebleven en dat levert de nodige begripsproblemen op voor de leerlingen.

SDBA: zie p. 49 e.v. voor een meer geactualiseerd beeld...

6. Sociale zekerheid³⁵

Ook in het socialezekerheidsstelsel hebben partijpolitieke belangen een belangrijk negatieve rol gespeeld. De SER heeft er meerdere malen op gewezen dat de betaalbaarheid ernstig in het gedrang kwam. Het verschil tussen maatschappelijke wenselijkheid en economisch draagvlak was te groot. Dit was ook het geval met de recente invoering van de AZV (Algemene Ziekte Verzekering).

De forse verhoging van de AOW/AWW in 1994 en de invoering van de AZV in 2001 leidden tot een flinke stijging van de **wig** (het relatieve verschil tussen de brutoloonkosten en het nettoloon). De SER waarschuwt ervoor dat een verdere stijging van de wig onvermijdelijk zal zijn bij ongewijzigd beleid. Dit kan leiden tot vermindering van de werkgelegenheid wegens te hoge personeelskosten, fiscale fraude (zwartwerkers), toename van illegalen (die werken voor een lager loon) en een demotivering voor extra verdiensten (extra beloning gaat grotendeels naar de belasting).

³⁴ Idem, p. 21 t/m 24

³⁵ Idem, p. 25 t/m 27

Ook voor de opzet van de AZV was electoraal gewin het belangrijkste motief terwijl het **kostenaspect** volledig uit het oog werd verloren. Het werd verkocht als volledige, gemakkelijke en gratis medische zorg voor iedereen. De overconsumptie die hiervan het gevolg was, maakte de AZV volstrekt onbetaalbaar. De verlaging van de pensioenleeftijd en de verdubbeling van de pensioenuitkering in combinatie met de toenemende vergrijzing leidde tot structurele financieringsproblemen voor de AOW/AWW-fondsen.

Door dit alles zit Aruba opgezaagd met een socialezekerheidsstelsel dat door de hoge kosten de economie bedreigt en daarmee haar eigen toekomst. De kosten zullen bij passief beleid alleen maar verder toenemen. Een sanering van de sociale zekerheid is daarom noodzakelijk, waarbij pijnlijke aanpassingen onvermijdelijk zijn. Hiervoor is een ruim maatschappelijk draagvlak nodig. De enige mogelijkheid daartoe is om de discussies hierover buiten de partijpolitieke sfeer te houden.

7. Infrastructuur³⁶

Ten behoeve van het wegwerken van achterstallig onderhoud en het verbeteren van de infrastructuur is de gefaseerde uitvoering van een investeringsplan noodzakelijk. Hier zijn forse investeringen voor noodzakelijk.

8. Het milieu³⁷

De gestegen welvaart en de grote toename van de beroepsbevolking hebben geleid tot een alarmerende situatie m.b.t. het milieu. Een coherent milieubeleid moet daarom op korte termijn worden gerealiseerd.

9. Justitie³⁸

De SER maakt zich grote zorgen over de **criminaliteit**. Deze is niet alleen toegenomen, maar ook gewelddadiger geworden. Een verdere escalatie kan grote negatieve gevolgen hebben voor het toerisme. Herstel van een negatief imago vereist een lang en kostbaar traject.

Op het gebied van **drugsgebruik** is de situatie ernstig. Er is echter een marginaal beleid gevoerd om het drugsgebruik terug te dringen.

Het toelatings- en vestigingsbeleid komt onvoldoende tegemoet aan de behoeften van het bedrijfsleven. De import van duizenden buitenlandse werknemers met hun familie en de komst van veel illegalen maakt een revisie van de regelgeving als de procedures van toelating en uitzetting dringend. Dit moet in nauw overleg met de sociale partners worden vastgesteld evenals een integratieplan voor migranten die zich permanent in Aruba willen vestigen.

In haar daaropvolgende rapport gaat de SER er van uit dat er van een gezond financieel economisch beleid in Aruba geen sprake kan zijn zolang de partijpolitieke belangen niet op de achtergrond worden geplaatst. Een bijkomend probleem is dat, oneigenlijk gebruikmakend van een machtspositie, corruptie (verder) voet aan de grond heeft gekregen op zowel politiek als ambtelijk niveau. De benoeming van partijgenoten/sympathisanten in sleutelfuncties waarbij deskundigheid een vereiste is, draagt bij tot een schadelijke partijpolitieke beïnvloeding. Dit is met name het geval in toezichthoudende raden van stichtingen, staatsbedrijven en andere wezenlijke organisaties zoals de CBA, de RvA en de AZV. Dit gaat regelrecht tegen het uitgangspunt in dat voor dergelijke toezichthoudende raden onafhankelijk en deskundig toezicht essentieel is.

³⁶ Idem, p. 28

³⁷ Idem, p. 28

³⁸ Idem, p. 28 t/m 30

In politiek benoemde raden is de kans groot dat beleidsvorming, uitvoering en toezicht vanuit een partijpolitiek perspectief plaats vindt. Naast de beperkte controle vanuit (de meerderheid van) het parlement worden zodoende de beginselen van deugdelijk bestuur geweld aangedaan³⁹.

Maar...er zijn nog meer knelpunten die leiden tot stagnatie van de Arubaanse economie. De identificatie van die knelpunten moet vervolgens leiden tot de sanering daarvan. Dit heeft hopelijk positieve gevolgen voor een gezonde sociaaleconomische ontwikkeling van Aruba. Het gaat onder meer om de volgende knelpunten⁴⁰:

- 1. Partijpolitieke belangenbehartiging via regelgeving.** De relatief grote overheidssector beperkt een gezonde groei van de marktsector. Economische regelgeving komt vaak onder politieke druk tot stand, waarbij geen rekening wordt gehouden met de gevolgen voor de economie. Is eenmaal regelgeving tot stand gekomen, dan vindt geen periodieke evaluatie plaats. Veel wetten zijn dan ook achterhaald en soms zelfs nadelig voor het economisch proces.
- 2. De problematische 'collectieve productie'.** Die biedt namelijk de mogelijkheid van (partij) politieke benoemingen op directie- en raadsniveau. Niet voor niets hebben het IMF, de Wereldbank, en de CBA gepleit voor privatisering van een aantal overheidsproductiecentra. Verschillende kabinetten hebben dit advies niet alleen genegeerd, maar hebben daarentegen het aantal taken van de overheid juist fors vergroot.
- 3. De nadelige invloed van financiering van begrotingstekorten door buitenlandse leningen.** De keiharde rente- en aflossingsverplichtingen kunnen zwaar drukken op de betalingsbalans. Daarom raadde de CBA de regering dringend aan om haar beleid aan te passen, haar kosten te verlagen en een lagere economische groei en welvaart te accepteren. Buitenlandse leningen mogen alleen maar gebruikt worden voor productieve investeringen met een rendement, tenminste gelijk aan de rente, en dat was in Aruba maar heel zelden het geval.

Niet voor niets adviseerde de SER dan ook om een gezond buitenlandse-leningen-beleid te formuleren. Voor de politiek, die immers vanuit een korte tijdhorizon opereert, is dit mogelijk problematisch omdat de economische repercussies van een ongezond leningen beleid zich pas op termijn manifesteren.
- 4. De lokale dekking van begrotingstekorten.** Hoewel vanuit de betalingsbalans bezien tekorten slechts een beperkte omvang mogen hebben en geen langdurig karakter mogen vertonen, hebben opeenvolgende regeringen in Aruba bijna jaarlijks gezorgd voor begrotingstekorten. Deze werden in eerste instantie (voordat er een beroep werd gedaan op de internationale kapitaalmarkt) gedekt door de lokale kapitaalmarkt. Het beroep op de lokale middelen heeft echter de kapitaalruimte voor de particuliere sector beperkt en renteverhogend gewerkt. Investeringen en consumptie kwamen hierdoor onder druk te staan. Vanzelfsprekend was dit een negatieve impuls voor de Arubaanse economie.
- 5. Het verouderde belasting- en premiestelsel** leidt ertoe dat zowel de belastingtarieven als de sociale premies hoger zijn dan noodzakelijk en gewenst. Dit leidt tot een hogere wig met alle negatieve gevolgen van dien, waaronder een verslechtering van de economische concurrentiepositie.
- 6. De schaarse natuur en de schaarse ruimte voor verdere import van personeel (carrying capacity).** Om de behoefte aan buitenlandse arbeid zo klein mogelijk te houden moet de overheid haar eigen

³⁹ SER: **Sanering van de overheidssector: een absolute noodzaak**, april 2002, p. 8, 11, 12

⁴⁰ Idem, p. 12 t/m 21

(personeels)omvang minimaliseren waardoor het lokale aanbod van arbeid zoveel mogelijk in de vraag naar arbeid in de particuliere sector kan voorzien.

Uit het voorgaande wordt duidelijk dat de effecten van de overheidssector op de economie erg groot zijn. Een gesaneerde overheidssector zal dan ook zonder meer leiden tot een gebalanceerd economisch beleid.

De partijpolitiek in de overheidssector⁴¹. Het grootste probleem is dat veel cruciale beslissingen die verstrekkende gevolgen hebben gehad voor de overheidssector genomen zijn vanuit een partijpolitieke benadering. De effecten van partijpolitiek beleid hebben vergaande gevolgen gehad voor de overheidsfinanciën. Om dit te maskeren zijn begrotingen opgesteld die niet een reëel beeld gaven van de ernstige financiële situatie. Het opstellen van onrealistische begrotingen was mogelijk omdat het gehele begrotingsproces zich voltrok met electorale impact in gedachten en omdat (de verschillende coalities in) het Parlement min of meer blindelings de begrotingen hebben goedgekeurd.

Het gebruik (**SDBA: misbruik!**) van de overheid (inclusief instellingen en bedrijven) voor partijpolitieke belangen, komt erop neer dat partijbelangen prevaleren boven het belang van Aruba. Dit vond met name plaats middels benoeming van overheidspersoneel. Volgens schatting was meer dan ¼ van het lager personeel bij de start van de Status Aparte overtollig, terwijl tegelijkertijd een fors tekort bestond aan hoger kader. Daarbij zitten veel ambtenaren in een te hoge schaal door de vele partijpolitieke benoemingen en bevorderingen. Daarbovenop worden partijpolitieke coördinatoren en consultants benoemd tegen torenhoge vergoedingen die vaak een beleidsverantwoordelijkheid dragen die hun capaciteiten te boven gaat. Dit alles leidde tot een zware aantasting van de arbeidsmoraal bij het overheidspersoneel waardoor de reeds lage arbeidsproductiviteit nog verder daalde.

De benoeming van minder/niet-deskundig personeel bij overheidsorganisaties leidde ook tot een verlaging van de productie. Hun bijdrage aan de staatskas verminderde daardoor hetgeen (in)direct de openbare financiën verzwakte.

Het saneringsproces. Gezien de hoge maatschappelijke kosten van politieke patronage is een saneringsproces hoog noodzakelijk. Alleen daarmee kunnen de overheidsfinanciën gezond worden gemaakt hetgeen de economie zonder meer ten goede komt. Het gaat daarbij vooral om een verlaging van de personeelskosten (onder meer door het elimineren van overbodige diensten), de kosten voor de AZV, de bijstand, de pensioenlasten en het inlopen van betalingsachterstanden.

Daarentegen mogen de inkomsten niet worden verhoogd middels het in het wilde weg introduceren van nieuwe heffingen. Ook de noodzakelijke belastinghervorming met onder meer een verbrede heffingsgrondslag mag geen dekmantel zijn voor verkapte belastingverhoging.

SDBA: Wanneer de SER 12 jaar later (2014!) haar eerstvolgend economisch rapport publiceert, blijkt dat er... helemaal niets is gebeurd met haar aanbevelingen! Integendeel. In alle opzichten is de financieel-economische situatie er in versterkte mate op achteruit gegaan. De situatie is zo ernstig dat de SER zich beperkt tot de kern van de zaak: "Economiseren binnen het overheidsapparaat".

⁴¹ Idem, p. 22 t/m 36

B- SER nogmaals: 'Economiseren binnen het overheidsapparaat'⁴²

De SER wijst erop dat financieel-economische instituties, waaronder het IMF, ten aanzien van de Arubaanse economische situatie overduidelijk hebben aangegeven dat er een noodzaak is om naast het scheppen van nieuwe duurzame economische pilaren:

- De staatsschuld en in het bijzonder het begrotingstekort en de kosten van het overheidsapparaat terug te dringen;
- De hoge kosten van sociale voorzieningen, gezondheidszorg en ouderdomsvoorzieningen te reduceren;
- Een evenwichtigheid in de betalingsbalans van het Land te realiseren, schulden van leningen te beperken en de daaraan gekoppelde rente tot een minimum te beperken;
- Financiële reserves te scheppen voor toekomstige tijden waarin de economie van Aruba zich in moeilijk vaarwater bevindt.

In 2013 stelde de Centrale Bank vast dat de **staatsschuld** van Aruba 71,2% van het bruto binnenlands product (bbp) bedroeg. Daarmee zat Aruba 11,2 %-punten boven de standaard van de Europese Monetaire Unie en 36,2 %-punten die de IMF als maximaal aanbeveelt voor kleine landen met een eenzijdige economie.

In datzelfde jaar bedroeg het **begrotingstekort** 8,5% van het bbp. Daarmee zat Aruba 5,5%-punten boven de norm van 3% die ten aanzien daarvan internationaal geldt. Dit tekort maakt de rol van de overheid bij de inrichting van de samenleving moeilijker.

Deze twee normen zijn medebepalend voor de kredietwaardigheid van Aruba. Het niet kunnen voldoen aan die normen heeft gevolgen voor het verkrijgen van de benodigde financiële middelen (en) om het financieel-economisch beleid vorm te geven. Dit is voldoende reden om het traditionele beleid drastisch om te gooien en besparingen en bezuinigingen door te voeren.

Het wordt hierdoor steeds dringender om te bepalen hoe ver de overheidsbemoeyenis moet gaan en wat het mag kosten. Feitelijk gaat het om de herstructurering van de functie, rol en (kern)taken van de overheid en de verbetering van de efficiëntie en effectiviteit van haar functioneren.

Het IMF verwacht dat indien de regering ernst maakt met onder meer het terugdringen van het begrotingstekort, er na 2018 een economisch herstel zal optreden.

SDBA: De regering trok zich maar weinig aan van deze aanbevelingen en ging door op de traditionele weg van te hoge overheidsuitgaven. Het begrotingstekort bedroeg in 2018 dan ook ruim Afl. 190 miljoen, oftewel 3,9% van het bbp, waar volgens wettelijke afspraken een overschot had moeten zijn van 0,5%... (SDBA). De overheidsschuld was meer dan Afl. 4 miljard (90% van het bbp!).

De SER stelt vast dat de overheid over de mogelijkheid beschikt om legitiem het geld van de burger in de economie rond te sturen zonder verantwoording af te hoeven leggen. Het probleem hierbij is dat hoe meer de overheid naar behoefte van zichzelf en/of de samenleving intervenueert in de vormgeving van de samenleving, des te hoger zullen de kosten die daaraan verbonden zijn, uitvallen.

De SER spreekt haar voorkeur uit om, onder de huidige economische omstandigheden (van een structureel begrotingstekort), begrotingsstabiliteit te bewerkstelligen. Dat kan het best bereikt worden door over de hele linie besparingen en bezuinigingen door te voeren, arbeid- en produktiestimulerende maatregelen te nemen, evenals te dereguleren als stimulans voor economische bedrijvigheid. Daarnaast moeten ook inkomensverhogende maatregelen worden getroffen⁴³.

⁴² SER: Economiseren binnen het overheidsapparaat, juni 2014, p. 2

⁴³ Idem, p. 4

De overheid moet zich richten op de maatschappelijke belangen en behoeften, waarin zonder de overheid niet of in onvoldoende mate kan worden voorzien. Daartoe zet de overheid geldmiddelen en personeel in. Deze moeten in een goede verhouding met elkaar staan. Een regelmatige evaluatie is daarom op zijn plaats.

De SER stelt dan ook voor om **een regelmatig terugkerende kerntakendiscussie en -analyse** een integraal onderdeel te laten zijn van het overheidsbeleid. Doelstellingen zijn daarbij:

- dat er een regelmatige herijking is van de (kern)taken van de overheid;
- dat er bespaard kan worden op de overheidsuitgaven;
- dat er een verbetering bewerkstelligd kan worden van de effectiviteit en efficiency waarmee overheidswerkzaamheden verricht worden;
- dat duidelijk wordt waar de ‘winst’ ligt in het overheidsfunctioneren⁴⁴.

Daarnaast wijst de SER op een aantal **acties** die zullen leiden tot besparingen, bezuinigingen en verhoogde inkomsten. Het gaat onder meer om:

- het in concessie uitgeven van overheidstaken;
- het afstoten van overbodige overheidstaken;
- het vaststellen van reële vergoedingen voor de uitvoering van niet-eigenlijke overheidstaken welke maatschappelijk toch van belang geacht worden,
- belastingheffing en -inning;
- een centrale inkoop van goederen en diensten binnen de overheid;
- aanpassing van retributies en leges;
- een efficiëntere en effectievere subsidiëring van instellingen van openbaar nut;
- een betere afstemming van de personeelsbehoefte op de dienstverleningsbehoefte en optimalisering van het arbeidsfunctioneren van overheidsmedewerkers;
- afschaffing van persoonlijke toelagen en toeslagen;
- bestrijding van zwart werk en illegale arbeid;
- eco-besparingen;
- de verstrekking van dienstauto's⁴⁵.

SDBA: Tot en met het eind van 2017 was er ook met deze aanbevelingen hoegenaamd niets gedaan...

SDBA heeft de belangrijkste observaties van de SER vanaf p. 21 samengevat weergegeven. Voor een meer gedetailleerd overzicht kunnen de aangegeven pagina's uit de onderscheiden rapporten zoals onder de noten weergegeven, worden gelezen. Dit geldt, mutatis mutandi ook voor hetgeen hierna volgt.

⁴⁴ Idem, p. 5

⁴⁵ Idem, p. 7 e.v.

C- Enkele bevindingen van de Centrale Bank van Aruba (CBA) en het IMF

Het is weinig zinvol alle rapporten met kritische noten van zowel de CBA als het IMF hier te citeren. In feite bevestigen ook zij het algemeen beeld van regeringen 'die het beter weten maar niets doen'. Net als de SER geven zij in bijna elk rapport de nodige waarschuwingen, adviezen en aanbevelingen om een verdere aftakeling van het Land Aruba te voorkomen. Maar ook deze werden structureel genegeerd door de opeenvolgende regeringen. Het volstaat om verschillende voormalige presidenten van de CBA tijdens speciale gelegenheden aan het woord te laten waarbij zij hun zienswijze ongezoeten uit de doeken doen. Dit gebeurde onder meer tijdens een seminar in het Seaport Conference Center in November 2002 ter gelegenheid van de opening van het nieuwe gebouw van de CBA aan de L. G. Smithboulevard.

In zijn inleiding op het seminar geeft **Dr. A. H. E. M. Wellink**, president van de Nederlandsche Bank heel duidelijk aan wat het belang is van financiële stabiliteit: *"Financial stability is a vital condition for economic growth, as most transactions in the real economy are settled through the financial system. The importance of financial stability is perhaps most visible in situations of financial instability. For example, banks may be reluctant to finance profitable projects, asset prices may deviate excessively from their underlying intrinsic values, or payments may not be settled in time. In extreme cases, financial instability may even lead to bank runs, hyperinflation, or a stock market crash"*.⁴⁶ Voor Dr. Wellink is een van de belangrijkste taken van de Centrale Bank dan ook om zorg te dragen voor financiële stabiliteit.

Dr. E. D. Tromp, president van de Bank van de Nederlandse Antillen, wijst op de rol van de Centrale Bank om duurzame groei te bevorderen: *"...a stable macroeconomic environment is a necessary condition for stable and sound development of the financial sector. Macroeconomic variables include, among other things, the size of the current account deficits in relation to foreign exchange reserves, government debt, government deficits, inflation, domestic savings, growth potential and the soundness of the banking system. A stable macroeconomic environment promotes savings necessary to finance investments, a precondition for achieving sustainable economic growth"*.⁴⁷ Volgens Dr. Tromp is economische discipline essentieel. Daarnaast moet beleid consistent worden uitgevoerd om economische stakeholders ervan te overtuigen dat een gunstig investeringsklimaat van lange duur zal zijn. Hierbij is geloofwaardigheid erg belangrijk: als dat verloren gaat kost het veel moeite en tijd om dat weer te herstellen.⁴⁸

De eerste jaren na de Status Aparte was de CBA vooral gericht op het zich oriënteren en haar plaats nader te bepalen. Daarbij kreeg zij de nodige steun/begeleiding van het IMF. Voor de verschillende presidenten (dhr. E. F. Mansur -president voor 1 dag-, H. Mehran -president van januari-maart 1986-, dhr. A. J. T. Williams, president van 1986 – 1988, en drs. E. den Dunnen (1988-1991), waren het intensieve en gedenkwaardige ervaringen. Aruba begon haar Status Aparte heel moeilijk wegens de sluiting van de LAGO, maar wist zich in korte tijd uit een diep dal te werken. Daar was allerwege grote waardering voor. Maar daarna begonnen al gauw de bedenkingen tegen het financieel en economisch regeringsbeleid.

Zo beschreef voormalig president van de CBA **drs. A. S Irausquin** (1991 – 1995) hoe tot aan het begin van 1993 de CBA geen inzicht had in de overheidsuitgaven. Pas na de vervanging van de toenmalige minister van Financiën door een mede-partijgenoot (**SDBA: van de MEP-regering**) werd duidelijk dat er sprake was van een groot begrotingstekort. De regering bleek op grote schaal te veel geld te hebben uitgegeven, *"that was not financed by the banking system, but by the public and businesses, which had not been paid both in Aruba and abroad"*.⁴⁹

⁴⁶ CBA: Seminar on current issues on Central Banking, 2002, p. 13

⁴⁷ Idem, p. 19, 20

⁴⁸ Idem, p. 22

⁴⁹ Idem, p. 69

In samenwerking met de nieuwe minister van Financiën werd een herstelplan opgesteld. Zo werd onder meer een zgn. 'Sinking Fund' opgezet waarbij de regering zich verplichtte om jaarlijks geld te storten voor de aflossing van vervallende obligatieleningen. Deze plannen waren echter van korte duur: *"When this government fell (around April 1994), it had built up a total of some Afl. 56 million in deposits at the CBA, of which almost Afl. 50 million were in blocked accounts. Unfortunately, after my departure in March of 1995, the new (SDBA: AVP-)government, which had taken office on September 1, 1994, spent it all rapidly. Even the money in the Sinking Fund established to assure the payoff of the bond issue at their maturity was depleted."*⁵⁰

Drs. Irausquin verweerde zich ook sterk tegen politieke beïnvloeding van de CBA en wees met nadruk op het belang van een autonome Centrale Bank. Daartoe verwees hij naar het rampzalige gevolg van de benoeming van een politieke figuur als president van de Centrale Bank van Suriname in 1983. In amper 10 jaar tijd slaagde die erin de toenmalige waarde van de Surinaamse florin (Sfl. 1,79 voor 1 US\$, dus net zoveel als de Arubaanse florin), te laten zakken tot Sfl. 3000 voor 1 US\$. Als gevolg daarvan vervielen de meeste Surinamers in diepe armoede, terwijl een klein deel bijzonder rijk werd. Hij pleit er dan ook sterk voor politieke benoemingen in de CBA koste wat kost te voorkomen:

*"I can only encourage the Arubans to vehemently oppose any political appointees at the Centrale Bank van Aruba and its Board of Supervisory Directors, if necessary in similar or even stronger ways than you made the previous government back out of the racetrack affair. After all, it is your money that will become worthless! By the way, the Bank had issued a negative advice about the racetrack incident and the hotel guarantees, which the Government decided to disregard. The Arubans would have saved about US\$ 130 million or almost Afl. 2,600 per inhabitant on these two issues alone, if only the government had followed the objective advice provided by the Bank"*⁵¹.

Drs. Irausquin levert niet alleen kritiek, maar biedt ook een oplossing voor het onverantwoordelijke gedrag van ministers: *"To reduce future risks for the Aruban taxpayer, I believe that Ministers should be held more readily accountable for facts that are highly detrimental to the Aruban society and taxpayers. Ministers and other high government officials should be held accountable for their mishaps, so they will listen more often and better to qualified independent advisors. For example, it should be made possible that upon receipt of a reasonable request from a certain specified number of citizens, the higher judicial court (het Gerechtshof) appoint a judge to investigate complaints about ministerial misbehavior. Such misbehavior has cost the Aruban community a lot of money, in such episodes as the hotel guarantee issue and the racetrack affair. If that judge concludes that there is sufficient evidence for a prosecution of Ministerial misbehavior, then the judicial court should be able to remove the Ministerial immunity provision so that the relevant Minister(s) can be brought to justice"*.⁵²

Aan het eind van zijn lezing, spreekt drs. Irausquin zijn diepe zorg uit t.a.v. de groeiende schuld van Aruba: *"I am concerned about another issue over which the Central Bank has little or no control. From 1990 to 1994, the Government's debt increased from Afl. 690 million to Afl. 884 million. From 1994 to June of 2002, Aruba's official debt increased further to no less than Afl. 1,2 billion, almost 40% of estimated GDP or about Afl. 13.000,- per inhabitant! While that is much too high for a small vulnerable economy, it may not even be the entire debt because of the lack of reliable expenditure figures from the government. An excessive government debt could become detrimental to a fixed currency peg like Aruba has with the US dollar. Thus, it is important that the government start running budget surpluses to reduce this heavy debt burden. The*

⁵⁰ Idem, p. 70

⁵¹ Idem, p. 71

⁵² Idem, p. 71, 72

interest payments alone on this debt in 2001 amounted to Afl. 36 million or Afl. 390,- per inhabitant, and they are rising rapidly and will rise even faster when the international interest rates start rising again.”⁵³

Ook zijn opvolger **mr. J. H. du Marchie Servaas** (1995 – 2000) wond er geen doekjes om: *“But the dynamic private sector, which created full employment for the industrious Aruban workforce and for many immigrants from poorer areas, contrasted sharply with the inefficiencies in the post-1985 fast-expanding public sector, managed by politicians who sometimes seemed to confuse electoral considerations with the general interest of Aruba. Thus, government finance became the bottleneck for a sound development in the long run”*.⁵⁴

Mr. du Marchie Servaas benadrukt eveneens het belang van de onafhankelijke positie van de CBA: *“Its independence from the government in practice could be illustrated by the repeated refusal of the CBA to execute the daily payment orders of the Finance Department in cases where there was insufficient credit balance on the treasury account with the CBA. This, despite the law that permits temporary liquidity from the CBA to bridge seasonal deficits of the Government. With this ‘rigid’ stance, the CBA intended to avoid the slippery slopes of monetary financing of the government, because these were not seasonal deficits but nearly always structural liquidity shortages”*.⁵⁵

Ook in haar rol als adviseur van de regering m.b.t. haar financiën, is de autonome en onafhankelijke positie van de CBA volgens mr. du Marchie Servaas van groot belang, *“given the often highly politicized nature and financial impact of government expenses, especially the investments and projects initiated, promoted or financed by the government. There are often great ideas and grand designs crossing politician’s minds or suggested to them by friends and fantasists. However, potentially successful projects will nearly always be better dealt with by the private sector, as long as a reliable government creates a favorable business climate with equal opportunities. Solicited or unsolicited central bank advice that takes into consideration the situation of government finance in relation to the possible advantages of financial government involvement, could create some restraint and offer an opportunity for reconsideration of politician’s ideas.*

“We all could recall intended or realized government interventions in the economy that cost taxpayers a lot of money or had no results whatsoever, or both. I can offer a few examples:

- *government guarantees to foreign financiers of new hotel construction;*
- *generous tax holidays and the prolongation thereof;*
- *intended financing of the construction of an airport in Anguilla;*
- *planned investment facilities in Paragwana, Aruba’s supposed hinterland;*
- *intended fiscal incentives on behalf of regional and industrial policies on the island and stimulation of small- and medium-sized companies;*
- *payments in order to promote Aruba as an international center for ship registration;*
- *financing of the prolonged death struggle of Air Aruba;*
- *the government-sponsored Radisson hotel construction project;*
- *the racetrack project, cash lending, and apparently far-reaching promises by the government.*

*This sad but incomplete list suggests the useful impact CBA financial advice could have in the decision-making process in the council of ministers and parliament or in public opinion”*⁵⁶.

In navolging van zijn voorlopers, geeft mr. du Marchie Servaas eveneens goede raad: ***“It looks desirable that as a rule, ministers ask CBA advise in cases of intended government involvement with serious financial consequences and that such advice be made public before any decision is taken. Ministers have***

⁵³ Idem, p. 72

⁵⁴ Idem, p. 73

⁵⁵ Idem, p. 73

⁵⁶ Idem, p. 75-76

sometimes, in cases of 'unfavourable' advice, pointed to the legal obligation of the CBA to keep secret that which was confided to the CBA. However, opinions of the CBA can never be subject to a secrecy obligation and hence disappear into ministerial drawers, unless, of course, the government provided confidential information on which the CBA advice was based and explicitly asked for confidentiality. Especially in a society where there is not much counterbalance against government power and, where parliamentary majorities tend to vote for governmental proposals without much discussion, an open exchange of views on intended financial involvement of the government should be encouraged".⁵⁷

Ook de volgende president van de CBA, **dr. A. R. Caram** (2000–2004) had de nodige kritische opmerkingen. Opvallend is de eensgezindheid tussen de verschillende (voormalige) presidenten van de CBA wanneer het gaat over een autonome CBA en het beleid van de CBA om financiële stabiliteit te bevorderen: *"Such a state of affairs is of crucial importance for the well-being of the people, because it is supportive to creating a climate conducive to sustainable well-balanced socioeconomic development. In this respect, it is telling that, for instance, a study of the International Monetary Fund has indicated that Caribbean countries with unstable financial conditions perform markedly less well in terms of real growth"*.

En iets verder: *"Politicians often think: 'Après nous le déluge'. To counterbalance this attitude of life, we need an autonomous, strong and well-managed bank, specifically entrusted with the task of safeguarding financial stability, even in difficult economic times".⁵⁸*

Dr. Caram drukt zijn teleurstelling uit wegens het onvermogen van de regering om gebruik te maken van de economische voorspoed die Aruba meemaakte:

"Unfortunately, in contrast to the Bank, the Government has not been able to sufficiently benefit from the period of boom. On the contrary, the boom required the Government to do all sort of complementary outlays, while many large companies had to be granted tax holidays to encourage them to invest in Aruba. Consequently, no financial buffers have been created for the present rainy day.

Actually, the opposite has occurred. Available reserves to repay maturing bonds were depleted, while deposits in the Hotel Guarantee Fund were gradually scaled down and, finally, discontinued in May 2000. Because tax revenue amounts to only about 18% of gross domestic product, consumptive spending is relatively high, and serious financial setbacks have occurred. Growing budgetary deficits have re-emerged since the mid-nineties, also due to a weakening fiscal discipline. Since then, the public debt has increased steadily to an ample Afl. 1,2 billion, or almost 40% of gross domestic product. Due to its continuous liquidity shortages, the government is now hardly able to give the much-needed stimulus to the economy, inter alia, by stepping-up investments in infrastructure. The fact is that these investments have been scaled down in recent years, also due to organizational problems at the Fondo Desaroyo Aruba.

Therefore, during my discussions with the Minister of Finance, I encouraged him to intensify his efforts to thoroughly restructure the public finances. On several occasions, the Bank has extensively advised what measures should be taken in this respect. It all boils down to containing consumptive spending, stimulating viable public investments, modernizing the tax system, and making adequate financing arrangements. These are difficult, and, in the short term, unpopular tasks"⁵⁹.

In een recent interview met de Surinaamse krant Parbode gaf dr. Caram een korte kenschets van de situatie in Suriname. Veel is echter herkenbaar voor de Arubaanse situatie:

"Behoud van politieke macht ging domineren boven economische rationaliteit. De beleidvoerders keken meer naar de politieke gevolgen van hun beslissingen. Ik noem dat een vorm van populisme. Er werd gestreefd naar armoedebestrijding, ook indien dat ten koste ging van economische groei en financiële

⁵⁷ Idem, p. 76

⁵⁸ Idem, p. 79

⁵⁹ Idem, Dr. A. R. Caram, p. 85

stabiliteit op langere termijn. Dat werkt averechts. Een paradox van de armoede doet zich dan gevoelen: het beleid streeft naar beperking van de armoede, maar doordat men te veel geld in omloop brengt en beleid voert waarbij de inflatie wordt aangewakkerd, wordt het armoederisico eerder vergroot. Het beleid legt te veel accent op politieke overwegingen en dat is populisme.

Wij kunnen geld lenen, maar dan moet het geleende geld extra productie en deviezen opleveren. Het bouwen en verbeteren van bijvoorbeeld schoolgebouwen moet worden gefinancierd uit de begroting of door schenkingen. Niet door leningen, omdat dergelijke projecten niet tijdig leiden tot voldoende vergroting van de productie en export. Hierdoor loopt de Staat het risico op den duur te worden geconfronteerd met een schuldencrisis”⁶⁰.

Ten behoeve van de kabinetsformatie in september 2001, bood dr. Caram de Gouverneur van Aruba op diens verzoek een financieel-economisch beleidsadvies voor 2001-2005. Mede door de terroristische aanslagen in de V.S. en de daarna ingetreden teruggang van het internationale vliegverkeer, daalden de ontvangsten vanuit het toerisme eensklaps. Daarmee werd de kwetsbaarheid van de eenzijdige economie van Aruba voor externe schokken voelbaar. De vooruitzichten voor een spoedige stijging waren niet goed. De reeds dalende tendens in de toename van het bbp zou daardoor voor het eerst in 15 jaar omslaan in een krimp.

Dr. Caram pleit daarom sterk voor een versterking en diversificatie van de economie, met aandacht voor de vervuiling en sociale knelpunten, mede samenhangend met het relatief hoge aantal allochtonen. Volgens Dr. Caram moeten de overheidsfinanciën zonder verder uitstel gesaneerd moeten worden. Beperking van de consumptieve uitgaven is onvermijdelijk en wel door beheersing van de totale loonsom, de kosten van de gezondheidszorg en versobering van de pensioenregeling voor ambtenaren. De overheid dient zich verder te beperken tot de uitvoering van een afgebakend pakket kerntaken. Politieke patronage dient te worden uitgebannen. De economie dient zakelijk te worden gemanaged. Aandacht voor de sociaal-zwakkeren is vereist.⁶¹

SDBA: Tot en met eind 2017 was er met al deze waarschuwingen, suggesties en aanbevelingen helemaal niets gedaan. Het resultaat is bekend: de nationale schuld bedraagt meer dan Afl. 4 miljard en de rentebetalingen ruim Afl. 220 miljoen per jaar (oftewel Afl. 600.000,- per dag of Afl. 2000,- per persoon per jaar!)

D- Ten slotte...CBA – Een routekaart voor duurzame overheidsfinanciën⁶²

In december 2013 deed de CBA de Arubaanse regering de nodige beleidsaanbevelingen voor de regeerperiode van 2013 tot 2017. Gezien de precaire staat van 's Lands financiën en de risico's die ongewijzigd beleid met zich mee zouden brengen, raad de CBA dringend aan om snel actie te ondernemen. De Bank wijst daarbij op de extra druk op de publieke middelen door de vergrijzing en snelgroeiende staatsschuld. Zij benadrukt dat gezonde overheidsfinanciën en een verantwoorde schuldomvang belangrijke voorwaarden zijn voor een duurzame economische ontwikkeling van Aruba.

Om e.e.a. te realiseren moet de regering vanaf 2016 een begrotingsbalans tot stand brengen en zich vooral concentreren op essentiële overheidsdiensten als onderwijs, infrastructuur, gezondheidszorg, openbare orde en sociale zorg. Daarbij moet de regering naar behoren rekenschap afleggen van haar

⁶⁰ <http://www.parbode.com/actueel/item/6994-anthony-caram-zonder-financiele-discipline-geen-economische-ontwikkeling-parbode-sneak-peek>

⁶¹ CBA: Centraal bankieren in een Kleine Open Economie, juni 2004, p. 5, 6

⁶² CBA: A roadmap to Fiscal Sustainability in Aruba 2013 – 2017, p. 9 t/m 17

financieel handelen door periodieke publicaties van financiële data volgens internationale standaards. Tevens moet de regering een actief schuldenbeleid voeren door tegen zo laag mogelijke kosten te voldoen aan haar schuldverplichtingen. Hiertoe moet de regering zonder meer haar begroting op tijd en volgens de wettelijke bepalingen bij het Parlement indienen.

De CBA biedt een uitgebreid scala aan (dringende!) aanbevelingen ten behoeve van hogere inkomsten. Maar wel moet de regering zich heel terughoudend opstellen voor wat betreft belastingverhogingen. Aruba hoort namelijk al tot de landen met de hoogste fiscale (en sociale) lasten. Veeleer moet de belastingdienst efficiënter en effectiever functioneren. Hiertoe zou een verzelfstandiging ('sui generis') van de belastingdienst een belangrijke stap kunnen zijn in navolging van de CBA en de ATA (Aruba Tourist Authority).

De vervanging van het systeem van directe door indirecte belastingen verbreedt de belastingbasis en zorgt voor een eerlijker verdeling van de belastingdruk tussen betalers en ontduikers van belastingen. Daarbij kunnen hogere belastingen voor producten die de gezondheid schaden (junkfood en suikerhoudende artikelen, sigaretten en alcohol) zwaarder belast worden. De nummerplaatbelasting die iedereen zonder onderscheid even zwaar belast moet vervangen worden door een hogere benzineaccijns. Grotere gebruikers betalen zodoende meer. Overheidsterreinen en -bezittingen moeten bij opbod verkocht worden terwijl erfpacht geïndexeerd moet worden.

Aan de uitgavenkant wijst de CBA op de hoge personeelskosten, de hoge bijdragen aan de AZV, de tekorten bij de algemene pensioenvoorziening (SVB), de zware last wegens de pensioenbijdragen voor ambtenaren (APFA), de aankomende hoge verplichtingen wegens de PPP-projecten en de oplopende rente. Ook hiervoor doet de CBA de nodige aanbevelingen die echter de kaders van dit rapport te buiten gaan.

De CBA adviseert verder om de betrokkenheid van de regering bij stichtingen te verminderen, zoveel mogelijk functies van de overheid te decentraliseren en semi-autonome instituties in te stellen die financieel 'self-supporting' zijn. Dit kan leiden tot meer efficiency terwijl er minder kans is op politieke inmenging.

De CBA beveelt de regering ook aan een aantal (wettelijk vastgelegde) 'fiscale regels' op te nemen, zoals een begrotingsbalans vanaf 2016, het uitsluitend gebruik van 'incidentele meevallers' voor het verkleinen van de schuld en niet voor het verhogen van de uitgaven, een maximale schuld/bbp-ratio van 55% ingaande 2021 en een beperking van de jaarlijkse betalingsverplichtingen voor PPP-projecten van 3,5% op grond van een 5-jarlijks gemiddelde van de totale belastinginkomsten. Een in te stellen 'Fiscal Council' (of taakuitbreiding van de RvA!) moet toezicht houden op de uitvoering hiervan terwijl er ook een schuldstrategie moet worden opgezet die erop is gericht de schulden en betalingen aan te passen aan de betalingsmogelijkheden van Aruba.

SDBA: zoals gebruikelijk, werd ook nu weinig acht geslagen op de waarschuwingen en aanbevelingen van de CBA. De regering ging door op de ingeslagen weg. Dit leidde er uiteindelijk toe dat de Koninkrijksregering in 2014 ingreep om te voorkomen dat de Arubaanse openbare financiën verder ontspoorde. Sindsdien is er, onder druk van het College (Aruba) financieel toezicht CAft) een begin gemaakt aan de verbetering van het financieel beheer.

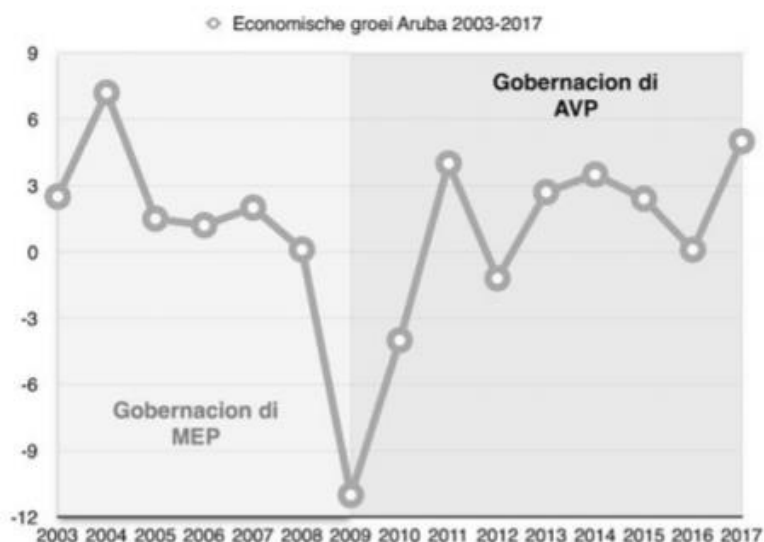
5- HET VERVOLG: EEN BELEID VAN ONBEGRENSEDE OVERHEIDSUITGAVEN EN ...ONTBREKEND BELEID

A- Economische groei door schuldgroei?

Reeds kort na de installatie van het AVP-kabinet na de verkiezingen van 2009 werd de Arubaanse bevolking een pretentief plan voorgeschoteld dat de economische neergang wegens de globale financieel-economische krimp moest omzetten in een ongekende economische opleving. De allerarmsten kregen hogere uitkeringen die hun koopkracht moest doen toenemen en er werden grote infrastructurele projecten opgezet en uitgevoerd die Aruba tot de modernste staat van de Caribische regio moesten maken. Onder meer werd ingezet op een volledig duurzame energievoorziening in het jaar 2020. Er was echter één probleem: de overheidskas was helemaal leeg!

Dat probleem werd echter 'opgelost' door op een ongekende schaal te lenen. Alleen al voor het project 'Bo Aruba' werd meer dan Afl. 1,6 miljard begroot⁶³, bijna evenveel als de volledige overheidsschuld (Afl. 2 miljard) zoals die gedurende de voorgaande 23 jaar was opgebouwd (1986 – 2009). Dit werd gedaan onder het voorwendsel dat volgens beroemde economen als Keynes en Krugman, grote overheidsinvesteringen konden zorgen voor de opleving van een stagnerende economie. Daarbij verloor het betrokken kabinet uit het oog dat meer overheidsbestedingen niet onder alle omstandigheden als oplossing werd geboden, maar alleen als er voldoende fiscale ruimte was. Met andere woorden, de economie moest niet ontwricht raken door een te grote schuldenlast.

Maar ook de structuur van de economie is daarbij van belang. Een kleine open economie als Aruba die bijna volledig afhankelijk is van import heeft in dit verband slechts heel beperkte mogelijkheden, onder meer door het gebrek aan grondstoffen. Er is daardoor in de regel veel minder sprake van spin-off effecten die een groot deel van de gemeenschap ten goede kunnen komen.

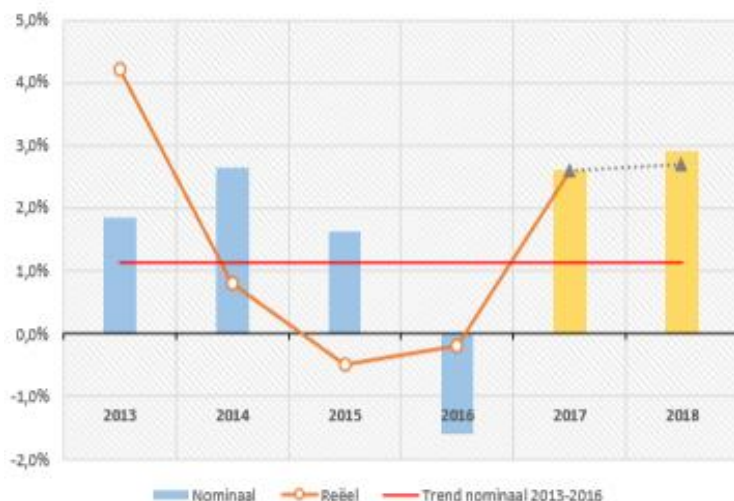

Weliswaar zullen op de (zeer) korte termijn grote geldinjecties zorgen voor enige economische opleving (zie bijgaande grafiek), maar vervolgens op de middellange en lange termijn juist een tegenovergesteld effect veroorzaken. De overheid moet namelijk grote bezuinigingen doorvoeren omdat een onevenredig groot deel van de begroting aan rentebetalingen en schuldaflossing moet worden besteed. Noodzakelijke ontwikkelingen kunnen zodoende gedurende lange tijd (decennia) niet of nauwelijks meer plaatsvinden.

Door het grote beslag dat de overheid legt op de lokale financiële middelen, worden de leenmogelijkheden voor lokale investeerders en consumenten zeer beperkt. Regeringen nemen dan vaak hun toevlucht tot belastingverhoging. Dit werkt echter averechts voor de economie. Het komt er dus op neer dat voor een economische opleving van 1-3 jaar (gunstig voor de verkiezingen!) de economische ontwikkeling gedurende 2-3 decennia wordt opgeofferd (ongunstig voor de gemeenschap/het land!). Dit is precies wat er vanaf 2009 in Aruba heeft plaatsgevonden.

⁶³ Zie hiervoor o.m.: <http://www.rekenkamer.aw/main/images/pdf/Rapporten/Rapport%20BO%20Aruba.pdf>, p.

Figure 8. De economische ontwikkeling in de periode 2013-2018

B- Economische realiteit⁶⁴

De prestatie van de economie van Aruba kan als matig worden bestempeld over de periode van 2013-2016. Hoewel de Centrale Bank van Aruba (CBA) voorsnog uitgaat van positieve economische verwachtingen voor de jaren 2017 en 2018⁶⁵, tonen cijfers van dezelfde CBA aan dat de economie van Aruba zich sinds 2015 in een recessie bevindt: er is sprake van negatieve economische groei in reële termen in 2015 en 2016 (Fig. 8).

En ook daarvoor al was de grote economische groei waar de (AVP-)regering zo hoog over opgaf, reeds in 2014 volledig afgevlakt voordat het overging in een krimp (fig. 9).

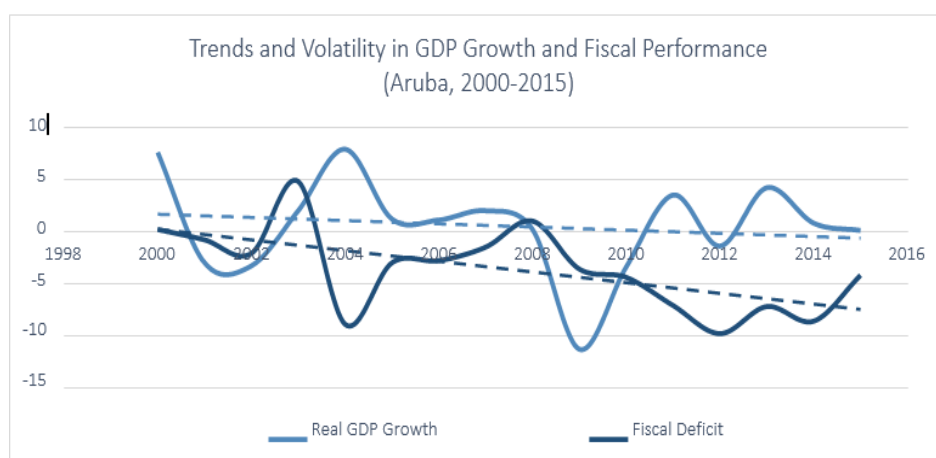

Figure 9. Real GDP Growth and Fiscal Deficits, Aruba 2000-2015 (CBA, 2016).

Toch hebben deze tussentijdse neerwaartse aanpassingen in de verwachte economische groei bij het toenmalige kabinet niet geleid tot toepassing van structurele maatregelen. Uitgangspunt van dat kabinet was dat het nemen van noodzakelijke maatregelen zo veel mogelijk uitgesteld moest worden in afwachting van de toename van economische groei. Deze toename moest komen uit het proces van heractivering van de raffinaderij. Intussen moesten ad hoc balanstacties en incidentele middelen ervoor zorgdragen dat desalniettemin de LAft-norm behaald werd. Deze tactiek is succesvol gebleken in 2015 en 2016, maar voor 2017 hield het geluk van het Land op en waren geen incidentele middelen meer aanwezig om de beoogde doelstellingen te halen. Het voorlopig wegvallen van de verwachte raffinaderij-inkomsten en de tegenvallende belastingontvangsten werden fataal. Binnen het begrotingsbeleid was geen ruimte ingepland voor het nemen van structurele maatregelen. Daarnaast was de bereidwilligheid om grote risico's te nemen zeer groot. Dit werd gevoed door de 'ervaring' dat structurele tekortkomingen steeds werden gemaskeerd door incidentele inkomsten. De in 2015 en 2016 behaalde resultaten voedden daarom het optimisme dat het voor 2017 eveneens mogelijk zou blijken om de beoogde LAft-norm te halen. De bodem hieronder werd echter door de economische realiteit weggeslagen⁶⁶.

⁶⁴ Land Aruba: Financieel Economisch Memorandum, Februari 2018, Ministerie van Financiën & Economische Zaken, p. 3 e.v.

⁶⁵ Outlook CBA December 2017

⁶⁶ Land Aruba: Financieel Economisch Memorandum, Februari 2018, Ministerie van Financiën & Economische Zaken, p. 6, 7

De grote overheidsuitgaven in Aruba vanaf begin 2009 waren grotendeels gericht op grote infra-structurele verbeteringen die voor een belangrijk deel werden gefinancierd door Public-Private-Partnerships (PPP)-constructies⁶⁷. Die zouden ‘vanzelf’ zorgen voor de nodige economische groei. Maar...het grootste deel van het materiaal (de grondstoffen!) en een groot deel van het benodigd personeel kwamen uit het buitenland. Daardoor ging het grootste deel van de betalingen rechtstreeks naar het buitenland, hetzij ten behoeve van het materiaal, hetzij wegens de overmaking van een deel van de ontvangen salarissen voor familie in het buitenland⁶⁸ (totaal omstreeks 70% aan ‘weglekeffecten’) Hoewel het bbp door deze investering een verhoging laat zien, komt er uiteindelijk dus maar een klein deel van de totale investering ten goede aan de Arubaanse economie. Anderzijds leidden deze projecten tot een enorme toename van de schulden. Op jaarbasis moet de regering vanaf 2019 ruim Afl. 80 miljoen van haar begroting reserveren voor rentebetalingen en aflossing van de PPP-projecten gedurende 20 jaar⁶⁹.

De grote projecten die de betrokken regering initieerde, brachten echter ook andere tekortkomingen aan het licht. Zo was er sprake van onvoldoende coördinatie tussen verantwoordelijke departementen, was de communicatie gebrekkig en lijkt het er sterk op dat ook de competentie sterk te wensen overliet⁷⁰. Mogelijk leidde dit alles tot een substantiële verhoging van de kosten.

Hetzelfde kabinet manoeuvreerde zich verder in een moeilijke financiële situatie door in 2010 bij het instellen van de ‘ATA sui generis’ de logeerbelasting volledig over te hevelen naar dit nieuwe instituut. Die moest daarmee al haar kosten financieren, waaronder de marketing. De overheid verloor daarmee echter in één klap ruim Afl. 40 miljoen aan inkomsten⁷¹. Tezamen met de halvering van de BBO (eveneens omstreeks Afl. 60 miljoen) betekende dit een enorme financiële adering die de financiële problemen in de jaren daarop verder verergerden⁷². Gezien het uitblijven van financiële (incidentele!) meevallers (Citgo bleek een doodgeboren kind), ‘de extra kosten wegens de verkiezingen’ en het probleem om nòg langer medewerking van de Koninkrijksministerraad te verkrijgen voor het aangaan van buitenlandse leningen zag het betrokken kabinet zich genoodzaakt om in het verkiezingsjaar 2017 op grote schaal op de lokale geldmarkt te lenen⁷³. Het ging hierbij om ruim Afl. 275 miljoen, meer dan Afl. 200 miljoen boven de lokaal geleende bedragen van 2015 en 2016⁷⁴. Dit zorgde voor een grote krimp van de leen- (en dus investerings!)mogelijkheden voor het bedrijfsleven en de consument. Daarmee heeft het betrokken kabinet, in combinatie met het Citgo echec en de enorme schuldgroei voor het project ‘Bo Aruba’, in sterke mate bijgedragen aan de neergang van de Arubaanse economie voor de komende jaren en zelfs decennia. Dat wordt duidelijk uit het volgende.

C- Algemene onderzoeksresultaten van het IMF⁷⁵

Tijdens economische crises hebben ontwikkelingslanden zoals die in de Caribische regio de neiging om schulden op te bouwen. De groei van de uitgaven is hoger is dan die van de inkomsten, terwijl de kapitaalinstroom daalt. Hoge schulden zijn een probleem voor de eilanden, want dat heeft gevolgen voor de fiscale duurzaamheid en economische groei. Hoge schulden kunnen positieve ontwikkelingen neutraliseren en tot macro-economische problemen leiden, zoals een daling van het bbp. Hoge schulden schrikken beleggers af, omdat zij een lager rendement op hun investering verwachten wegens hogere belastingen die nodig zijn om de schuld terug te betalen. Zowel binnenlandse als buitenlandse investeerders worden hierdoor ontmoedigd.

⁶⁷ Zie hiervoor het hiervoor benoemde rapport van de Algemene Rekenkamer over het project **Bo Aruba** (⁶¹).

⁶⁸ CBA: Annual Statistical Digest, p. 4 (Imports) and 124 Table D3 (payments workers remittance 2014-15-16-17)

⁶⁹ CBA: Roadmap to fiscal sustainability 2013 – 2017, p. 77

⁷⁰ Zie hiervoor het hiervoor benoemde rapport van de Algemene Rekenkamer over het project **Bo Aruba** (⁶¹).

⁷¹ ATA: Annual Report 2012, p. 70 (https://issuu.com/juanyrausquin/docs/ata_annual_report_2012) en CBA: Annual Statistical Digest, p. 110, Table C3, Hotel room tax, 2010-2011 e.v.

⁷² CBA: Annual Statistical Digest, p. 104, Table C1 (Tax revenue 2010-2011)

⁷³ ARA: Rapport onderzoek Jaarrekening land Aruba 2017, d.d. 1 november 2018, p. 19

⁷⁴ CBA: Annual Statistical Digest, p. 108, 6A

⁷⁵ IMF-Threshold%20effects%20of%20sovereign%20debt-evidence%20from%20the%20Caribbean.pdf, 2012, p. 3-10

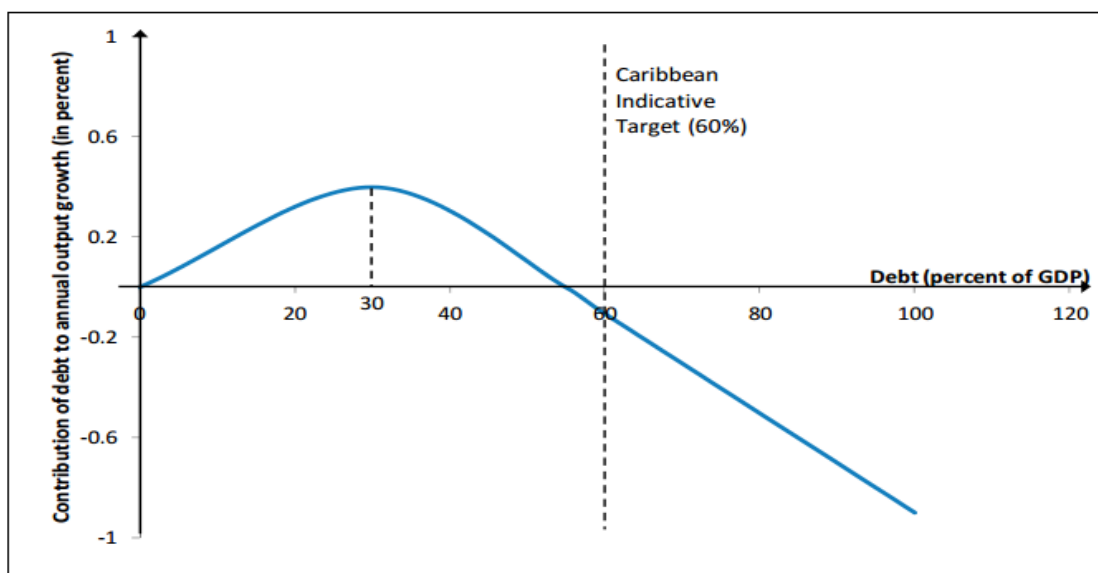
Ook regeringen zijn vaak minder bereid om in een dergelijke situatie moeilijke en mogelijk dure beleidshervormingen door te voeren. Die kunnen de schuld namelijk verder doen oplopen. Dit is een obstakel voor technologische innovatie en een efficiënter gebruik van middelen wegens geldgebrek. Hoge schuld- en renteverplichtingen beperken de beschikbare overheidsmiddelen die gebruikt zouden kunnen worden voor investeringen om economische activiteiten te stimuleren. Bij hoge schulden hopen bestuurders op een hoge economische groei om de schulden te kunnen betalen. Maar als het bbp daalt, wordt het moeilijk voor de overheid voldoende inkomsten te genereren om te voldoen aan de schuld- en renteverplichtingen. Hun belangrijkste aandacht komt namelijk te liggen op 'schuld-management'.

De vraag is bij welk schuldpercentage (t.o.v. het bbp) de economische groei afneemt. Aangezien vijf van de dertien landen met de hoogste relatieve schuld in de Caribische regio liggen, hebben onderzoekers van het IMF daar specifiek onderzoek naar verricht (in de CARICOM-landen⁷⁶). Het gaat er daarbij onder meer om bij welke drempel de schuld onhoudbaar is. Volgens de IMF ligt dat percentage bij 50% voor opkomende landen terwijl die voor geïndustrialiseerde landen bij 80% ligt.

Uit het onderzoek blijkt dat zolang de schuld lager is dan 30% van het bbp, kleine verhogingen in de ratio schuld-bbp leiden tot een hogere economische groei, zolang de schulden worden aangegaan om investeringen te bevorderen. Dit positief effect daalt naarmate de ratio hoger wordt. Bij de drempel van 55% slaat de minimale groei om in een negatieve trend, doordat de schuld verdere groei in de weg staat om de boven aangegeven redenen.⁷⁷ (Zie fig. 12)

Hoge overheidsuitgaven hebben een negatieve impact op de economische groei. De effecten hiervan worden significant zodra de schuld 47% van het bbp heeft overschreden. Hierna betekent elke stijging van de schuld met 10%-punten door overheidsuitgaven een verlaging van de groei met een gemiddelde van 0,4%-punten. Bij een groeiende schuld zullen de daarbij horende renteverplichtingen de overheidsuitgaven verder doen toenemen. De mogelijkheid van de overheid om te investeren in productieve projecten wordt zo steeds minder. Wanneer de schuld gedurende langere tijd boven deze drempel ligt, heeft dit ernstige gevolgen voor het Land. Afhankelijk van de hoogte van de schuld betekent dit een jaarlijks groeiverlies van het bbp hetgeen over een langere termijn kan oplopen tot enige tientallen %-punten.⁷⁸

Figure 12. Stylized Shape of the Threshold Effects of Public Debt on Growth

⁷⁶ <https://caricom.org/about-caricom/who-we-are/our-governance/members-and-associate-members/>

⁷⁷ Idem, p. 13

⁷⁸ Idem, p. 16, 17, 18 en: https://www.tax-news.com/news/IMF_Reports_On_CARICOM_Tax_Reform_Efforts_73921.html

Op grond van dit onderzoek worden de regeringen van de landen van de Caribische regio dan ook aangeraden om het schuldniveau ruim binnen de aangegeven drempelwaarden te houden om zodoende reserves te hebben in het geval van natuurrampen of (internationale) economische recessies. Deze drempelwaarden zijn lager dan vele andere landen vanwege de kleinschaligheid en het vrij algemeen gebrek aan natuurlijke hulpbronnen. Gezien de hoge afhankelijkheid van het toerisme als enige/belangrijkste bron van inkomen zijn deze landen erg gevoelig voor externe schokken.

Vanwege de lagere drempelwaarden en de hoge schuld/bbp-ratio in de meeste landen van de Caribische regio adviseren de onderzoekers daarom dringend om de schuld te verlagen. Om verschillende redenen kan het herstel echter langdurig blijken te zijn. De regering zal dan ook in samenwerking met haar sociale partners op zoek moeten gaan naar meer innovatieve ideeën. Die kunnen zich bijvoorbeeld richten op een ruimere handel tussen de Caribische landen waardoor lagere prijzen door schaalvergroting kan worden verkregen, o.m. ten behoeve van financiële supervisie en regulering. Een verdere ontwikkeling op het gebied van informatietechnologie en duurzame energie is ook noodzakelijk.⁷⁹

SDBA: *Uit dit onderzoek blijkt dat de zeer hoge schuld van Aruba bijzonder negatief is voor haar verdere economische ontwikkeling. Aangezien de economische ontwikkeling van groot belang is voor een gezonde sociale ontwikkeling, ligt het voor de hand dat de sociale impact van het gevoerde economische beleid eveneens negatief is. Dat wordt in hoofdstuk 7 nader beschreven.*

De ernstige financieel-economische situatie waarin opeenvolgende regeringen Aruba uiteindelijk in hebben gemanouvreerd, heeft wel mede geleid tot een herbezinning op overheidshandelen binnen het Koninkrijk. Het ingrijpen van de Koninkrijksregering (= Nederland!) met financiële supervisie op alle Koninkrijkspartners in de Caribische regio heeft als gevolg dat begrotingstekorten worden geminimaliseerd en (onder druk!) een verantwoordelijker begrotingsbeleid wordt gevoerd. Specifieke doelstellingen c.q maatregelen van Aruba in dit opzicht zijn onder meer dat:

- 'de zorg' zo veel mogelijk financieel wordt verzelfstandigd,
- ten behoeve van de kostenbeperking duidelijke taken worden gesteld,
- er wordt gestreefd naar beheersing van 'de personeelskosten',
- de financieringslasten worden beperkt,
- de voorziene fiscale hervorming in 2019-2020 zal leiden tot een verhoging van de middelen⁸⁰.

D- Een nieuw economisch groeimodel... Praatjes zonder daadjes?⁸¹

Volgens de coalitieregering (2018 - ?) vereist de combinatie van eerdere onrealistische economische groeiverwachtingen en het gesloten blijven van de raffinaderij dat het economisch groeimodel van Aruba een nieuwe richting moet inslaan. Daar de reikwijdte en de capaciteit van de regering te beperkt zijn om zelf economische activiteiten te stimuleren, wordt dit zo veel mogelijk overgelaten aan de private sector. De overheid kan daarbij slechts voorwaardenscheppend optreden waardoor de private sector het groeipotentieel zelf kan scheppen. Het nieuwe groeimodel zal daarbij rusten op de volgende pijlers:

- Fysieke infrastructuur
- Energie
- Arbeidsmarkt
- Onderwijs
- Sociale ontwikkeling

⁷⁹ Idem, p. 19

⁸⁰ Land Aruba: Financieel Economisch Memorandum, Februari 2018, Ministerie van Financiën & Economische Zaken, p. 11

⁸¹ Idem, p. 12, 13

Het is echter niet de eerste keer dat een Arubaanse regering ambitieuze economische groeiplannen opstelt die vervolgens in bureauladen wegwijnen...

In de loop van de afgelopen 3 decennia zijn er voortdurend initiatieven geweest om te praten over de diversificatie van de Arubaanse economie. Allerwege werd het gevaar ingezien van de al te grote afhankelijkheid van slechts één pilaar, het toerisme. Bij tijd en wijle vonden er daarom bijeenkomsten plaats van stakeholders die het elke keer opnieuw eens werden over de grote obstakels voor een verdere diversificatie van de economie. Het ging onder meer om:

- de hoge barrières om te investeren in Aruba;
- de hoge mate van bureaucratie en de hoge belastingtarieven;
- het gebrek aan relevante economische data over Aruba;
- de slechte aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt;
- het gebrek aan lokale financiering en het risicomijdend gedrag van entrepreneurs en de financiële sector.

En ook was er weinig verschil van mening over hetgeen noodzakelijk was om de economie op een hoger peil te brengen:

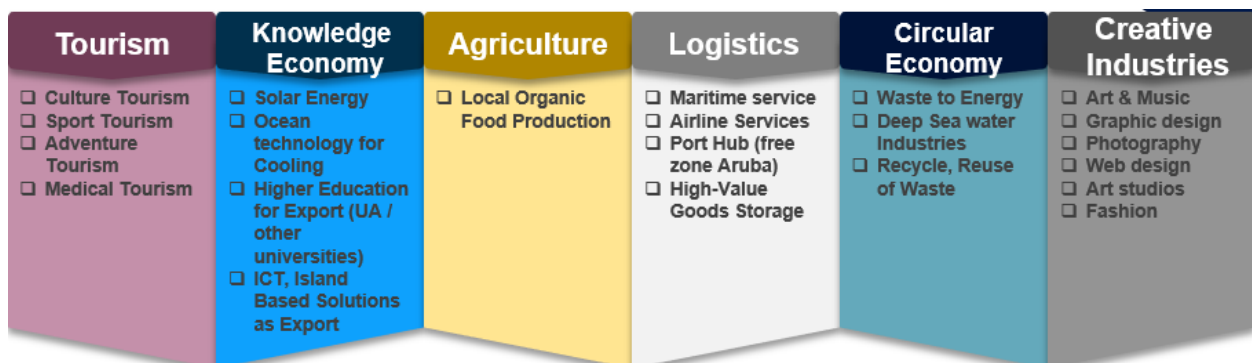
- er moest slechts 1 loket komen voor alle vergunningen;
- een makkelijker entree op de markt voor entrepreneurs;
- aandacht voor medisch toerisme, landbouw en verwante producten.

En in latere jaren:

- aandacht voor duurzame regio-relevante technologieën;
- duurzame energie, waste management, watertechnologie;
- op duurzame manier werken naar circulaire economie

Bij gebrek aan een duidelijk vastgesteld integraal plan werden slechts weinig ideeën omgezet naar initiatieven in de praktijk. Veeleer was er sprake van ad-hoc beleid. Een groot obstakel bleek daarbij steeds te zijn het chronisch gebrek aan geld bij de overheid om te investeren in duurzame ontwikkeling. Bovendien werden deze mogelijkheden onvoldoende gericht aangepakt. Dankzij initiatieven van grote ondernemingen (overheidsNV's), zoals de WEB, de luchthaven en de FCCA konden op beperkte schaal duurzame projecten in gang worden gezet als windmolens, zonnepanelen en een 'smart-community'.

Gezien de dringende noodzaak om op korte termijn meer inkomstenbronnen aan te boren, heeft de Arubaanse regering in 2018 wederom een poging gedaan om veelbelovende mogelijkheden te realiseren:

Bron: Presentatie Promising sectors 2017-2021 van het Ministerie van Financiën, Economische Zaken en Cultuur

Daarnaast zijn de belangrijkste obstakels wederom op een rij gezet met aanbevelingen om deze op te lossen:

Doing business in Aruba	Bottlenecks	Recommendations
1. Starting a business	Lengthy government procedures	Simplify and speed up issuing of permits, One website with doing business all in information, e-government, create new benefits and specific incentives for Startups such as Startup visa. Support and coach SME's to start new business (IDEA)
2. Getting credit/Finance	Conservative banking sector, high interest rates, collateral requirements high, difficult access by SME's	Guarantee fund for SME and Startups, Flexibility of banking sector including FATF implementation regulations at banks, crowdfunding. More intensive promotion of <u>Qredits</u>
3. Paying taxes	Complicated tax system. Uncertainty because of unexpected changes	Simplify tax system, improve tax products, tax reform
4. Trading across borders	Business have little information on trade agreements, customs clearance takes too long, multiple import duty tariffs	More information on trade agreements, introduce a harmonized customs tariff schedule, simplify customs procedures, export guidance for SME (EXPRODESK), introduce online payments
5. Labor market regulations	Lack of flexibility	Reform labor laws
6. Alignment of education with labor market	Education and manpower training does not meet new and modern necessities in the labor market	Revise curriculum in schools and adapt to necessities of labor market
7. Infrastructure	1) Technological infrastructure (broad band, facilities for e-commerce) are insufficient developed. 2) Physical infrastructure, procedures for land and construction permits are too long and inefficient	Improve accessibility and reliability of technological infrastructure. Alignment of policies and procedures between different institutions

Bron: Presentatie Promising sectors 2017-2021 van het Ministerie van Financiën, Economische Zaken en Cultuur

De vraag is echter in hoeverre het de regering deze keer wèl lukt om daadwerkelijk uitvoering te geven aan de inspanningen die nodig zijn om de Arubaanse economie inderdaad te diversifiëren.

Niet alleen staan deze en komende regeringen voor de uitdaging om meer inkomsten te genereren via onder meer diversificatie van de economie, maar ook om grote en groeiende (!) uitgaven steeds beter te beheersen. Eén daarvan is de voortschrijdende vergrijzing van de Arubaanse bevolking.

E- Vergrijzing in Aruba, een tijdbom

Eén van de grootste uitdagingen waar Aruba voor staat is het probleem van de vergrijzing. Zuiver om partijpolitieke redenen werd de pensioenleeftijd door de jaren heen verlaagd terwijl de pensioenuitkering behoorlijk werd verhoogd⁸². In het verkiezingsjaar 1994 werd zelfs ingezet op een verdubbeling daarvan. Daarbij werd nagelaten om de daartoe noodzakelijke premieverhoging navenant door te voeren. Vanzelfsprekend leidde dit al gauw tot grote problemen voor het SVB-pensioenfonds. De reserve van omstreeks Afl. 350 miljoen daalde in korte tijd zodanig dat werd gevreesd voor een totale uitputting. Dezelfde (AVP-)partij die het onverantwoordelijke besluit tot verdubbeling van het pensioen had genomen, zag zich jaren daarna (2010) genoodzaakt de pensioenleeftijd met 5 jaar te verhogen en het pensioen te individualiseren om een bankroet van het fonds te voorkomen. Dit deed de partij nadat ze eerdere initiatieven van de voorgaande (MEP-)regering om dezelfde correcties te bewerkstelligen middels intensieve demonstraties had gedwarsboemd.

De schade die de opeenvolgende Arubaanse regeringen van wisselende politieke kleur hebben toegebracht aan het belangrijkste pensioenfonds van Aruba is veel groter dan het verlies van de Afl. 60 miljoen door een boekhoudkundige truuk van de Arubaanse (AVP-)regering in 2015 om te voldoen aan de

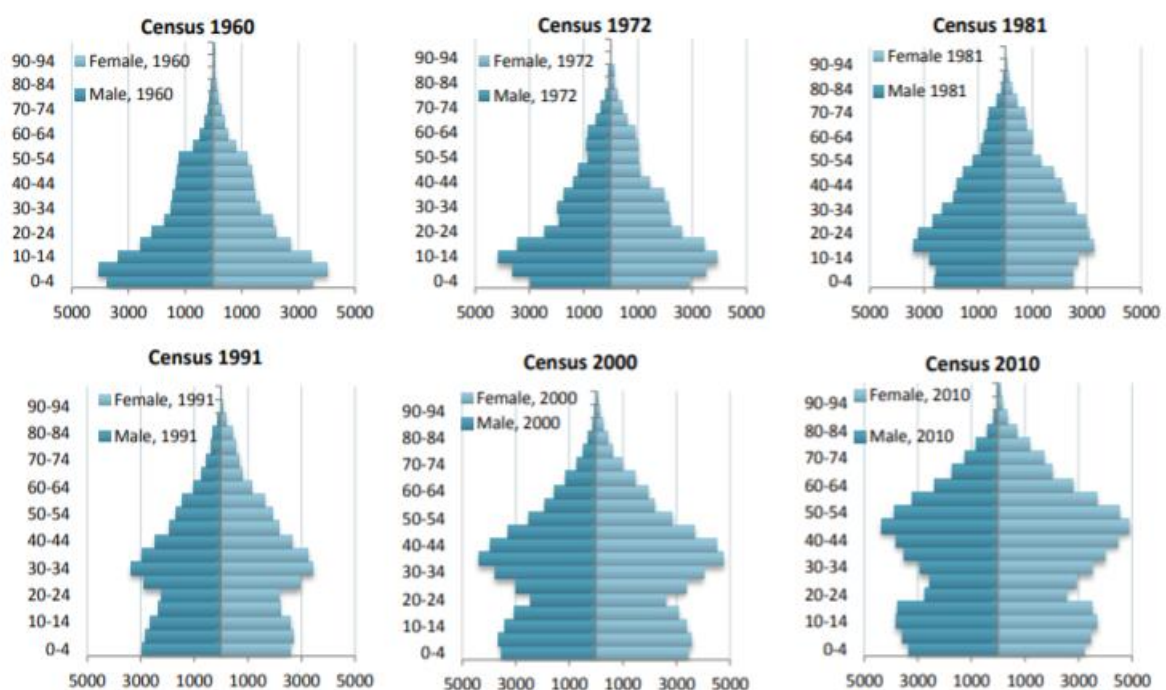
⁸² Armand Hessels: 'Naar deugdelijk openbaar financieel beheer in Aruba' d.d. 1 maart 2017, p. 90 (internet!)

eisen van de CAft (en haar eigen afspraken!). Feitelijk gaat het om een schade van meer dan Afl. 500 miljoen⁸³. Decennialang hebben opeenvolgende regeringen uit electorale overwegingen voortdurend getornd aan belangrijke principes van de oudedagsvoorziening. Daarbij negeerden zij de vele waarschuwingen van gezaghebbende instanties zoals de SVB zelf. Uiteindelijk komt het erop neer dat het dreigende faillissement van het SVB-fonds en de recente noodzakelijke verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd vrijwel uitsluitend kunnen worden toegeschreven aan de ‘populaire acties’ van regeringen vlak voor verkiezingen. Deze hadden vaak verregaande negatieve financiële gevolgen voor het fonds. Feitelijk brachten deze zgn. verbeteringen op korte termijn uiteindelijk (on)behoorlijke verslechtingen voor de pensioengerechtigde burgers met zich mee voor de langere termijn. Vooral de zgn. verdubbeling van het pensioen in 1994 betekende bijna de nekslag voor het fonds.

Daarmee zijn de problemen echter nog niet nog niet opgelost. In haar advies d.d. 12 maart 2018 waarschuwt de Raad van Advies er ernstig voor dat de vergrijzing in Aruba al binnen 10 jaar zal leiden tot negatieve resultaten bij het AOV-fonds. Vanaf 2033 zal als gevolg van dit patroon geen reserve meer aanwezig zijn. Aangezien het Land wettelijk verplicht is de tekorten van de SVB aan te vullen, betekent dit een grote en groeiende financiële aderlating van s’ Lands kas. Indien, zoals in het regeerprogramma ‘Hunto pa Aruba’ (‘Samen voor Aruba’) van de nieuwe coalitieregering is genoemd, de AOV-leeftijd inderdaad verlaagd wordt naar 62 jaar, dan zal het AOV-fonds al vanaf 2019 tekorten kennen met als gevolg dat het Land uiteindelijk jaarlijkse tekorten zal moeten dekken van omstreeks Afl. 140 miljoen⁸⁴.

De realiteit zal echter veeleer noodzaken tot het tegenovergestelde, namelijk een verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd. Zo waarschuwt Directie Sociale Zaken ervoor dat de bevolking snel aan het vergrijzen is. Afgaande op de trends zoals opgemaakt uit de verschillende bevolkingsonderzoeken is de verwachting dat omstreeks het jaar 2020 er meer 60-plussers zullen zijn dan jongeren onder de leeftijd van 15 jaar (zie figurer 1).⁸⁵

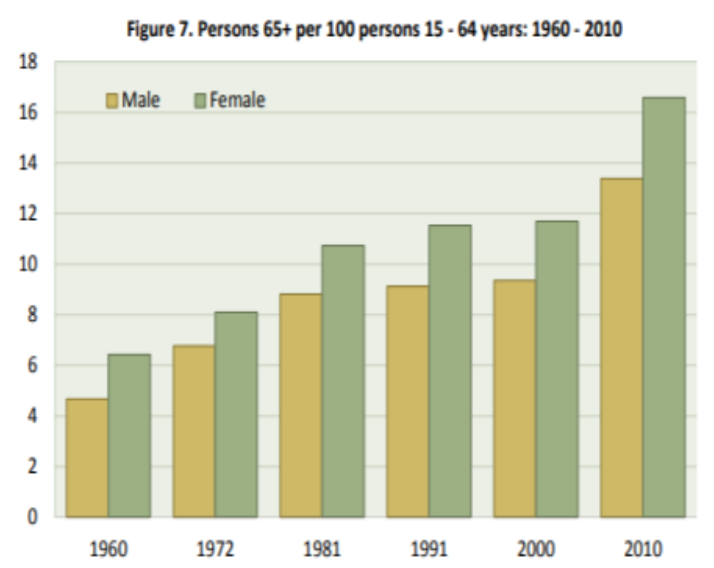
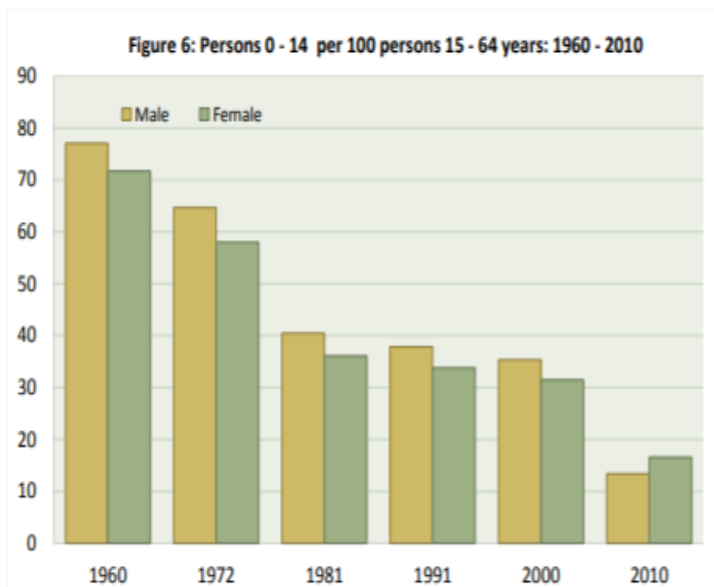
Figurer 1: Population pyramids 1960-2010

⁸³Idem, p. 89

⁸⁴ RvA 41-18 d.d. 12 maart 2018, p. 10.

⁸⁵ CBS: Census 2010 paper: Ageing on Aruba, Challenges for a Sustainable society, p.5

Source: Population and Housing Census Aruba 2010

Vooral de echt oudere generatie zal naar verwachting verdubbelen tussen 2010 en 2030⁸⁶ (zie Fig 7). Het wordt daardoor voor de jongere generatie (Fig 6) steeds moeilijker om genoeg premie op te brengen om de (AOV-)pensioenen van de groeiende groep gepensioneerden te blijven betalen.

Het is in de discussie over de pensioenleeftijd echter noodzakelijk om rekening te houden met een aantal 'nieuwe' ontwikkelingen. Zo heeft de verbetering van de hygiënische omstandigheden en de medische zorg ervoor gezorgd dat mensen in betere gezondheid (veel) ouder worden dan ten tijde van de opzet van het pensioenstelsel het geval was. Maar ook de werkomstandigheden zijn in het algemeen sterk verbeterd. Mensen kunnen (en vaak ook willen!) daarom graag langer doorwerken, hetzij om de nodige zin te geven aan hun leven of langer bij te dragen aan de samenleving of gewoon omdat hun pensioen te weinig oplevert om een menswaardig bestaan te leiden. Het gaat in de discussie dan meer om de vraag of er sprake kan zijn van een flexibel systeem die mogelijkheden biedt voor mensen onder verschillende omstandigheden (denk aan het fenomeen van fysiek/mentaal zware of lichtere banen).

Een bijkomend probleem is dat het pensioen voor personen die buiten het Koninkrijk zijn geboren en als immigrant in Aruba gemiddeld Afl. 2.600,- verdienen, uiteindelijk een pensioeninkomen ontvangen van nog geen Afl. 600,- per maand. Zij moeten doorwerken maar kunnen dat meestal uiterlijk tot hun zeventigste jaar. Daarna vervallen ze in armoede. Als zodanig vormt deze groep uiteindelijk een grote kostenpost voor de regering. Wanneer deze groep namelijk aanspraak gaat maken op een financiële tegemoetkoming van de overheid om hun inkomen aan te vullen tot aan het bijstandsniveau, gaat dit de overheid mogelijk tussen de Afl. 8 à 10 miljoen op jaarbasis kosten⁸⁷.

De discussie over (de opbouw van) het pensioen en de pensioenleeftijd is dan ook essentieel om al te grote problemen in de nabije toekomst te vermijden. Dat vraagt de nodige moed, realiteitsgezindheid en creativiteit van alle stakeholders. Langer uitstel van deze discussie leidt zonder meer tot grote problemen.

⁸⁶ Directie Sociale Zaken, rapport Social development: a situational analysis of Aruba case (2017), p. 12

⁸⁷ Amigoe di Aruba d.d. 6 november 2018, p. 3

6- DE SOCIALE IMPACT VAN HET GEVOERDE ECONOMISCHE BELEID⁸⁸

Een goedlopende economie in een degelijk functionerende democratische rechtsstaat is een belangrijke basis voor bevredigende sociale omstandigheden en ontwikkelingen. Maar...een groeiende economie (afleesbaar aan een stijgende bbp) is nog geen garantie voor een behoorlijke economische en sociale ontwikkeling. Het is zelfs mogelijk dat de werkloosheid toeneemt, het bereikte onderwijsniveau en de arbeidsomstandigheden achteruitgaan, de inkomensverdeling ongunstiger wordt, de sociale participatie afneemt evenals het gevoel van welbevinden. De vraag is hoe de economische groei, die gedurende bijna 30 jaar in Aruba heeft plaatsgevonden, zich heeft vertaald in sociale ontwikkeling. Directie Sociale Zaken heeft in haar Rapport Sociale analyse Aruba 2017 e.e.a. in kaart gebracht. Zij volgt hierbij de gedachte van de Wereldbank en andere organisaties dat een samenleving waar sprake is van een grote ongelijkheid, de volksgezondheid, het geweld en drugsgebruik, mentale aandoeningen, enz. op een negatieve manier worden beïnvloed. Wij benoemen hiernavolgend een aantal van de belangrijkste bevindingen en conclusies van het rapport.

A- Economische en sociale ontwikkeling in Aruba

Economische ontwikkeling, als gevolg van beleidsmaatregelen op politiek en sociaal gebied (volksgezondheid, onderwijs, volkshuisvesting, sociale zorg) en (toenemende) economische activiteiten op het gebied van toerisme en olieraffinage, financiën en handel, enz., kan leiden tot economische groei. Vaak leidt het proces van economische verandering gedurende een langere tijd tot een verbetering van de economische omstandigheden van de bevolking en van het land als geheel. Duurzaamheid, oftewel de bevrediging van de huidige behoeften zonder de mogelijkheden daartoe van toekomstige generaties aan te tasten wordt steeds meer gezien als de belangrijkste zorg van economische ontwikkeling, naast de aandacht voor een acceptabele levensstandaard en de economische gezondheid van het land. Economische groei wordt dan ook gezien als een noodzakelijk maar niet alleenzalmakend instrument voor economische ontwikkeling.

Sociale ontwikkeling is direct en indirect gerelateerd aan economische ontwikkeling en heeft betrekking op de verbetering van de leefomstandigheden, zoals een betere gezondheid, onderwijs, behuizing, werk met betere lonen en werkomstandigheden en een algeheel beter welzijn. Economische ontwikkeling houdt in principe ook sociale ontwikkeling in. Het gaat hierbij om de sociale structuren in de samenleving, de beschikbaarheid en toegankelijkheid tot sociale diensten, de sociale status en de kwaliteit van het leven in het algemeen⁸⁹.

B- Economische groei

Aruba heeft het hoogste bbp/inwoner van het Caribisch gebied (Tabel 4). Dit komt hoofdzakelijk door de opmerkelijke economische groei gedurende de jaren '90 wegens de grote uitbreiding van de toeristenindustrie met aanverwante ondernemingen en de heropening van de olieraffinaderij in 1991. Het nominale bbp nam toe van nog geen Afl. 1.4 miljard in 1990 tot meer dan Afl. 4,9 miljard in 2008.

Tabel 4

LAND	BBP/PERSOON US\$
1- Aruba (daarom ontvangt Aruba geen financiële hulp!)	25.300
2- Bahama's	25.100
3- St. Maarten	19.300
4- Barbados	17.500

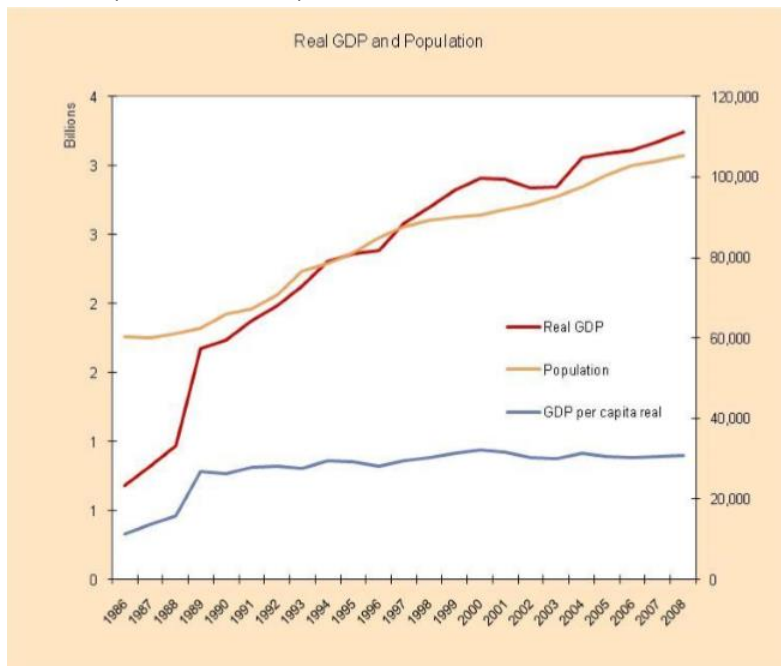
⁸⁸ Voor het hiernavolgende is hoofdzakelijk en dankbaar gebruik gemaakt van het rapport van Directie Sociale Zaken: *Social development: a situational analysis of Aruba case (2017)*

⁸⁹ Directie Sociale Zaken: *Social development: a situational analysis of Aruba case (2017)*, p. 13

5- Sto. Domingo	17.000
6- Curaçao	15.000
7- Suriname	13.900
8- Rest van de Caribische regio	Veel minder!
9- Haïti	1.800
10- Nederland	53.600
11- Verenigde Staten	59.500
Bron: Indexmundi van CIA Worldbook d.d. 1 januari 2018	

Deze grote toename in de bbp is echter niet 'gelijkelijk verdeeld' over de verschillende bevolkingsgroepen. De economische groei kwam vooral tot stand doordat meer mensen meer uren maakten, hetgeen vooral in de hand werd gewerkt door de import van relatief veel mensen en niet zozeer door een verhoogde productiviteit. De economische sectoren die de meeste economische activiteiten vertoonden in deze periode waren toerisme, handel en constructie. Deze zijn alle arbeidsintensief en vereisten de import van vooral laaggeschoolde immigranten voor arbeidsplaatsen die weinig vaardigheden vergen.

Tabel 5 (Bron: CBS Aruba)

Volgens de Censo (Bevolkingsonderzoek) van 2010 had omstreeks 80% van de werknemers in de hotelsector een maandelijks inkomen van Afl. 3000,- of minder. Bijna 60% had een bruto-inkomen van minder dan Afl. 2000,- per maand terwijl omstreeks 30% Afl. 1550,- of minder verdiende. In de handel en de bouw werden gelijksoortige salarissen verdiend, namelijk 56,8%, resp. 45,6% verdiende maandelijks maximaal Afl. 2000,- bruto, terwijl 78,6%, resp. 77,6% Afl. 3000,- of minder per maand verdienden.

Dit was een belangrijke reden dat, hoewel zowel de bevolking als de economie vooral in de jaren '90 een opmerkelijke groei vertoonden, het bbp (GDP) per hoofd van de bevolking gelijk bleef. Daardoor was er geen sprake van een toename in de welvaart van de bevolking (Tabel 5).

Volgens schattingen van de Rabobank zorgden de wereldwijde financiële crisis en de twee opeenvolgende sluitingen van de olieraffinaderij voor een krimp in het bbp van Aruba van omstreeks 15%. De daaropvolgende groei van de toeristenindustrie zorgde vervolgens weer voor een stijging met 3,9 %-punten in 2013. Het aandeel van het toerisme in het bbp bedroeg in 2014 ruim 88%. Omstreeks 33% van de werkzame bevolking is werkzaam in de toeristenindustrie. Daarmee is de Arubaanse economie wereldwijd het land dat het meest afhankelijk is van de toeristenindustrie⁹⁰. Dit brengt de nodige risico's met zich mee...

⁹⁰ Idem, p. 14, 15, 16, 17

C- Een demografisch beeld

Vanaf eind jaren '80 groeide de bevolking van Aruba sterk. Dit was voornamelijk het gevolg van vooral Spaanstalige immigranten uit de omliggende landen. Terwijl in 1981 (Censo) nog slechts 18,5% van de bevolking in het buitenland geboren was, was dat bij de Censo van 2010 al 1 op de drie inwoners. Van de economisch actieve mensen was 44,3% niet in Aruba geboren.

De bevolking is snel aan het vergrijzen. De verwachting is dat er vanaf de beginjaren 2020 meer 60-plussers zullen zijn dan kinderen onder de leeftijd van 15 jaar. Vooral de groep van oudere 60-plussers zal tussen 2010 en 2030 verdubbelen⁹¹.

Net als in vele andere landen neemt ook de gemiddelde omvang van de 'gemiddelde' families af. Daartegenover neemt het percentage 1-persoonshuishoudens gestaag toe. Mogelijk is dit het gevolg van de sterk toegenomen echtscheidingen: het percentage gescheiden personen is van 1,6% in 1972 verzesvoudigd tot 9,6% in 2010. Met 4,5 echtscheidingen per 1000 inwoners hoort Aruba tot de top-5 landen met de hoogste echtscheidingspercentages⁹². Deze demografische situatie, in combinatie met de eerdergenoemde economische ontwikkelingen, brengt allerlei sociale gevolgen met zich mee.

D- Een ongelijke inkomensverdeling, 'veiligheid en welzijn' en falend onderwijs⁹³

- De verdeling van het 'nationaal inkomen' tussen de verschillende sociale groeperingen heeft zich niet gelijkmatig ontwikkeld met de economische groei (uitgedrukt in de groei van het bbp) vanaf de beginjaren '90. De laatste twee decennia is er geen enkele vooruitgang geboekt voor wat betreft een eerlijker verdeling van het nationaal inkomen. Dat heeft ervoor gezorgd dat Aruba momenteel tot de landen in de regio hoort met de grootste inkomensongelijkheid. De inkomensongelijkheid verdubbelde zelfs tussen 1993 en 2006. Op grond van de gegevens van Censo 2010 bleek dat meer dan 20% (> 1/5) van alle huishoudens (= ruim 7.200 huishoudens) onder de armoedegrens (< Afl. 1.543,- per maand) leefde.
- Hoewel Aruba relatief hoog scoort op de 'Human Development Index' verklaarde 57% van de ondervraagde mensen dat zij zich **onveilig** voelden. Bijna 45% van de volwassen respondenten verwachtte het slachtoffer te worden van inbraak terwijl 31% vreesden binnen 1 jaar te worden aangevallen en beroofd. In 2013 was er sprake van 837 diefstallen op 100.000 mensen en vonden er 1.220 autodiefstallen op 100.000 plaats. Aruba hoort hiermee tot de landen binnen de OECD en ook binnen de regio met de hoogste categorie diefstallen. Ook gewelddadige criminaliteit (702,2 per 100.000) is relatief hoog.
- Omstreeks 18% van de volwassen bevolking gaf aan zich gewoonlijk **ongelukkig of depressief** te voelen terwijl 44% verklaarde zich vaak eenzaam te voelen. 95% van de respondenten wantrouwde de meeste mensen. Dit is wereldwijd gezien een van de laagste scores voor wat betreft onderling vertrouwen. Uit onderzoek is gebleken dat er statistisch een significant verband bestaat tussen een laag onderling vertrouwen en ongelijke samenlevingen.

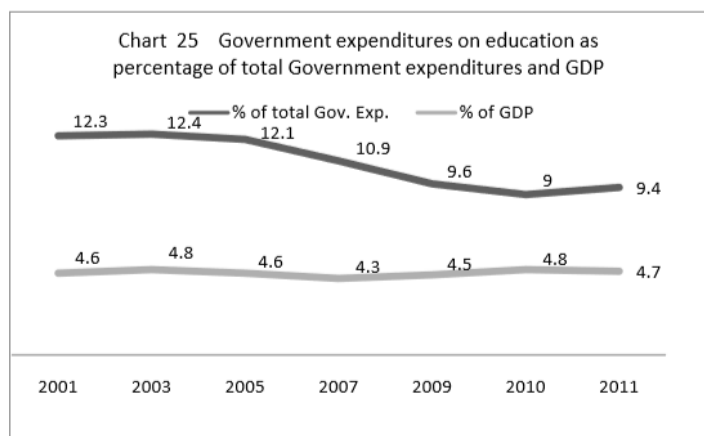
De 'Human Development Index' of 'index van menselijke ontwikkeling' of 'ontwikkelingsindex' van de Verenigde Naties meet per land hoe het presteert op het vlak van gezondheid, onderwijs en levensstandaard. Voor de gezondheid is de levensverwachting bij de geboorte de indicator.

⁹¹ Idem, p. 12

⁹² Idem, p. 12

⁹³ Alle info hieronder is uitgebreid te lezen in hetzelfde rapport, p. 23 t/m 57

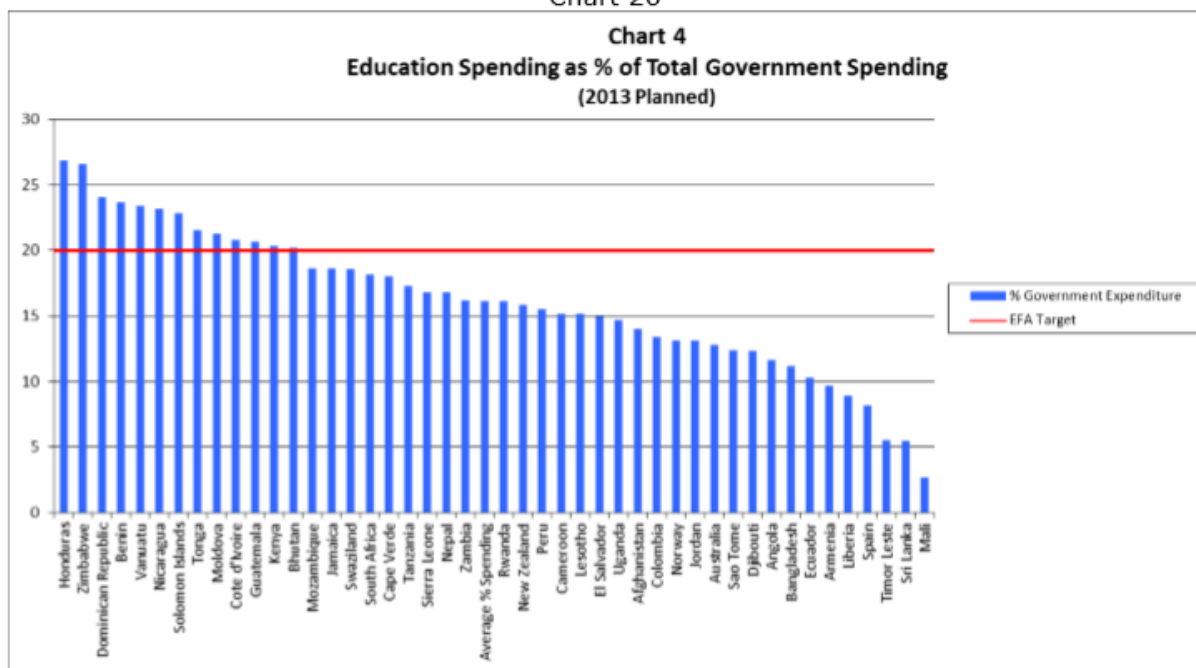
- Er is bijna sprake van een volledige deelname aan primair en secundair **onderwijs** en het analfabetisme is erg laag ($\pm 3\%$). Toch nam ten tijde van de Censo van 2010 een zorgwekkend deel van de jeugd (van 15-24 jaar), nl. 42%, niet deel aan het secundair onderwijs en ontving dus ook geen schooldiploma. Onder de leeftijdsgroep van 25-34 jaar heeft 26% de middelbare school niet afgerond.
- Blijkbaar bestaat er een **systematische ongelijkheid in het onderwijssysteem**. Kinderen met het Nederlands als moedertaal en met ouders die meer onderwijs hebben genoten, doen het veel beter op school dan kinderen die thuis Papiamento, Spaans of Engels spreken. Dit is zorgwekkend aangezien dit leidt tot structurele ongelijkheid tussen de verschillende groepen in de samenleving waarbij een relatief kleine groep (6,2%) van het totale leerlingenbestand het Nederlands als moedertaal spreekt.
- Er is een **hoge graad van verspilling in het onderwijs** wegens het hoge percentage zittenblijvers, zowel in het primair als secundair onderwijs. Daarnaast gaat een relatief klein deel van de leerlingen naar het Havo en Vwo-onderwijs terwijl de slagingspercentages op dit niveau onderwijs eveneens relatief laag zijn. Dit kan wijzen op symptomatische problemen van ons onderwijssysteem. Mogelijke 'boosdoeners' daarbij zijn onder meer de relevantie en de kwaliteit van de instructie, de relevantie en inhoud van het onderwijs, de 'culturele geschiktheid' ervan en de mate waarin deze is vormgegeven om binnen de Arubaanse situatie zinvol te zijn. Het hoge zittenblijverspercentage in Aruba leidt niet alleen tot hoge kosten, maar ook tot een negatief zelfbeeld van leerlingen.
- Hoewel de absolute **uitgaven ten behoeve van het onderwijs** in de loop der jaren zijn gestegen, toont het percentage van de begroting dat besteed wordt voor onderwijs een voortdurend dalende lijn (zie chart 25). Zo stegen de gemiddelde kosten per leerling van Afl. 11.525,- in 2002 tot Afl. 15.624,- in 2010 maar daalde het aandeel onderwijsuitgaven in verhouding met de totale landsbegroting aanzienlijk.

Source: CBS Aruba and Department of Education

Indien we de onderwijsuitgaven van Aruba (van 2011) vergelijken met die van een aantal andere landen, dan valt op dat die aanmerkelijk lager zijn dan die van landen als Jamaica en Colombia (zie chart 26). Het is duidelijk dat Aruba nog heel wat moet doen om de UNESCO-doelstellingen te halen van 6% van het bbp en 20% van de totale overheidsbegroting.

Chart 26

Source: UNESCO¹⁰⁴

- Ten tijde van de Census van 2000, had slechts 8% van de Arubaanse bevolking een [HBO/Universitaire opleiding](#). In 2012 was dit gestegen tot omstreeks 12%. Dit is significant lager dan de doelstelling van 30% dat nodig is om een zgn. kenniseconomie een functionele basis te geven. Wat dit gegeven nog zorgwekkender maakt is dat de meerderheid (64%!) van diegenen met een HBO/Universitaire vooropleiding in het buitenland was geboren (vooral Nederland en Colombia). Dit wordt mogelijk mede veroorzaakt omdat een groot deel van de Arubaanse studenten de gekozen studie uiteindelijk niet afrondt en vaak ook niet terugkeert naar hun geboorte-eiland. Hogere salarissen, onvoldoende baangaranties in Aruba en ruimere carrièremogelijkheden in het buitenland spelen hierbij een rol. Er is zodoende niet alleen sprake van een beperkt aantal professionals met een goede vooropleiding, maar ook van een voortdurende braindrain⁹⁴.
- De gemiddelde jaarlijkse [schooluitval](#) van jonge leerlingen (drop-outs) bedraagt tussen de 7 – 10% oftewel omstreeks 1200 leerlingen die vroegtijdig met onderwijs stoppen op het secundair niveau. Dit is een belangrijk obstakel voor een daadwerkelijke ontwikkeling en welzijn van Aruba. Dit is des te ernstiger indien de kenniseconomie een belangrijke beleidsdoelstelling is. Deze situatie benadeelt de beschikbaarheid van vakbekwaam personeel in negatieve zin en is dus als zodanig een hindernis voor de groei van de arbeidsproductiviteit. Indien we de arbeidsproductiviteit willen verhogen ten behoeve van de economische groei, dan zijn systematische interventies in voortdurende onderwijs en training essentieel⁹⁵.
- Internationaal onderzoek heeft aangetoond dat [inefficiënties in het onderwijs](#) leiden tot een verspilling van menselijk kapitaal, negatieve gevolgen voor de arbeidsmarkt, een verlaging van 'de kwaliteit van het leven' en van het welzijn (wegens storingen in de persoonlijke en sociale ontwikkeling). Onderwijs is een bewezen strategie voor het bewerkstelligen van een eerlijker verdeling van het nationale

⁹⁴ <http://www.ser.aw/pages/wp-content/uploads/2018/01/Van-Braindrain-naar-Braingain.pdf> p. 8 e.v.

⁹⁵ Zie hiervoor o.m. ook: <http://www.ser.aw/pages/wp-content/uploads/2017/05/Drop-outs-op-Aruba-Juli-2016.pdf>

inkomen en de sociale gelijkheid. Voortdurende investeringen in onderwijs is een belangrijk instrument voor economische groei en een hogere productiviteit. Volgens cijfers van de 'World Education Indicators Program (WEI) betekent elk jaar extra onderwijs aan volwassenen een economische groei op de lange termijn van 3,7%.

- Op grond hiervan wijst Directie Sociale Zaken op de noodzaak van voldoende en voortdurende **investeringen in het onderwijs**, evenals een verandering in de focus op deelname aan, naar rendement van het onderwijs ten behoeve van een eerlijker inkomensverdeling en duurzamer ontwikkeling. Een verdere uitbreiding van het lokale tertiair onderwijs is noodzakelijk om de efficiency te bevorderen. Meetbare verbetering op deze gebieden moeten leiden naar een meer kennis-georiënteerde economie in de toekomst.

E- Belangrijke sociale aandachtsgebieden⁹⁶

- **Tienerzwangerschap** wordt in Aruba alom als een probleem gezien. Toch was er sprake van een voortdurende daling, te weten van 57 per duizend (leeftijdsgroep 15-19 jaar) in 1991 tot 33,7 in 2013. Dit is minder dan de V.S. waar in 2011 het vruchtbaarheidscijfer onder de betrokken groep eveneens 57 per 1000 bedroeg. Maar het is weer veel meer dan landen als Zwitserland, Singapore en Nederland met vruchtbaarheidscijfers van respectievelijk 8, 14 en 14⁹⁷.

- **De jeugdwerkloosheid** bedroeg 16,3% in 2000 en nam toe tot 28,9% in 2010. Dat was 3x hoger dan die van de 25-plussers. Het was ook significant hoger dan het gemiddelde percentage in de wereld van 13,1% en ruim hoger dan die van Latijns-Amerika en de Caribische regio (15,8%) in datzelfde jaar. Het was zelfs hoger dan de regio met het hoogste gemiddelde jeugdwerkloosheidspercentage, namelijk Afrika met 23,8%. Omstreeks de helft van de jeugdwerklozen (< 25 jaar) heeft geen diploma na hun lagere school behaald. Hoe lager het opleidingsniveau, hoe hoger de werkloosheid.

REGION	YOUTH UNEMPLOYMENT RATE (%)
WORLD	13.1
Developed Economies & European Union	19.1
Central & South -Eastern Europe (non-EU & CIS)	20.2
East Asia	8.4
South East Asia & the Pacific	14.8
South Asia	10.3
Latin America & The Caribbean	15.8
Middle East	23.7
North Africa	23.8
Sub-Saharan Africa	12.3
ARUBA	28.9

Source: ILO. August 2010. Global Employment trends for Youth. p.47. Geneva.

“Unemployment and situations in which young people give up on the job search or work under inadequate conditions incur costs to the economy, to society and to the individual and their family. A lack of decent work, if experienced at an early age, threatens to compromise a person’s future employment prospects and frequently leads to unsuitable labor behavior patterns that last a lifetime. There is a demonstrated link between youth unemployment and social exclusion. An inability to find employment creates a sense of uselessness and idleness among young people that can lead to increased crime, mental health problems, violence, conflicts and drug taking. The most obvious gains then, in making the most of the productive potential of youth and ensuring the availability of decent employment opportunities for youth, are the personal gains to the young people themselves.”

International Labour Office (ILO). August 2010. Global Employment trends for Youth. P.6. Geneva.

⁹⁶ Alle info hieronder is uitgebreider te lezen in hetzelfde rapport, p. 58 t/m 98

⁹⁷ Zie hiervoor o.m. ook: <http://www.ser.aw/pages/wp-content/uploads/2017/05/Tienerzwangerschappen-Dec-2016.pdf>

Volgens Directie Arbeid daalde dit percentage tot 23,5% in 2011, 22,8% in 2014 en 18,2% in 2015. Aangezien het aantal economisch inactieve jeugdigen in dezelfde periode groeide is het waarschijnlijk dat een groter aantal jeugdigen niet meer actief naar werk zoeken. Dit is een ernstige zaak aangezien er een directe relatie is tussen jeugdwerkloosheid en sociale uitsluiting/criminaliteit.

- **Eenoudergezinnen** (meestal moeder met kinderen) brengen vaak het probleem met zich mee dat kinderen die door slechts één van hun biologische ouders zijn opgevoed meestal v.w.b. hun sociale en economische omstandigheden in het nadeel zijn vergeleken met kinderen uit 2-oudergezinnen. Uit Amerikaans en Nederlands onderzoek blijkt dat kinderen uit eenoudergezinnen een grotere kans maken om vroegtijdig de school te verlaten, tienermoeder te worden, vroegtijdig te scheiden en werkloos te blijven. Hun prestaties op school zijn in de regel lager en ze hebben lagere ontwikkelingskansen door de vaak ongunstige financiële situatie van een deel van deze gezinnen.

Bij de Censo van 2010 bestond ruim 15% van alle huishoudens uit eenoudergezinnen met één of meer kinderen onder 18 jaar. Van alle Arubaanse moeders was bijna 40% alleenstaand. 45% hiervan was nooit getrouwd geweest en 40% was gescheiden. 42% van de alleenstaande moeders en 25% van de alleenstaande vaders had een maandelijks inkomen van minder dan Afl. 2000,-.

Een belangrijke reden voor eenoudergezinnen is scheiding. Het percentage scheidingen is in de loop van de tijd sterk toegenomen en wel van 1,6% ten tijde van de Censo van 1972, via 3,3% in 1981, 6,2% in 1991, 7,3% in 2000 tot 9,6% in 2010.

- In Aruba is er nog steeds sprake van een aanmerkelijke **genderkloof** v.w.b. salariëring. Hoewel vrouwen in grotere mate dan mannen deelnemen aan het onderwijs en daarbij ook betere prestaties leveren, ligt de financiële vergoeding voor hun werkzaamheden in de regel omstreeks 30% lager dan die van mannen. Terwijl het gemiddelde inkomen voor mannen bij de Censo omstreeks Afl. Afl. 3.507 bedroeg, was dat voor vrouwen omstreeks Afl. 2.605,-.
- Volgens de World Health Organisatie (WHO) en de Wereldbank heeft omstreeks 15,6% van de wereldbevolking van 15 jaar en ouder de een of andere **handicap**. In de jaren '70 bedroeg dit maar ongeveer 10%. De stijging is onder meer te wijten aan de vergrijzing, maar ook ongevallen en aangeboren handicaps leveren een belangrijk aandeel. Bij de Censo van 2010 gaf 6,1% van de Arubaanse bevolking de een of andere handicap aan. In het algemeen hebben deze mensen een lagere scholing en verdienen ze ook minder dan mensen zonder handicap⁹⁸.
- Zorgwekkend in Aruba is het **hoge sterftecijfer als gevolg van chronische ziekten**. In het jaar 2000 bedroeg deze 60%. Dat is 50% hoger dan het streefpercentage van 40% van de OECD voor 2020. Niet alleen is dit een groot probleem voor de 'kwaliteit van het leven', maar ook voor de kas van de AZV.
- Een van de belangrijkste problemen waar Directie Sociale Zaken mee geconfronteerd wordt is de onmacht van 'klanten' om te voorzien in hun basisbehoeften en huisvesting. Het inkomensniveau van vooral eenoudergezinnen (moeder met kinderen) is vaak ruim onder de **armoedegrens**. Bijkomende zorg is dat van diegenen tussen 17 en 24 jaar die in 2016 een zgn. gezinsuitkering ontvangen, tussen de 30% (vrouw) en 50% (man) van deze groep geen enkele **werkervaring** heeft. In combinatie met al het voorgaande hoeft het geen verbazing te wekken dat het grootste deel van het klantenbestand van Directie Sociale Zaken uit vrouwen bestaat.

⁹⁸ Zie hiervoor o.m. ook: <http://www.ser.aw/pages/wp-content/uploads/2017/10/Stimulering-en-activering-van-de-arbeidsparticipatie-van-personen-met-een-beperking-Juni-2017.pdf>

F- SDBA: Omvangrijke overheidsbemoedening op sociaal gebied, een riskante aangelegenheid

In principe functioneert het Arubaanse sociale verzorgingssysteem op de gedachte dat de familie, de religieuze en andere maatschappelijke organisaties de eerstgeroepene zijn om te voorzien in de sociale noden binnen de samenleving. De overheid komt pas (tijdelijk) in actie nadat de genoemde instellingen niet naar behoren functioneren. Maar...niet alleen sociale overheidsdiensten worden betaald met publieke gelden, ook veel stichtingen die werkzaam zijn op sociaal gebied worden grotendeels gefinancierd middels overheidssubsidies. Deze zijn dus bijzonder afhankelijk van de staat van 's Landsfinanciën. De indringende rol die de overheid zich heeft toegemeten in sociale bescherming en de disproportionele afhankelijkheid van de Arubaanse sociale infrastructuur van publiek geld is de laatste jaren duidelijk tot uiting gekomen. De grote begrotingstekorten en overheidsschulden hebben belangrijke negatieve gevolgen gehad voor de mogelijkheden van de overheid om adequaat en tijdig te reageren op de complexe en groeiende behoeften binnen de samenleving⁹⁹. Wat dit in de praktijk heeft betekend, wordt duidelijk in tabel 5. Het spreekt voor zich dat de werkzaamheden van heel wat sociale organisaties hierdoor behoorlijk zijn aangetast terwijl een aantal het loodje heeft gelegd.

Tabel 5

REDUCTIE SUBSIDIE SOCIALE ORGANISATIES			
JAAR	2014	2015	2016
SUBSIDIES (géén salaris!)	122.234.600	82.825.600	52.878.000

Bron: Begroting Aruba 2014, 2015, 2016

SDBA: Hieruit blijkt dat zodra de overheid een onverantwoord financieel beleid voert waarbij begrotingstekorten meer regel dan uitzondering zijn, dit de economie ernstig aantast (zowel de economische groei als economische ontwikkelingen) en dientengevolge ook de sociale voorzieningen. Niet alleen levert een stagnerende economie onvoldoende voorzieningen op om de samenleving verder te ontwikkelen en zoveel mogelijk mensen aan een goedbetaalde baan te helpen, maar ook beschikken de overheid en de samenleving dan over onvoldoende voorzieningen om een adequate sociale zorg in stand te houden.

SDBA: Bijzonder kwalijk in dit verband is de verklaring van de directeur Sociale Zaken dat “de toenmalige Sociale Zaken-minister (AVP) opdracht gaf om het rapport ‘Social development: a situational analysis of Aruba’ niet publiekelijk te bespreken” (Amigoe, 17 november 2018, p. 1). Dit maakt duidelijk dat de regering heel goed op de hoogte was van de sociale problematiek maar er voor koos de bevolking en anderen slechts een florissant beeld van de situatie in Aruba voor te spiegelen.

⁹⁹ Idem, p. 4

G- De sociale stand van zaken volgens de coalitieregering¹⁰⁰

Gelet op de dalende private consumptiequote en de economische achteruitgang in reële termen voor de jaren 2015 en 2016 kan geconcludeerd worden dat de welvaart van de burger negatief is beïnvloed in deze periode. De economische achteruitgang heeft als gevolg dat kansarme gezinnen op Aruba geconfronteerd worden met toenemende armoede en een opstapeling van sociale problemen tot gevolg.

De toenemende armoede en opstapeling van sociale problemen zijn het product van jarenlang gebrek aan sociale investeringen in de Arubaan als mens. Geconcludeerd kan worden dat een groot aantal gezinnen op Aruba momenteel in crisis zitten. Deze gezinnen kloppen in meerdere mate aan bij diverse instanties, hetzij omdat ze in een crisis zitten of met een crisis bedreigd worden.

Problemen waarmee deze gezinnen geconfronteerd worden zijn: werkloosheid en geen inkomen, (onrechtmatig) ontslag, noodzaak van schuldsanering, afsluiting van water en elektriciteit, huisvestingsproblemen en dakloosheid, echtscheiding- en gezinsproblemen, (extreem) geweld tegen partners en kinderen, problemen in de opvoeding, mishandeling en isolatie van senioren, drank en drugsproblemen waardoor psychische en psychiatrische aandoeningen zich eerder manifesteren.

Instanties, sociale organisaties en scholen op het eiland, worden eveneens overspoeld met allerlei sociale crisissituaties, sociale vraagstukken, signalen van misbruik en kindermishandeling en/of verwaarlozing en crisissituaties in gezinnen waaraan men het hoofd moet bieden.

Het overheidsbeleid in de afgelopen twee decennia zorgde ervoor dat m.n. de economische sectoren van toerisme en aanverwante sectoren, zoals het hotel- en het restaurantwezen een ongekende groei doormaakten en aandacht kregen om de primaire bron van inkomsten op Aruba veilig te stellen. Echter de andere kant van de medaille is een verdubbeling van de populatie op Aruba met kansarme migranten in combinatie met een tekort aan sociale, huisvesting-, juridisch- en zorgbeleid gericht op opvang van kansarme doelgroepen op het eiland. Geconcludeerd kan worden dat er sprake is van een ernstige sociale disbalans op het eiland. Escalaties en spanningen op sociaal terrein zijn de logische gevolgen. De gewelddadige moord van twee jonge kinderen in de maand november 2017 is het bewijs dat Aruba zich in een sociale crisis bevindt.

Om de toenemende geweldsdelicten en gevallen van misbruik en mishandeling c.q. de sociale verpaupering daadkrachtig aan te pakken en een halte toe te roepen, heeft de ministerraad een sociaal plan goedgekeurd. Het doel van dit plan is een samenhangend pakket van voorstellen voor gerichte (beleid)maatregelen op korte termijn (crisis), middellange en lange termijn op diverse niveaus en ten aanzien van diverse doelgroepen. Het beleid is gericht op voorkoming van sociale uitingen van toenemende escalaties en verergering van sociale problemen, zoals huiselijk geweld, misbruik en verwaarlozing en criminaliteit onder jongeren. Dit moet de weg vrij maken voor herstel van de disbalans op dit specifieke sociale terrein¹⁰¹.

SDBA: De vraag is gerechtvaardigd of de slechte financiële situatie van het Land Aruba voldoende mogelijkheden biedt om het beoogde sociale beleid op verantwoorde wijze te financieren...

¹⁰⁰ Land Aruba: Financieel Economisch Memorandum, Februari 2018, Ministerie van Financiën & Economische Zaken, p. 4, 5

¹⁰¹ Idem

CONCLUSIE

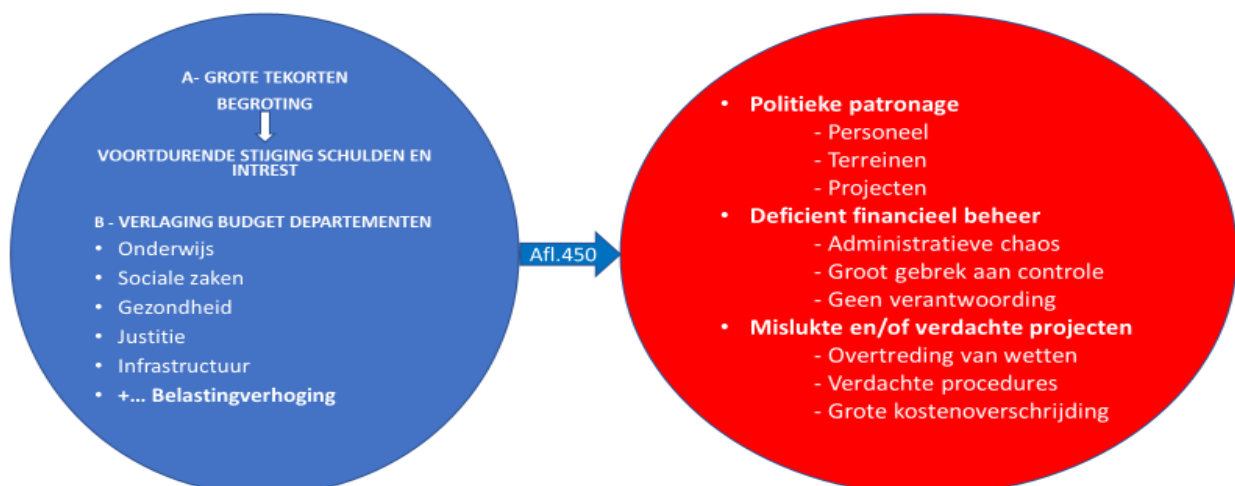
Uit de rapporten van de SER en de opmerkingen van opeenvolgende presidenten van de Centrale Bank van Aruba blijkt dat opeenvolgende regeringen gedurende de eerste 15 jaar van de Status Aparte een dubieuze rol hebben gespeeld voor wat betreft de economische ontwikkeling van Aruba. Feitelijk komt het er op neer dat hun inspanningen vooral gericht waren op partijpolitieke (private!) voordelen, onder meer op het gebied van personeelsbenoemingen. Deze hadden in de regel ernstige gevolgen voor de financieel-economische belangen van het land en daarmee ook voor de sociale zorg.

Ondanks alle waarschuwinge, adviezen en aanbevelingen ging het door het stelselmatig negeren daarvan door bestuurders vanaf het nieuwe millenium verder bergafwaarts met het Land Aruba. Het hoogtepunt daarvan werd gevormd door de regeringsperiode (2009 – 2017) waarin op ongekenke schaal werd geleend onder het mom daarmee de economie te stimuleren. Daarnaast werd een akkoord gesloten met dubieuze Venezolaanse partners om de volledig afgeschreven raffinaderij weer operationeel te maken. Dit bleek ijdele hoop. De combinatie van grote schulden, slechte contracten en intensief gebruik van PPP-constructies leidde tot een ernstige verergering van de financieel-economische situatie voor de langere termijn.

Het financieel-economisch wanbeleid had ernstige gevolgen voor de sociale zorg. De verkeerde prioriteitsstelling (onder meer voor de financiering van privileges voor partijgetrouwen) van opeenvolgende regeringen bij de besteding van publieke middelen leidde tot een langdurige verwaarlozing van belangrijke beleidsterreinen waaronder de sociale zorg. De grote problematieken op dit terrein kunnen nu niet naar behoren worden aangepakt wegens...structureel gebrek aan geld!

Evenals dit het geval is geweest op andere terreinen¹⁰², is duidelijk dat het gevoerde regeringsbeleid over de 31 jaar na de Status Aparte (1986 – 2017) ernstige gevolgen heeft gehad voor de Arubaanse samenleving. Doorgaan op de ingeslagen weg van ondeugdelijk bestuur is geen optie¹⁰³. De financiële middelen om politieke patronage, deficient financieel beheer en ondeugdelijk project-beheer te (blijven) financieren (jaarlijks omstreeks Afl. 450 miljoen*) zijn inmiddels uitgeput.

FINANCIERING VAN ONDEUGDELIJK BESTUUR VÓÓR (A) EN NA (B) CAFT

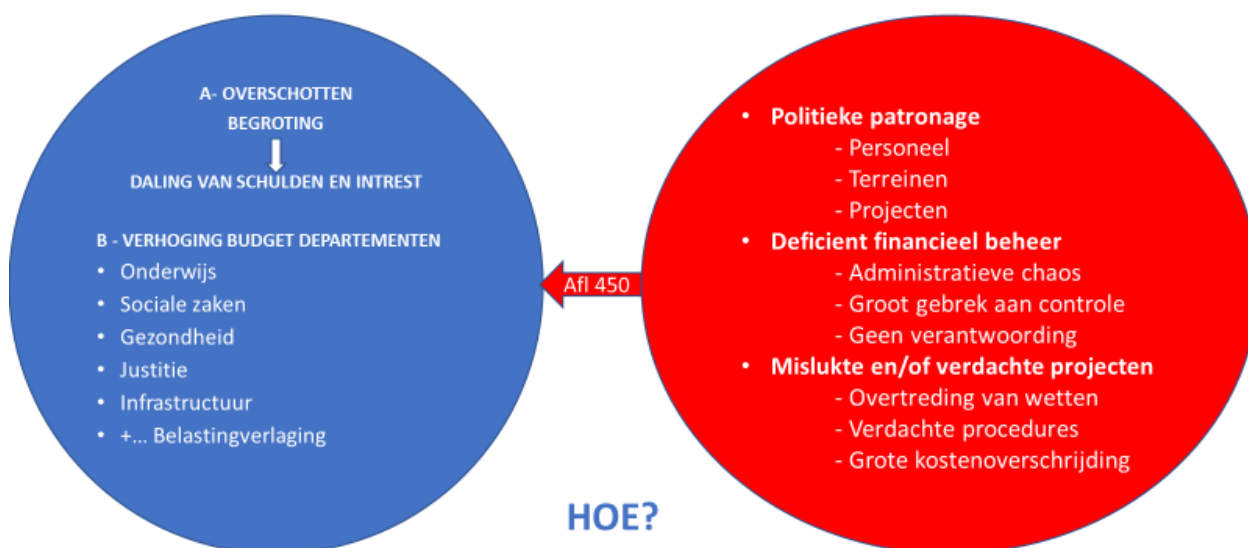

¹⁰² Zie: www.deugdelijkbestuuraruba.org: 1- Naar een rationeel personeelsbeleid in Aruba', 2- 'Naar deugdelijk openbaar financieel beheer in Aruba', 3- 'Naar transparant openbaar bestuur in Aruba', 4- Naar een deugdelijk functionerende volksvertegenwoordiging in Aruba'.

¹⁰³ Voormalig premier van Henny Eman tijdens het Koninkrijkssymposium 'Deugdelijkheid van Bestuur in kleine landen' in 1995: "Good governance is bad politics" (SDBA: Dus...Bad governance is good politics!?)

Duurzaam herstel van Aruba is alleen mogelijk indien alle tekortkomingen in het bestuur worden geëlimineerd waardoor steeds meer middelen vrijkomen om daadwerkelijk te investeren in belangrijke beleidsterreinen. Daarvoor moeten alle elementen van ondeugdelijk bestuur worden geïdentificeerd en vervolgens geëlimineerd. Daarmee komt mogelijk omstreeks Afl. 450 miljoen* geleidelijk ter beschikking die ten behoeve van een verantwoorde economische ontwikkeling en sociale zorg van de Arubaanse gemeenschap kan worden ingezet:

FINANCIERING VAN DEUGDELIJK BESTUUR

Afhankelijk van de ernst waarmee het traject van deugdelijk bestuur en integriteit door de Arubaanse regering wordt opgezet en uitgevoerd, kan er op kortere of langere termijn sprake zijn van een ommekeer in de financieel-economische en daarmee de sociale perspectieven van Aruba.

** Het bedrag van Afl. 450 miljoen is een samenstelling van de minimale kosten als gevolg van de toepassing van de elementen van ondeugdelijk bestuur. Het gaat daarbij om de kosten van politieke patronage (waaronder het personeelsbeleid), efficiënt financieel beheer (waaronder het verlies wegens belastingontduiking), de gevolgen van dubieuze projecten (waar Aruba grote sommen geld mee verloor) en een deel van de intrest voor leningen (die grotendeels zijn aangegaan voor consumptieve bestedingen). Verdere achtergrondinformatie over deze bedragen zijn te vinden in de eerder gepubliceerde rapporten over het personeelsbeleid en het financieel beheer (zie www.deugdelijkbestuuraruba.org onder 'Ons onderzoek'). In het volgende rapport over de Integriteit wordt hier eveneens nader op ingegaan, evenals in het laatste (7^e) rapport 'Naar deugdelijk bestuur in Aruba' dat naast een alomvattend beeld, ook aanbevelingen geeft voor duurzaam en positief overheidsbeleid.*

Armand Hessels
Voorzitter Stichting Deugdelijk Bestuur Aruba
1 december 2018